

ADVIEZEN

IN DE

TWEEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL,

ZITTING VAN 1849.

DOOR

M^r. G. GROEN VAN PRINSTERER.

AMSTERDAM,
JOHANNES MÜLLER.
1850.

ADVIEZEN.

GEDRUKT BIJ J. ROERING TE 'S GRAVENHAGE.

ADVIEZEN

IN DE

TWEEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL,

ZITTING VAN 1849.

DOOR

M^r. G. GROEN VAN PRINSTERER.

AMSTERDAM,
JOHANNES MÜLLER.

1850.

*Aan de Kiezers van het voormalig
Distrikt Harderwijk.*

Bij de uitgaaf mijner Adviezen moet tot u het woord worden gerigt.

Gij hebt mij in de Tweede Kamer gebragt.

Gij hebt mij in de gelegenheid gesteld om, door de eenvoudige voordragt mijner beginsels, menig misverstand en vooroordeel te doen wijken.

Gij hebt aldus ook in 1850, toen uw distrikt uit een gescheurd werd, eene herkiezing die, zoo de vroegere vooringenomenheid tegen mij nog had bestaan, ondenkbaar zou geweest zijn, mogelijk gemaakt.

Aandoenlijk was mij het vertrouwen, en, ik mag er bijvoegen, de liefde, welke mij dezer dagen door zoo vele landgenooten, aan wie ik persoonlijk geheel onbekend ben, in verscheidene Districten, betoond werd. Doch men legt mij weder eene zware taak op; zwaarder misschien dan zij tot dus ver geweest is. Zijt daarbij, geloofsgenooten en vrienden! aan eigen verantwoordelijkheid gedachtig en verleent mij, gelijk door velen uwer geschied is, die soort van ondersteuning welke door den Christen bovenal begeerd wordt.

Zoo ik, bij de zege door u behaald, enkel op mijn lid-

maatschap der Tweede Kamer het oog had, ik zou mij naauwelijks verblijden, ik zou welligt met angstvalligheid bezorgd zijn. De uitkomst der verkiezingen moet uit hooger standpunt worden beschouwd. Er is meer en beter reden van blijdschap en dank. Het is gebleken dat de Nederlandsche Volksgeest, waar eenige veêrkracht aan den dag gelegd wordt, de belemmeringen eener anti-nationale Kieswet overwint; dat er in ons midden voor te lang miskende grondslagen van waarheid en regt sympathie is; dat wij nog niet, of laat ik zeggen niet meer, aan willekeurige eigenwijsheid, die, in den grond der zaak, geen Souverein in hemel of op aarde erkent, weerloos overgeleverd zijn. Het is wederom gebleken dat het vertrouwen niet beschaamd gemaakt wordt op Hem die het hart der menschen en het lot der Volkeren bestiert, en wiens genadig alvermogen zoo dikwerf in de geschiedenis van Nederland onmiskienbaar geweest is.

's HAGE,
September 1850.

GROEN VAN PRINSTERER.

VOORBERIGT.

Zonder veel moeite ben ik tot de uitgaaf mijner Adviezen overgehaald. Om de verscheidenheid van beoordeeling die mij ten deel viel, heb ik daarbij, meer dan gewoonlijk het geval is, belang. Met zekere mate van onbezorgdheid laat ik anderen beslissen of ik te langwijlig, te scherp, te weinig practicaal geweest ben; of ik mij aan de overtreding der parlementaire wetten van hooge betamelijkheid heb schuldig gemaakt; of ik de eigenaardigheideener vergadering heb uit het oog verloren, waar voegzaamheid van uitdrukking en toon met gewigt van roeping en taak in overeenstemming behoort te zijn.

Menigvuldigheid van werk heeft mij belet aan de voordragt de zonderlingheid te ontnemen welke zij, ten gevolge vooral der zwakke stem van den spreker, hier en daar, door gebrekkige opteekening en later aanvulling, verkreeg. Evenzoo werd ik, meer dan ik zou gewenscht hebben, tot spaarzaamheid in het geven van toelichting gedwongen. Welligt evenwel ware zij voor den lezer die met de gebeurtenissen der laatste jaren bekend is, grooten-

deels overtollig. Ook veroorloof ik mij degenen die meerdere uiteenzetting mijner denkbeelden mogten verlangen, bescheidenlijk te verwijzen naar mijne Grondwetherziening en Eensgezindheid en Verscheidenheden van Staatsregt en Politiek.¹

Deze aflevering heeft tot de zitting van 1849, onder het Ministerie DONKER CURTIUS-DE KEMPENAER, betrekking. Ik vlei mij dat daarin te vergeefs een bekrompen tegenwerken en ondermijnen van het Bewind zal worden gezocht, niet te vergeefs daarentegen de verkondiging van beginsels, wier toepassing, in ter zijdestelling eener revolutionaire politiek, in het volgen eener nationale Staatkunde, zou worden geopenbaard.

¹ Amst. bij JOH. MULLER.

I.

ADRES VAN ANTWOORD.

ZITTING VAN 25 FEBRUARIJ 1849.

* * Het Concept-adres heb ik gemeend te moeten bestrijden , omdat het , voor de eerste maal , geheel van den inhoud en gang der Troonrede afwijkende was. Een stuk , waarbij de Kamer sprak , als of de Koning niet gesproken of de Kamer naar hetgeen Z. M. zeide , niet gehoord had. Zelfstandigheid kan goed zijn , maar de aard van een dialoog eischt eenig verband met hetgeen voorafging. Daarbij komt de pligtmatische eerbied jegens den Vorst en de wenschelijkheid van die wederzijdsche openbaarmaking van gevoelens , waartoe de regelmatige beantwoording gelegenheid geeft. — Het al dan niet aannemelijke van zoodanig antecedent scheen mij , liefst ten gevolge eener afzonderlijke beraadslaging , voóraf te moeten worden beslist.

Ik vraag het woord tot het doen van eene motie van orde. Ik merk op , dat de Commissie in het ontwerp van

adres de troonrede geheel ter zijde heeft gesteld. Voor het oogenblik laat ik de wenschelijkheid van die verandering, van die afwijking van hetgeen er tot dusverre bij de Tweede Kamer geschiedde, in het midden. Dit vraagstuk heeft zich tot hiertoe nooit voorgedaan. Maar juist uit dien hoofde wensch ik dit punt als eene *question préalable* behandeld en beslist te zien. Indien de Vergadering zich daarmede kan vereenigen, vraag ik over de zaak zelve het woord.

De Commissie hierin geen bezwaar zènde, ging ik aldus voort.

Het is in geen en deele mijn verlangen, dat men zich in het adres zoo naauw aan de troonrede houde, dat op *alle* onderwerpen, die daarin worden behandeld, bepaaldelijk zou moeten worden geantwoord. Maar eene geheel andere vraag is, of de troonrede, als ware het, geheel ter zijde moet worden geschoven? Een adres, waarbij op de troonrede geen acht geslagen wordt, zou, tegen de bedoeling der opstellers en van de Vergadering, den schijn kunnen doen ontstaan, dat daarbij de waardigheid der Kroon niet in het oog gehouden wordt. Gaarne breng ik mijne hulde aan den stijl en over 't algemeen aan den inhoud van het adres. Ik zou wenschen dat het kon behouden worden. Doch er bestaat bij mij eene groote zwarigheid, diemij voor alsnog belet, er mijne goedkeuring aan te verleen. Het ontwerp is namelijk, naar mijne meening, geen antwoord op de troonrede; het is eene toespraak van de Vergadering aan den Koning.

Nog eene andere bedenking is er, die ik aan de beoordeeling der Vergadering onderwerp. De beraadslaging

over het adres is steeds in de constitutionele regeringen als eene der meest gewigtige beschouwd. Zij geeft aanleiding tot eene politieke kennismaking, en om, bij die gelegenheid, van denkbèelden en gevoelens te wisselen over allerlei punten van wetgeving en van bestuur. Ik vrees dat die gelegenheid nu zal worden ontnomen, of dat wij, door ter zijdestelling van den leiddraad dien men gewoonlijk aan de Troonrede gehad heeft, tot eene onregelmatige en verwarde voordragt van allerlei amendementen, zullen worden verleid.

De Voorzitter begreep de motie van orde te kunnen vereenigen met de discussie over de *algemeene strekking* van het Adres. Daarbij was mij de nadere toelichting van mijn gevoelen (dat door verscheidene leden ondersteund werd) vergund. « Geen flauwe weêrklank verlang ik. Men kan zeer wèl krachtig wezen en men kan ook flauw wezen onder iederen vorm. De nieuwe Kamer moet het niet *anders*, maar *beter* willen maken dan de vorige; zoo niet, dan zou zij ligt kunnen doen wat als *minder goed* zou worden beschouwd. » — Het voorbeeld van Engeland werd aangehaald, waar men, in tegenstelling met Frankrijk, weinig tijd aan het Adres geeft. « Had men », zeide ik, « in Nederland, gelijk in Engeland, gevestigde politieke partijen, wier wederzijdsche gevoelens over de belangrijke punten bekend zijn, dan zou de behandeling van het Adres spoèdig kunnen afloopen. Daar dit het geval niet is, zoo verdient de behandeling van het Adres de meeste aandacht van Regering en Vertegenwoordiging. » — Nederland is Engeland niet. Het kind vermag niet, wat den sterken man ligt valt. Omdat bij ons het constitutionele leven nog zeer weinig ontwikkeling heeft, is, ter verkrijging van eenheid en vasten gang, wat in Engeland overvloedig is, ten onzent, voor als nog, onmisbaar. — Het Adres behoort, om de uitdrukking van THORBECKE te gebruiken, een kritische (*beoordeelende*, juist niet altijd *veroordeelende*) weêrslag op elke zinsnede der Troonrede te zijn.

Aldus worden de belangrijkste zaken ter sprake gebracht, en heeft de wisseling van gedachten, ter voorbereiding van het gemeen overleg, onberekenbare waardij. (Vg. mijne *Adviezen in de Dubbele Kamer*, blz. 5.) — Ik ontken niet dat, bij v. in Frankrijk, het misbruik der zaak jammerlijk tijdverlies en gevaarlijke opgewondenheid te weeg brengt; dat het daar meermalen geweest is: « perdre un mois à secouer les bases du pouvoir, à lézarder l'édifice du Gouvernement » (zie FONFRÈDE, *Oeuvres*, Paris 1845, II. 325—333). Doch Nederland, evenmin als het al wat in Engeland nut heeft, kan verrigten, behoeft zich niet te onthouden van al wat, op Franschen bodem, een gevaarlijk karakter erlangt. Hier te lande staat, vrees ik, de vlugtige behandeling van het Adres in verband met de gedachte dat de Staten-Generaal tot het onderzoek enkel van voorgedragene wetten zijn geroepen, en dat de toetsing van beginsels en de overweging van datgene wat aan de Politiek van het Gouvernement gang, rigting en kleur geeft, tot de categorie van tijdverspilling behoort.

De algemeene strekking van het Adres werd aangenomen met 34 tegen 31 stemmen.

II.

VRIJHEID VAN BIJZONDER ONDERWIJS.

ZITTING VAN 25 FEBRUARIJ 1849.

* * Sedert vele jaren heb ik over de miskennenng dezer vrijheid , in de Grondwet gewaarborgd , mijne verontwaardiging geopenbaard. Telkens heb ik het regt doen uitkomen der Ouders om (althans op eigen kosten en onder toezigt van den Staat) de kinderen op te voeden , ook in de school , overeenkomstig het geloof eener hier te lande historischen grondwettig bestaande Gezindheid. De ergernis , hoe groot reeds , is in mijn oog verdubbeld , toen het Besluit van 2 Januarij 1842 , ter gemoetkoming uitgevaardigd , jaar op jaar , in tegenspraak met den Vorstelijschen wil en ter bespotting van het Koninklijk gezag , tot meerdere willekeur misbruikt werd. (Zie de reeks mijner vruchteloze pogingen voorgesteld *Aan Graaf SCHIMMELPENNINCK over de vrijheid van onderwijs* , blz. 50.) In mij vooral , zou het pligtverzuim zijn geweest , indien ik , als lid der Kamer , dit belangrijk onderwerp niet ter stond ter sprake gebragt had.

Ik stel voor de zinsnede omtrent de ontwikkeling der in de Grondwet opgenomen vrijheden aldus te lezen :

« Dit heeft Uwe Majesteit gewild , toen Uw Koninklijk woord de » hervorming besliste ; en hieraan moet , in ons oog , de ontwikkeling » *en zooveel mogelijk de onverwijldde toepassing der vrijheden* » enz.

Ik bedoel met dit amendement de zaak van het *lager onderwijs*. Zoo de gewone vorm van adres gevolgd was , zou ik een meer uitvoerig amendement voorgesteld hebben , namelijk :

« In afwachting der algemeene regeling van het lager onderwijs , » waartoe , uit den aard der zaak , bedaard overleg en rijp beraad » vereischt wordt , zouden wij , gedachtig ook aan Uwer Majesteits » begeerte , reeds bij den aanvang van Hare regering geopenbaard , » wenschelijk achten dat aan billijke bezwaren , door handhaving of , » voor zoo ver noodig en doenlijk , door onverwijldde wijziging der » bestaande verordeningen mogt worden een einde gemaakt. »

Men houde wel in het oog wat eigenlijk het onderwerp is van beklag ; wat eigenlijk thans verlangd wordt. Ik wil geen ter zijdestelling , maar betere handhaving der *bestaande* verordeningen. Ik kom dus niet op tegen het 2de additionnele artikel der Grondwet. Evenmin tegen de wet van 1806 , of tegen besluiten , die tijdelijk in werking zullen blijven , tot regeling van dit belangrijk onderwerp. Ook niet tegen de autorisatie , welke door Gemeentebestuur en Gedeputeerde Staten moet worden verleend , maar wel tegen het *misbruik* ; en eigenlijk niet tegen het misbruik , voor zoo verdit een onvermijdelijk gevolg is der bevoegdheid , maar tegen de *regels* , die men daar-

bij openlijk gevolgd heeft. Sommige besturen hebben gemeend de autorisatie naar *willekeur* te mogen weigeren. Anderen hebben op de bestaande *behoefte* gelet, en, als maatstaf daarvan, enkel op het *getal*, niet op den *aard* der scholen. Nog anderen hebben erkend dat de *godsdiens- tige* behoefte in aanmerking kwam, doch zelve, als waren zij regters in geloofszaken, bepaald of de school waartegen men bezwaar had, godsdienstig *genoeg* was.

Nog één voorbeeld moet ik opnoemen, niet omdat ik persoonlijk in de zaak ben betrokken, maar omdat het eenig is en eene eigen categorie vormt. In 's Hage, waar onlangs, na vijf jaren, de autorisatie door Gedeputeerde Staten verleend is, heeft de Regering beweerd, dat geen autorisatie mogt gegeven worden, dan aan bijzondere scholen in alles aan de openbare scholen gelijk.¹ Nooit is er van de zijde der besturen meer weigerachtigheid geweest dan sedert het besluit van 2 Januarij 1842, waarbij tegemoetkoming bedoeld was. — Er is dwang, ten gevolge der *verkeerde toepassing van bestaande verordeningen*. Dit heeft lang geduurd en het kan nog lang duren. De organieke wet behoeft eerst in de volgende zitting te worden voorgedragen; het onderwerp is zoo moeilijk en tee-

¹ In de Resolutie van 13 Maart 1844, volgens welke *alle* Volksscholen, zonder onderscheid, ook de inrigtingen van *bijzonder* onderwijs, voor kinderen van iedereen, *tot welk kerkgenootschap hij ook moge behooren*, moeten geschikt zijn. De natuur en strekking van dit systeem zijn ter toetse gebragt, o. a. in de *Stukken betreffende de afwijzing eener bijzondere school der 1ste klasse te 's Gravenhage* en in het *Verzoekschrift aan de leden van de Provinciale Staten van Zuid-Holland*.

der, dat de aanneming twijfelachtig is. Zoo kunnen wij jaar op jaar onder dien dwang blijven; de regering van 's Hage althans heeft, ook na de grondwetherziening, in dezelfde zonderlinge toepassing van het besluit volhard. — Zal nu het Gouvernement bij voortduring lijdelijk toezien? Dulden dat op de eene plaats vrijheid van onderwijs zij, en op de andere niet? De Regering neme maatregelen, om die ongelijkheid van begrip en van uitlegging te doen ophouden. Ik reken op de ondersteuning van den Minister van Justitie; want deze heeft, in de zitting van de Dubbele Kamer van 7 October ll., bij de verdediging van het ontwerp betrekkelijk het onderwijs gezegd:

« Ik behoor niet tot de halve vrijzinnigen, die aan gelijkenkenden als zij vrijheid toestaan en die aan andersdenkenden weigeren. Ik heb steeds de vrijheid, maar onderworpen aan openbare orde en aan de wetten, die er zijn en zoolang zij er zijn, in den vollen omvang van de beteekenis van het woord voorgestaan, en dit is alzoo het eenig antwoord dat ik met betrekking tot het onderwerp thans geven kan. Zoolang de nieuwe in dit wetsontwerp toegezegde wet niet zal zijn uitgevoerd, mag en kan de wet van 1806 niet ter zijde worden gesteld. Zoodanige handelwijze zou strijdig zijn met de in de additionnele artikelen voorkomende bepaling, dat alle op het oogeblik der afkondiging van de veranderingen in de Grondwet verbindende wetten, reglementen en besluiten gehandhaafd worden, tot dat zij achtereenvolgens door andere worden vervangen. Maar die ter zijdestelling eischte de geachte spreker uit Zuid-Holland¹ ook niet. Hij verlangde dat inmiddels de bedoelde wet van 1806 in milderen zin opgenomen en op eene vrijzinniger wijze toegepast zou worden. Ik zeg met hem, dat het kwaad dat bestaat en nog bestaat, minder

¹ Mijn vriend МАСКАУ, door wien het zelfde sustenu als later door mij, in de Dubbele Kamer gevoerd werd.

gelegen is in de wet , dan in de wijze waarop zij soms is geïnterpreteerd geworden. Ik voeg er met hem bij , dat ik verwacht *dat eene Regering, die de vrijheid van onderwijs heeft voorgesteld, al wat mogelijk is zal aanwenden om de betrekkelijk dit onderwerp bestaande wettelijke bepalingen in een milderer zin toe te passen.* »

Wel nu, ziedaar op dit oogenblik het eenig verlangen. En mogt iemand meenen ('t geen ik naauwelijks kan vermoeden), dat de plaatselijke en provinciale besturen, krachtens de bestaande verordeningen, een onvoorwaardelijk regt van afwijzing hebben, dan zou er een middel bestaan, om door eenen eenvoudigen *transitoiren* maatregel, die bezwaren uit den weg te ruimen. In de Staats-Commissie van 1840, waarvan ik eer had lid te zijn, is zoodanige transitoire maatregel voorgesteld. Op die wijze zou men op de meest kalme wijze de veranderingen kunnen afwachten, die later in de wet van 1806 mogten gebragt worden. Niettegenstaande de voorstanders van het behoud van het bestaande schoolstelsel ruimschoots in die Staats-Commissie werden vertegenwoordigd, werd het voorstel echter met algemeene stemmen goedgekeurd en met nadruk aan de Regering overgebragt. Die Commissie stelde namelijk voor :

« dat de autorisatiën tot oprigting van bijzondere scholen niet dan om *zeer gewigtige redenen* zouden mogen worden geweigerd , en dat in alle gevallen die redenen, vóór het afwijzen van het daartoe gedaan verzoek, binnen den bepaalden termijn, door tusschenkomst van Gedeputeerde Staten, aan het Departement van Binnenlandsche Zaken, en vervolgens door het Departement aan de beoordeeling des Konings, zullen moeten worden onderworpen. »¹

¹ *Zie Aan Graaf SCHIMMELPENNINGK, blz. 113.*

Nagenoeg het zelfde denkbeeld, dat in art. 5 van het ontwerp van wet betrekkelijk het regt van vereeniging en vergadering wordt aangetroffen.¹

Het is op deze gronden, dat ik voorstel om de zinsnede te lezen als volgt:

« Dit heeft Uwe Majesteit gewild, toen Uw Koninklijk woord de hervorming besliste; en hieraan moet, in ons oog, de ontwikkeling en zooveel mogelijk de onverwijldde toepassing der vrijheden en regten, welke de Grondwet aan het Nederlândsche volk waarborgt, hieraan, moet de regeling van bestuur, die zij verlangt, dienstbaar wezen. »

Ik hoop dat de Kamer, door aanneming van het amendement met eenparige stemmen, het bewijs zal leveren dat zij de vrijheid van onderwijs, tot hiertoe slechts in beginsel in de Grondwet opgenomen, zuiver en getrouw in toepassing wenschte te brengen.

Verscheidene leden ondersteunden het amendement. De Heer STONM stelde eene wijziging voor, waartegen ik geen bezwaar had; namelijk om, in plaats van « de ontwikkeling en zooveel mogelijk de onverwijldde toepassing » te lezen « *de onverwijldde ontwikkeling.* » Het amendement werd bestreden door de Commissie en vooral door den Minister van Binnenlandsche Zaken. Deze schreef mij, door misverstand voorzeker, de bedoeling toe waartegen ik stellig geprotesteerd had. « Het verlangen, » zeide hij, « zoo even door een lid uit Gelderland te kennen gegeven, komt eigenlijk hierop neder, om, uit hoofde van een bijzonder belang, af te wijken van de bestaande

¹ « Het verlot, door het plaatselijk bestuur geweigerd, kan door Gedeputeerde Staten en door den Koning worden verleend. »

wetgeving voor het onderwijs, en tot dat einde des needs daar te stellen een transitoiren maatregel. Het zou mij onraadzaam voorkomen, dat aan dit verlangen gevolg wierd gegeven. »

Ik heb met genoegen uit den loop dezer beraadslagingen ontwaard, dat zoo velen mijner medeleden van hunne bijzondere belangstelling in de gewigtige aangelegenheid van het onderwijs hebben doen blijken. Niet minder genoegen doet het mij, dat dit ook geschied is door den voorgaanden spreker¹, waarvan ik mij trouwens overtuigd hield, daar dit geeërde lid in vele zijner geschriften getoond heeft de vrijheid van onderwijs, even als vele andere vrijheden en regten, op hoogen prijs te stellen. Evenzeer was het mij aangenaam te ontwaren dat de Minister van Justitie steeds de gevoelens belijdt, die hij vroeger heeft opengelegd en dat ook deze eene spoedige regeling van dit belangrijk onderwerp verlangt. Een en ander doet bij mij de hoop ontstaan, dat mijn wensch ingang vinden zal. De President der Commissie meent dat door de aanneming van het amendement weinig voor de zaak zelve zou gewonnen zijn. Ik geloof integendeel dat de aanneming, in verband met de discussie, een blijk aan de Regering zal opleveren dat de Kamer gezind is dergelijke regten en vrijheden beter te schragen dan vroeger heeft plaats gehad.

Ik acht mij verplicht den Minister van Binnenlandsche Zaken kortelijk te beantwoorden. De Minister heeft den inhoud mijner rede min juist opgevat en voorgedragen. Ik verlang *geene afwijking* van de wet. Ik wensch dat de *bestaande* verordeningen behoorlijk worden toegepast. Ik

¹ THORBECKE.

begrijp niet waarom het eene onmogelijkheid wezen zou, de Gedeputeerde Staten in te lichten omtrent de alleen wettige toepassing en uitvoering der bestaande verordeningen. Zijn dan de Gedeputeerde Staten en de plaatselijke overheden zoo geheel onafhankelijk, dat zij omtrent den aard en omvang hunner bevoegdheid geene teregtwijzing kunnen ontvangen? Is het zonder voorbeeld dat hun eene zoodanige aanschrijving van den Minister van Finantiën, of van eenigen anderen Minister toegezonden werd? Gaat de stelling des Ministers van Binnenlandsche Zaken op, dan zouden de ingezetenen, na al het gebeurde in het vorige jaar, na de belofte van den Minister van Justitie, den 7^{den} October ll. afgelegd, nog, wat hunne meest dierbare regten aangaat, overgeleverd blijven aan de willekeur der Gedeputeerde Staten en der plaatselijke overheden, waartegen niets te doen zou wezen, dan af te wachten de bestaande nieuwe wetgeving, die, met den besten wil, zoo lang kan uitblijven. Vreemd was de onderlinge tegenspraak der Ministers. Het ware inderdaad wenschelijk dat er, na de volbragte Grondwetherziening, eenstemmigheid over een zoo belangrijk onderwerp, tusschen de leden van een homogeen Ministerie mogt zijn, meer dan heden opgemerkt is.

De Minister van Justitie had inderdaad, met loyauteit, de strekking van mijn verlangen erkend. « Indien ik het amendement van den spreker uit de residentie wel begrepen heb, dan strekt het om aan te dringen op eene spoedige toepassing der regten, die de Grondwet waarborgt. Ten slotte heeft die spreker gezegd, dat hij wenscht, dat de tegenwoordige Regering in den meest vrijgevigen zin de bestaande

wetten, voor zoo ver zij nog van kracht blijven, toepasse. Hij wil dus niet eene onmiddellijke verandering van stelsel, maar voor het oogenblik alleen vrijheid en mildheid in de toepassing van het bestaande, voor zoover dit van de Regering afhangt. Het moge nu waar zijn, dat, zoo als een lid der Commissie van redactie heeft gezegd, in het woord *ontwikkeling* ook natuurlijk de *toepassing* is begrepen, zoo is er toch stellig de *spoedige* toepassing niet in begrepen. En het komt mij voor, dat juist wegens de menigte aanmerkingen en bedenkingen, die omtrent dit punt zijn gemaakt, het zeer nuttig zou zijn dit amendement in het adres op te nemen. Ik meen het van de zijde der Regering ten sterkste te moeten ondersteunen, omdat het ook het verlangen der Regering is de regten en vrijheden, die godsdienst en onderwijs betreffen, te ontwikkelen en in spoedige toepassing te brengen. »

Desniettemin blijft de tegenpartij nog steeds (Mei 1850), als er *naleving* van de wet gevraagd wordt, beweerden dat men *afwijking* van de wet verlangt.¹ Doch ik vraag: is het, na al hetgeen ook in de Tweede Kamer plaats gehad heeft, loyaal, tegen ons, wanneer wij de wettelijke regeling der vrijheid volgens de bestaande verordeningen verlangen, wederom eene exceptie van niet-ontvankelijkheid te ontleenen uit het 3de additioneel artikel?

Het amendement werd aangenomen met 34 tegen 29 stemmen.

¹ Men zie bij v. de *Ernstige vraag in een gevaarvollen tijd over de Ministeriële Circulaire betreffende het onderwijs* (te Rotterdam uitgekomen), waarop de Schrijver onverwijld van den Heer MACKAY een *Ernstig antwoord* (waarop geen repliek gevolgd is) ontving.

III.

BESTUUR DER KOLONIEN.

AVONDZITTING VAN 24 FEBRUARIJ 1849.

* * Bij de behandeling van het speciale zeer gewigtige punt, heb ik mij veroorloofd eene algemeene aanmerking te maken omtrent de roeping van de Tweede Kamer en van het Ministerie. — Te dien opzichte zijn de volgende regels van een bekwaam publicist behartigenswaard:

Zoo het wel zal gaan, schrijft hij, « la chambre des députés reviendra à ses fonctions de *contrôle*, de *garantie*. Elle coöperera, pour son tiers, à l'action législative; elle *surveillera*, sans l'usurper, l'action gouvernementale, et le pays lui devra une large part de sa prospérité; tandis que, si elle persévérât dans la voie fatale où le sophisme l'a poussée, le pays lui devrait sa ruine, par ce que tout pouvoir qui sort des limites que sa nature lui assigne, devient anti-social et destructeur. » FONFRÈDE, *Oeuvres*, II, p. 422.

Ik ben zeer tegen het rekken der beraadslaging door

nuttelooze amendementen , ofschoon voornemens mij te oefenen in dat constitutioneel geduld , hetwelk onder de voornaamste pligten der volksvertegenwoordigers behoort. Maar aan dit amendement zal , daar het een der hoofdpunten geldt van wetgeving en bestuur , geen belangrijkheid kunnen worden ontzegd. Ik stel voor , de 2de zinsnede van die paragraaph¹ aldus te veranderen :

« Wij zullen het onzen pligt achten aan de wettelijke regeling der belangen van deze , aan het opperbestuur van Uwe Majesteit toevertrouwde gewesten , zoo dikwerf de gelegenheid zich aanbiedt , met naauwgezetten ijver bevorderlijk te zijn. »

Ik acht mij verplicht dit amendement kortelijk toe te lichten. Ik verheug mij dat de gewigtigste aangelegenheden der koloniën voortaan bij de *wet* zullen worden geregeld ; ik tel dit onder de meest belangrijke der verbeteringen waartoe ook de President der Commissie krachtig heeft medegewerkt. Maar ik vrees dat de nieuwe Kamer , door deze zinsnede aan te nemen , verder dan de gewijzigde Grondwet zou gaan. Men zou aldus ligtelijk en van lieverlede de regering , het bestuur der overzeesche bezittingen overbrengen in de Kamer.

Bij de strekking dezer zinsnede mag ik niet nalaten te doen opmerken , dat , naar mijn oordeel , men in de laatste dertig jaren te veel uit het oog verloren heeft , welke eigenlijk de roeping is van het Ministerie en van de Kamer. Ik stel mij de roeping van een Ministerie (ik moet bepaal-

¹ « Wij zullen het onzen pligt achten , van het huishouden dier gewesten zorgvuldig kennis te nemen , en de maatregelen , welke tot bevordering van hunnen voorspoed noodig zijn , ijverig te ondersteunen. »

delijk opmerken, dat ik geene personen, maar zaken in het oog heb) zoodanig voor, dat het de vereeniging moet wezen van personen, die de meest uitstekende en talentvolle mannen zijn van den dag; die op hunne beurt de bekwaamste, de verdienstelijkste personen rondom zich weten te scharen; mannen, die, met ijver werkzaam en alzoo ondersteund, de meerderheid in de Kamer moeten trachten te erlangen, en voor wie, derwijze te werk gaande, ook de meeste kans is de meerderheid op hunne zijde te hebben. Dit groote vereischte is in onze Regering tot hiertoe al te dikwerf schroomelijk verwaarloosd. Zij werd niet ondersteund door zoodanig samenwerkend geheel, waardoor het bewind werkelijk kracht en ook de meerderheid kon verkrijgen; het gevolg was, dat men, in jaren toen de Kamer zich niet onvoorwaardelijk volgbaar en lijdelijk betoond heeft, in een tegenovergesteld uiterste verviel en zich meester maakte van het bewind; zich met alle *détails* inliet, en de ministers beschouwde als de werktuigen der Vergadering, bijkans als klerken met de praeparatoire redactie der wetten belast. Het werd dan eigenlijk de Kamer die *de wetten maakte*, en het gevolg was: het ontstaan van langdurige beraadslagingen, het vaststellen van gebrekkige wetten. Naar mijn oordeel, is de roeping van een homogeen en verantwoordelijk Ministerie in eenen Constitutionelen Staat van hooger aard. Een Ministerie moet de *leiding* der zaken hebben. De Kamers hebben slechts het *toezigt*, het *veto*. Geen maatregel van buitengewoon belang moet kunnen worden uitgevoerd, dan nadat deze door de Kamers is goedgekeurd. Worden de zaken op die wijze behandeld, dan kunnen de belangen van het volk worden behartigd, het welzijn van den Staat

bevorderd.¹ Gaat men op eene tegenovergestelde wijze te werk, dan wordt het wezen onzer staatsinstellingen miskend en dit zal tot nadeel van den Staat uitloopen.

Dit alles geldt omtrent de *koloniën* met dubbele kracht. De redactie dezer paragraaph zou voedsel geven aan het ongelukkige denkbeeld. Zij zou kunnen leiden tot bemoeijenissen der Kamer met de administratie, zelfs in bijzonderheden, van alwat de huishouding der koloniën betreft. Dit geschilpunt is sedert geruimen tijd, in en buiten de Vergadering, van alle kanten behandeld en beschouwd. Zoowel in 1840 als in 1845 en in 1848, was er, nopens de vast testellen bepalingen in de Grondwet, betrekkelijk de koloniën, verschil van gevoelen. De een wilde het beheer der overzeesche bezittingen grootendeels of geheel overbrengen in den boezem der Vertegenwoordiging. Anderen verlangden dat het beheer aan de Kroon zou verblijven, maar dat de uitoefening van dit beheer, in enkele belangrijke aangelegenheden, bij de *wet* in het moederland zou worden geregeld. De bepalingen nopens de koloniën, thans in de Grondwet voorkomende, zijn, blijkens de belangrijke *Bijdrage* van den President der Commissie, het resultaat van zeer uiteenlopende beraadslagingen tusschen hem en andere leden der Staats-commissie van Maart jl.² Vergelijkt men nu daarmede de zinsnede in het

¹ Zie o. a. mijne *Bijdrage tot de herziening der Grondwet*, blz. 82.

² « Het Verslag van 16 Maart 1848, namens de Afdeelingen der Tweede Kamer, eischte geheele vaststelling der Reglementen door de wet. Een greep in het wild. Welke grond is er om ze met de Staten-Generaal te overleggen, die niet ten aanzien der regeling van andere takken van het koloniaal huishouden gelijk overleg zou vorderen? . . . De raadplegingen der Commissie van 17 Maart hebben mij

adres door de Commissie voorgesteld, dan moet men bekennen, dat zij niet is overeenkomstig *le terme moyen* bij de Grondwet aangenomen. De zinsnede luidt :

« Wij zullen het onzen pligt achten, van het huishouden dier gewesten zorgvuldig kennis te nemen, en de maatregelen, welke ter bevordering van hunnen voorspoed noodig zijn, ijverig te ondersteunen. »

In die zinsnede nu ligt het denkbeeld opgesloten, dat de Staten-Generaal, in *al* wat het *koloniaal huishouden* betreft, moeten worden gekend. En juist dit denkbeeld is *niet* in de Grondwet opgenomen. Men moge die veranderde Grondwet beschouwen zoo als men verkiest; men mag haar voor verbetering vatbaar achten; men moge de bouwstoffen voor eene toekomstige herziening verzamelen: maar nu ligt de Grondwet voor ons, en er moet niet, reeds in het adres van antwoord, eene soort van *herziening op de herziening* worden gebragt. Indien de Vergadering het voorgedragen amendement goedkeurt, zal in het adres, in overeenstemming met de Grondwet, het regt der Kroon en het regt der Kamers uitgedrukt zijn.

Het amendement, bestreden door de Commissie, werd door de Ministers van Koloniën en van Justitie ondersteund. Ook de Heer VAN DAM VAN ISSELT, verklaarde voor het woord *huishouding* onzer

op geen punt zoozeer, als op dit, te leur gesteld . . . De Commissie, al waagde zij nog een paar schreden verder dan het verslag der Kamer, bleef, niet redelijker dan deze, halverwege staan. » THORBECKE, *Bijdrage*, blz. 23.

Oost-Indische bezittingen terug te deinzen; voorts met nadruk aandringerende de opmerking door mij gemaakt omtrent de overdreven inmenging der Kamer in het Bestuur, als ware zij een *mede-regerend en administrerend ligchaam* (*Bijblad*, p. 187). — Eenspreker zeide: « de kolonien zijn gekocht door het bloed onzer vaderen, aan haar bezit is het lot en de toekomst der Natie naauw verbonden. » Een ander wees op Groot Brittanje; « de bezittingen buiten 's lands van dat Rijk worden door het Parlement geregeld. » Dit gaf mij aanleiding tot een korte Repliek.

Ik zal niet terugkomen op de strekking van mijn amendement. Het spreekt van zelf dat mij geene andere bedoeling bezielt dan de welvaart en het behoud der kolonien, die door het bloed onzer vaderen zijn gekocht en verkregen, en waarvan het ongestoord bezit voor het moederland eene questie is van zijn of niet-zijn. Indien de Kamer meent, dat zij zich met alle zaken der kolonien betreffende, kan en moet bemoeijen; dat zij in dit opzigt den weg kan inslaan die in het Engelsche parlement gevolgd wordt, dan meen ik dat de koloniën groot gevaar loopen en zij welligt voor Nederland verloren zullen gaan. Ik mag niet nalaten te herhalen dat, in de *Bijdrage over de herziening van de Grondwet* van den geachten voorzitter der Commissie, een gevoel wordt ontwikkeld omtrent de bemoeijen der Staten-Generaal met het gansche koloniale huishouden, dat bij den grondwetgever *geen* ingang heeft gevonden. Nu is het de vraag niet wat iemand wenschelijk mogt hebben geacht; alle persoonlijke meeningen moeten ter zijde worden gesteld.

Ik zal gaarne toestemmen in de weglating van de woor-

den : *zoo dikwerf de gelegenheid zich aanbiedt*, maar ik blijf aanbevelen de verandering van de zinsnede aldus :

« Wij zullen het onzen plicht achten aan de wettelijke regeling der belangen van deze , aan het opperbestuur van Uwe Majesteit toevertrouwde gewesten , met naauwgezetten ijver bevorderlijk te zijn. »

—

Het amendement werd verworpen met 50 tegen 14 stemmen.

IV.

SOUVEREINITEIT VAN HET HUIS VAN ORANJE.

AVONDZITTING VAN 24 FEBRUARIJ 1849.

* * Het is bij deze gelegenheid dat de Hoogleeraar THORBECKE de grondwettelijke Souvereiniteit van het Huis van Oranje (die, naar mijn inzien, de hoeksteen der Grondwet zelve mag worden genoemd) op de meest stellige wijze ontkend heeft.

Ik ben voornemens een amendement voor te stellen, in den geest der Commissie. Zij heeft, in verband met het adres, uwe aandacht op het ongewone der omstandigheden gevestigd, en ook mijn amendement heeft betrekking tot den buitengewonen toestand waarin het vaderland zich bevindt.

Ik moet de Vergadering verzoeken alle vooringenomen-

heid tegen mijne bijzondere gevoelens ter zijde te stellen. Als burger van den Staat, als afgevaardigde des Volks, wensch ik te beproeven of niet de Vergadering zich, aan het einde van het adres, in het uitspreken van eenige wenschen vereenigen kan, die ons allen ter harte gaan. Ook ditmaal zal ik trachten beknoptheid in het oog te houden.

Vooraf evenwel acht ik mij verplicht een paar opmerkingen te maken, die, naar ik vertrouw, het bewijs zullen leveren dat ik niet vrees, waar het noodig is, in de Vergadering te herhalen wat ik daar buiten gezegd heb.¹ De beraadslagingen heden morgen gehouden, hebben mij aanleiding tot die aanmerkingen gegeven.

1.° Door het geachte lid uit Leiden² is de uitdrukking gebezigd, dat er in zekeren zin hier te lande eene *revolutie* plaats gehad heeft.³ Indien men aldus kenbaar maakt dat ons constitutioneel Staatsregt gewigtige veranderingen heeft ondergaan; indien dit, en dit alleen, aangeduid wordt onder het woord *revolutie*, dan kan de uitdrukking juist zijn. Zij moet evenwel met groote voorzigtigheid worden gebezigd, met inachtneming dat Nederland in een, wel is waar gewijzigden, maar voorzeker niet geheel nieuwen toestand verkeert. Van daar ook dat, in het ontwerp van antwoord, over *hervorming* (het tegenovergestelde van *revolutie*) wordt gesproken. Ik houd mij overtuigd dat, in-

¹ Ik dacht hier vooral aan het eerste Stukje van *Grondwetherziening en Eensgezindheid*.

² THORBECKE.

³ In het eerste Concept-Adres werd ook gesproken van de *nieuwe* Grondwet.

dien er aan deze Vergadering wierd voorgesteld het woord *hervorming in revolutie* te veranderen, dit bij niemand bijval zou vinden.

2.º Een geëerd lid uit Overijssel, de Minister van Justitie, heeft de uitdrukking gebezigd: « dat Nederland geen voet » op het revolutionair terrein gezet heeft. »¹ Het is waar, de veranderingen hebben plaats gehad met inachtneming der parlementaire vormen. In zoo verre is de uitdrukking bruikbaar. Ik ben bereid alle questiën van personen daar te laten, als met de omstandigheden niet genoeg bekend, en bovendien niet overtuigd dat de behandeling van het onderwerp in de Vergadering thans noodig of wenschelijk is. Ik laat de verantwoordelijkheid der gebeurtenissen van Maart 1848 op hen berusten, wie dan ook, die daarvoor aansprakelijk zijn. Maar ik meen evenwel aan het lid uit Overijssel te moeten doen opmerken, dat men, om de hervorming tot stand te brengen, *revolutionaire* middelen gebruikt, de *zedelijke vrijheid* der staatsmagten niet geëerbiedigd, en eene overtuiging omtrent de *noodzakelijkheid* der Grondwetherziening gepoogd heeft te doen ontstaan, voorzeker niet in den zin van het woord, welke door de Grondwet bedoeld werd.²

¹ « Nederland mag er roem op dragen dat, ten gevolge van het woord des Konings, de hervorming is volbragt, zonder dat er een stap gedaan is op het revolutionaire terrein. Noch de Koning, noch de Natie is een oogenblik van den weg [†] bij de Grondwetherziening vastgesteld, afgegaan. » *Bijblad*, blz. 176.

² « Door het zwichten, ik zeg niet van den Vorst, maar van het Constitutioneel gezag, in zijn geheel omvang; door dit feit kwam de Grondwetherziening, gelijk zij nu plaats greep, tot stand. . . Dit *ZWICHTEN*, dit *historische feit* heeft groote beteekenis en kracht; . .

Ik laat gaarne aan de leden beslissen, welke dezer twee individuele gevoelens, dat van den Minister of het mijne, het meest met de waarheid overeenkomt.

Thans zal ik overgaan tot het voorstellen van mijn amendement. Ik wensch aan het einde van het adres te voegen:

« Wij ontveiuzen ons den omvang en den aard niet der gevaren, waarin de beschaafde wereld verkeert. Eene krachtige regering wordt door ons, gelijk door U, Sire! vooral in dezen tijd, als eene eerste behoefte beschouwd; eene Regering, die de kracht waardeert, welke hier te lande haar, in de onbetwistbare wettigheid van het gezag en in de eigenaardigheid van het volkskarakter, te beurt valt. Nederland zal, onder opzien tot den Goddelijken zegen, veilig kunnen zijn tegen de rampen, die omwentelingsgeest en factiezucht over een groot deel van Europa hebben gebragt, wanneer het, onder de Souvereiniteit van het Huis van Oranje, bij het onbekrompen genot zijner regtmatige vrijheden, naar den eisch der constitutionele monarchie en der grondwettelijke verordeningen, beschermd wordt. »

THORBECKE gaf het advies der Commissie aldus te kennen :

« Ik zal het amendement niet in het breede bestrijden; ik zal alleen dit zeggen, dat het, naar hetoordeel der Commissie, wat vorm zoowel als wat inhoud betreft, met de strekking van het adres niet is overeen te brengen. Het is uit eene andere gedachte dan ons ontwerp, voortgevloeid. Het is bestemd een geheel stelsel van *individuele* begrippen in het adres in te lijven. Ik roer slechts eene enkele uitdrukking in 't bijzonder aan. Het amendement spreekt van *Sovereiniteit*

Dit geldt niet enkel de Grondwet, maar het aanzijn van den Staat, de orde in elke Maatschappij. De hoofdsom der zaak is dat men de leer der Volkssouvereiniteit in praktijk gebragt heeft. » *Grondwet-herziening en Eensgezindheid*, blz. 308.

van het Huis van Oranje. Noch de tegenwoordige, noch de vorige Grondwet noemen den Koning veel min een Huis, Souverein. De Kamer zal in het adres noch dergelijke bewoording willen bezigen, noch het begrip, dat de geachte voorsteller er welligt mede verbindt, kunnen omhelzen. Voorts lees ik van: *onbekrompen genot zijner regtmatische vrijheden naar den eisch der constitutionele monarchie.* Ik vraag: wat is die eisch der constitutionele Monarchie? Anders wordt die welligt begrepen door mijn hooggeachten vriend, anders door andere leden der Vergadering. De eischen der constitutionele monarchie zijn een ruim, ja onbepaald veld, waarover velerlei twist en strijd wordt gevoerd. Zullen wij hier eerst beslissen, hoe deze Vergadering het omschreven of beperkt wil zien? De Kamer heeft gemeend, in het tot dusver goedgekeurde ontwerp, eenvoudig en kort tot den Koning te moeten spreken. Ik vraag, of wij, in het voorgestelde aanhangsel, dezen weg niet ten éenen male zullen verlaten. Welligt kunnen wij over de stellingen, in het amendement vervat, bij eene andere gelegenheid handelen; maar met het adres schijnt het ons onvereenigbaar. »

Mijne repliek moest dus aanvangen met de opmerking dat ook het amendement, eenvoudig en kort, niet omslagtig en lang, was.

Ik meen dat mijn amendement dezelfde korthed en kracht in het oog houdt, waardoor zich het adres van antwoord onderscheidt: vooral wanneer men in aanmerking neemt de gewigtige punten, die daarbij ter sprake worden gebragt.

Thans tot de ontwikkeling overgaande, zal ik mij bepalen met bij elke zinsnede achtereenvolgens eenige inlichtingen te voegen.

Onnoodig is het uit te weiden over *de gevaren waarin Europa verkeert.* Men denke bijv. aan het *pauperisme.*

Er zijn , in het begin van 1848 , ook in deze Vergadering belangrijke beraadslagingen gehouden over den nood der armen. Hoe heilzaam , in sommiger oog , de Grondwetherziening moge geweest zijn , deze kwaal heeft zij nog niet geheeld. Voeg hierbij de verderfelijke *theoriën* , die te berde worden gebragt , en de voortduring eener algemeene *onzekerheid* , en het zal genoeg zijn ter regtvaardiging van hetgeen over den *omvang* en *den aard der gevaren* gezegd wordt. Zal het noodig zijn , daaromtrent , na al hetgeen men in 1848 heeft zien gebeuren , in eenige verdere ontwikkeling te treden ? Voorts wordt te kennen gegeven , dat *eene krachtige regering , vooral in dezen tijd , als eene eerste behoefte wordt beschouwd*. Als nadere uiteenzetting volgt : *eene regering die de kracht waardeert , welke hier te lande haar , in de onbetwistbare wettigheid van het gezag en in de eigenaardigheid van het volkskarakter , te beurt valt*. Ik bedoel dus niet *elke krachtige regering*,¹ maar er wordt uiteengezet van welken aard die krachtige regering wezen moet. Laten wij het ons niet ontveinzen , de revolutie-begrippen hebben ook hier te lande invloed gehad. En nu is het te vreezen dat men hier , gelijk elders , na revolutionaire *beweging* , in revolutionairen *tegenstand* vervalle. Ook dit stelsel is hoogst gevaarlijk. Reeds worden er kenteecken bespeurd dat men , ook op Nederlandschen bodem , nadat men aan de beginselen der Volkssouvereiniteit voet gegeven heeft , thans

¹ In de Troonrede was gezegd : « Ik verwacht van de Vertegenwoordiging dat zij , waar hare medewerking gevorderd wordt , die zal verleen en onder den indruk der overtuiging , dat eene *krachtige Regering* , vooral in dezen tijd , eene eerste behoefte is. »

gaarne tot zoodanige terugwerkende kracht de toevlugt zou willen nemen. Ik ben een voorstander van de vrijheden en regten der Natie, maar juist uit dien hoofde ben ik een tegenstander van die soort van *Volkssouvereiniteit*, waardoor eene stille, rustige, trouwe Natie onder het juk der factiën gebragt wordt. Ik vrees dat men thans, na te veel aan die begrippen toegegeven te hebben, kracht zoekt, enkel in het bedwingen der beginselen waaraan men schijnbaar hulde bewijst. Indien dit het geval ware, dan zou zulks voor het Vaderland hoogstbedenkelyk zijn. Men heeft in andere Staten den aard van dergelyke krachtige Regeringen gezien! Niet ongelijk aan een dam, dien men, (zoo het mogelijk ware!) dwars door eene onzer rivieren zou hebben gelegd. Voorwaar dat zou een krachtige dam zijn! Maar zou er wel reden wezen tot onbezorgdheid? Als het water al hooger en hooger klom, zou men zeer gerust blijven? En als het gevaarte voor het stroomgeweld bezweek, zou men de wijsheid prijzen van den bouwmeester die zoodanig waterkeerend wonderwerk gemaakt had? Dit is het beeld van een krachtig Gouvernement naar nieuwerwetschen trant. Ik wijs op het voorbeeld van Frankrijk. Daar bestond ook eene krachtige Regering; jaren lang heeft zij zich met ijver en kracht verdedigd tegen de revolutionaire pogingen. Met geldboeten, met gevangenisstraf, gewapenderhand, heeft zij die pogingen gefnuikt; wetten, kamers, leger, alle middelen stonden haar ten dienste. En welk was het einde dier krachtige Regering? In één oogwenk was zij verdwenen; zij stond geheel alleen, verlaten van een ieder. Op soortgelijke wijze is het in Nederland gegaan. Ik behoor niet tot degenen die op een gevallen Bewind met hooghartige waanwijsheid neêrzien; die het

goede miskennen dat gesticht werd. Maar ik mag niet verzwijgen dat, ook hier, jaren lang een dergelijk stelsel gevolgd is, en dat, ook hier, een plotselinge overgang van vermeende kracht tot volkomen magteloosheid plaats gehad heeft.¹ Al kon de Regering ook thans in het verkrijgen van zoodanige kracht door de Vertegenwoordiging worden ondersteund, het voorbeeld van Frankrijk is weder daar, om te bewijzen, dat op den dag des gevaars én Regering én Parlement als door een tooverslag worden weggevaagd, en de grondvesten van den Staat in een oogenblik ten onderste boven worden gekeerd.

Daarom wenscht het amendement eene Regering die kracht ontleene uit *de onbetwistbare wettigheid van het gezag en de eigenaardigheid van het volkskarakter*. Het wettig Bewind, hoe ook gewijzigd, heeft bij ons stand gehouden. En een ander groot voorregt bestaat bij ons, de eigenaardigheid van het volkskarakter. Niet als of ik de Regering zou geluk wenschen bewind te voeren over een volk, eenigzins loom en vadzig, dat men ligt in slaap wiegen en in slaap houden kan.² Neen, geheel iets anders bedoel ik. Wel is waar, men gaat in nationale zelfverheffing menigmaal te ver; men geeft te weinig op de in menig opzigt toenemende verbastering acht; maar ook aan den anderen kant vergeet men somtijds dat er nog goede eigenschappen van het Nederlandsche volks-karakter zijn overgebleven. Er bestaat hier te

¹ Over het conservatief systema in Nederland zie *Bijdrage tot herziening der Grondwet*, blz. 120; *Handboek der Geschiedenis van het Vaderland*, § 1070; *Ongeloof en Revolutie*, blz. 412.

² *Beschouwingen van Staats- en Volkerenregt*, blz. 19.

lande nog bij velen sympathie voor hetgeen goed, waar en regt is; er is nog afkeer van onregt, van onrust, vooral van onruststokers; er is eene bedaardheid die met veerkracht kan gepaard gaan, wanneer de Natie opgewekt en geleid wordt. In het besef hiervan heeft de Regering een steunpunt, waaruit wezenlijke kracht kan worden ontleend.

In het amendement wordt gewag gemaakt van de *Souvereiniteit van het Huis van Oranje*. Het is waar, dit woord is niet in de tegenwoordige Grondwet te vinden, maar in het 1ste artikel der Grondwet van 1814 leest men:

« *De Souvereiniteit der Vereenigde Nederlanden is en blijft opgedragen aan Zijne Koninklijke Hoogheid WILLEM FREDERIK, Prins van Oranje-Nassau, om door Hem en Zijne wettige nakomelingen te worden bezeten erfelijk, overeenkomstig de na te melden bepalingen.* »

Bij de Grondwet van 1815 zijn de eerste woorden veranderd als volgt:

« *De Kroon der Nederlanden is en blijft opgedragen aan Zijne Majesteit Willem Frederik, Prins van Oranje-Nassau* » enz.

Deze woorden staan onveranderd in de gewijzigde Grondwetten van 1840 en 1848. Nu is de uitdrukking *Souvereiniteit*, in 1815, met de uitdrukking *Kroon* niet verwisseld om te verzwakken de regten van Souvereiniteit, in 1814 aan het Huis van Oranje-Nassau verleend. En vreest men het woord, omdat het menigwerf misbruikt is, dan roep ik in het geheugen terug welke soort van Souvereiniteit door de Natie aan het Huis van Oranje-Nassau is opgedragen; namelijk met den wezenlijken volkswil en volksaard, met geschiedenis en zeden, in verband. Ik wijs op de Souvereiniteit van 1813, omdat het nationaal gevoel en het

nationaal gevoel, toen uitgedrukt is door mannen die niet onder verdenking liggen van den geest der tijden of den vrijheidszin der Natie te hebben miskend; mannen die met eerbied genoemd worden : van Hogendorp , Kemper¹ , Falck.

In het amendement wordt gesproken , « *van het onbekrompen genot zijner regtmatige vrijheden , naar den eisch der Constitutionele Monarchie.* » Ik heb van *regtmatige vrijheden* gewag gemaakt, om te doen gevoelen dat er vrijheden zijn welke voor ons niet dagteekenen van 1848 of 1795 , maar die van oudsher in Nederland inheemsch zijn geweest. Zij moeten evenwel thans genoten worden *naar den eisch eener Constitutionele Monarchie*. Hiermede wil ik te kennen geven dat er geen terugkeer wezen moet tot *verouderde vormen*, en ook niet eene *halve aanneming* van hetgeen tot de eigenaardigheid van het Constitutionele Staatsregt behoort. Men heeft ten onzent eenige brokstukken daarvan in de Grondwet opgenomen; doch het zou moeilijk zijn te bepalen welken Staatsvorm gedurende 30 jaren Nederland eigenlijk gehad heeft.

Over de *grondwettige verordeningen* wil ik niet uitweiden. Ik herinner slechts dat wij allen den eed op de Grondwet hebben afgelegd; dat aan de daarbij erkende regten eerbied en onderwerping moet worden betoond, en dat de Grondwet aan geen zoogenaamde Volkswil en

¹ « Het was van den onvergetelijken Kemper *een meesterlijke greep in de behoefte des tijds*, toen hij, geen Willem VI als Stadhouder, maar Willem I als *Souverainen Vorst* uitroepen deed. » *Adviezen*, blz. 47.

Volksmagt, die zich boven haar zou pogen te verheffen, ondergeschikt is.

Ik verheug mij ten slotte dat de woorden : *onder opzien tot den Goddelijken zegen*, in geen Nederlandsch Adres van antwoord kunnen worden gemist.

Het zou mij aangenaam wezen, ja tot geruststelling verstreken voor de toekomst van het Vaderland, indien deze Vergadering bij het begin der werkzaamheden zich met mijn voorstel vereenigen mogt.

Hiertegen zeide de Voorzitter der Commissie, wat het voorname punt betreft :

« Van eene *Souvereiniteit van het Huis van Oranje* te gewagen, komt aan uwe Commissie, ook na den voorsteller te hebben gehoord, niet juist voor. Ik zou ongaarne het woord *Volkssouvereiniteit* in de Grondwet of in het Adres zien bezigen; ik vraag of de Souvereiniteit van een Huis of van een Dynastie helderder en gepaster zij. De Grondwet van 1814 zeide: de Souvereiniteit der Vereenigde Nederlanden is en blijft opgedragen aan Z. K. H. Willem Frederik; dit strookte met den toenmaligen titel van Souvereinen Vorst; maar ik vraag, of deze Vergadering zou kunnen besluiten, een artikel in de Grondwet op te nemen, waarbij aan iemand, in plaats van de Kroon, de *Souvereiniteit* over Nederland werd opgedragen. »

Deze ter zijdestelling van den historischen en grondwettigen hoeksteen der Constitutionele Monarchie heeft geen enkel woord van tegenspraak of afkeuring ontmoet.

Het Amendement werd verworpen met 56 tegen 7 stemmen.

V.

ZELFSTANDIGHEID DER RAPPORTEURS.

ZITTING VAN 23 APRIL 1849.

* * Het voornamelijk punt, in de langdurige overweging van het Reglement van Orde, was de vraag omtrent de *zelfstandigheid der Rapporteurs*. Deze quaestie is ook in vorige jaren, met groot verschil van opinie, bij de Tweede Kamer ter sprake gebracht. Dat de gang der discussiën bij de vorige Kamer veel te wenschen liet, was ook mij niet onbekend; doch lag in het Reglement van Orde of in de Kamer zelve de schuld? dit was mij twijfelachtig. Daarom heb ik mij gevoegd bij degenen door wie, ook na de toekenning van het regt van amendement, voor als nog, eene proefneming met het vorige stelsel begeerd werd. Is de proefneming mislukt? voorzeker kan, ook thans niet over het regelmatig en doeltreffende van de latere discussiën worden geroemd; doch men houde in het oog dat, door mij althans, ook in dit opzicht, de leiding en invloed van het Ministerie, als de voorwaarde eener goede behandeling van zaken, ondersteld werd.

Ik begin met de Commissie, welke belast is geweest met wijzigingen in het bestaande Reglement van Orde te brengen, mijnen dank te betuigen voor de uitnemende wijze waarop zij zich van hare taak heeft gekweten. Zij heeft, door de kracht en de juistheid, waarmede zij bepaaldelijk omtrent de bevoegdheid der Rapporteurs haar systema heeft verdedigd, ook de andersdenkenden tot ernstig onderzoek gedrongen; zoodat zij den dank der Vergadering verdient voor de voortreffelijkheid ook van hetgeen ter bestrijding van haar gevoelen gezegd is. Na al hetgeen reeds in het midden is gebracht, zou ik het woord niet hebben gevraagd, indien ik niet doordrongen was geweest van het denkbeeld dat, in eene zoo belangrijke zaak, ook de meest geringe bijdrage niet behoort achtergehouden te worden. Bij het onderzoek van het voorstel tot benoeming van zelfstandige rapporteurs is het mij voorgekomen dat het hoofddenkbeeld der Commissie is geweest eenheid en samenhang in de verslagen der Kamer te brengen. Dit denkbeeld moet ik allezins toejuichen, en de Commissie heeft het, naar mijn oordeel, in de Memorie van toelichting en in die van beantwoording, kernachtig ontwikkeld. Ik vrees evenwel dat de eenheid welke de Commissie op het oog heeft gehad te bevorderen, niet de ware is, maar dat men door haar voorstel tot eene verkeerde, eene gedwongene eenheid, niet tot *eenheid*, maar tot *eenzijdigheid* zal worden geleid. Bij de invoering van het stelsel van zelfstandige Rapporteurs hier te lande, ben ik beducht dat een klein aantal leden te groot overwigt zullen erlangen. In eene zoo talrijke Vergadering van Vertegenwoordigers als in Frankrijk, is zulk eene praeponderantie minder schadelijk. Zij is er een noodzakelijk kwaad, dat

evenwel minder wordt, omdat de talrijkheid der Vergadering een genoegzamen waarborg oplevert tegen het exclusieve van dien invloed. Daarenboven moet men den landaard van het Fransche Volk in aanmerking nemen. Het bezit in groote mate geest van tegenspraak, zoodat de minste poging van een zeker aantal leden om overwigt te verkrijgen, terstond weêrstand zou ontmoeten, en het tegenwigt spoedig zou gevonden zijn. Het is echter verre af dat ik mij zou willen verzetten tegen den invloed der capaciteiten. De bestrijders van de zelfstandigheid der Rapporteurs zijn daarom nog geene Socialisten en Communisten die, met toepassing der spreuk: *Vrijheid, Gelijkheid, Broederschap*, het *collectief* aandeel der Kamer aan de wetgeving in 68 gelijke onderdeelen zouden wenschen te splitsen. Ik vrees niet voor den meerderen invloed dergenen die bij de behandeling van een onderwerp als deskundigen worden beschouwd. Ik acht dien integendeel hoogst wenschelijk en bij de vaststelling van wetten onontbeerlijk. Maar ik verlang voorbeeld en raad met vrijheid van beweging te kunnen volgen; het is *leiding*, geen *leiband*, wat ik begeer. Ik moet bekennen eenigzins huiverig geweest te zijn om over deze zaak, waarbij veel praktijk en menschenkennis behoort, het woord te voeren: maar de gedachte dat zij, die eerst onlangs in deze Kamer zitting hebben genomen, meer welligt dan de anderen, een onpartijdig oordeel kunnen vellen, en de bewustheid dat ik niet alleen sta, maar door mannen van theorie en praktijk, die mij te regt kunnen wijzen, omringd ben, heeft mij deze beschroomdheid doen overwinnen. — Ik acht de eenheid welke het voorstel der Commissie te weeg brengen zou, schadelijk, en met haar eigen oogmerken en het Nederlandsche Staats-

regt in strijd. De eenheid welke men behoort te verlangen is die, welke zich uit het geheel der Kamer zelve *ontwikkelt* en het *uitvloeisel* van haar gezamenlijk overleg is. Volgens het voorstel der Commissie, zal de ontwikkeling door een partiëlen *invloed* worden gestoord. Er zal geen voortzetting zijn van het werk, in verband met de impulsie welke van de Kamer zelve uitgegaan is. De eenheid, welke in het praeparatoire onderzoek te pas komt, zal niet bereikt worden; er zal bij het Rapport *afwijking* kunnen plaats hebben van de lijn, welke de Kamer in de afdeelingen gevolgd heeft. Tot nadere toelichting dezer meening beschouw ik de zaak van de praktische zijde. Naar mijne meening lijdt het geen twijfel, of tot zelfstandige Rapporteurs over een wetsontwerp zullen gekozen worden vijf leden, die voor de bekwaamste *ad hoc* bekend zijn. Dezemannen van talent, op welke nu eenetiendubbele verantwoordelijkheid zal rusten, zullen alle hunne krachten inspannen om de hun opgelegde taak naar eisch te vervullen. Zij zullen het onderzoek in de afdeelingen bijwonen, maar geheel onafhankelijk te werk gaan. Niet, gelijk de Commissie gezegd heeft, zullen zij het *gezuiverd*, maar het *zuiverend orgaan* der gevoelens in de afdeelingen zijn. Eene tweeledige zuivering zal er plaats hebben. De eerste betreft de opgaaf van hetgeen in de afdeelingen gezegd is. In dit retrospectief gedeelte van het Verslag zal, als men aan het scheiden en schiften gaat, uit den aard der zaak, bij voorkeur worden opgenomen wat naar de zienswijze der Commissie het meeste gewigt heeft; het overige zal, als eene onbruikbare massa, worden ter zijde gesteld. De tweede zuivering betreft dat gedeelte van het Rapport, waarbij eigen beoordeeling en omwerking verlangd wordt;

naar *aanleiding* van het onderzoek in de afdeelingen , maar met volkomen zelfstandigheid , door Rapporteurs die (gelijk men het vrij naïf uitgedrukt heeft) *tegenover* hunne afdeelingen staan. Aldus hebben wij te strijden tegen de kunstgrepen waarmede de Chimie somtijds een geheel uit bestanddeelen weet te vormen welke niemand herkent. Alles welligt zal in het Verslag *opgenomen* , maar het meeste zal daarin *opgelost* worden ; en , als of het niet erg genoeg ware ! wanneer gij klaagt , zal de chemicus u bewijzen dat hij alle ingrediënten gebruikt heeft. Dit zal aan de Rapporteurs evenmin ten kwade kunnen geduid worden als aan de magneet dat zij enkel de ijzerdeelen aantrekt. *Sympathie* is in het gebied der geesten wat men in de stoffelijke wereld *affiniteit* noemt. De invloed dezer Rapporteurs op de discussie zal zeer groot zijn. Nemen wij de voor hen minst gunstige hypothese ; laat ons veronderstellen dat zij , bij het zamenstellen van een Verslag , slechts *eigen* denkbeelden volgen en zich weinig of niets aan de gevoelens van anderen laten gelegen liggen. Die omstandigheid zou zich kunnen voordoen. Het onderzoek in de Afdeelingen toch is slechts voorloopig , en zal oppervlakkiger worden , naar mate aan de Rapporteurs , mannen van groote bekwaamheden en op wie voortaan eene grootere verantwoordelijkheid rust , meer magt en meer vertrouwen verleend wordt. In het geval dat dezen , met hunnen arbeid bijzonder ingenomen , een weldoordacht Verslag uitbrengen , waarin zij hunne stelling met talent verdedigd hebben , dan zal ongetwijfeld daarvan het gevolg zijn dat dit verslag voor velen een *point de ralliement* wordt. Bij de openbare beraadslaging moge hunne taak moeilijk zijn ; men houde evenwel ook de uit-

nemendheid hunner positie in het oog. Zij vormen een kiem, een kern, in eene Vergadering waarin de meeste leden geïsoleerd zijn. Zij bevinden zich op een verheven bolwerk, dat sterk gepalissadeerd is, en met vereenigde krachten zullen zij een hevigen uitval op de overige in gevoelens verdeelde leden der vergadering doen, en dikwerf, meestal welligt, de overwinning behalen.

Het voorgestelde is niet alleen schadelijk, maar het strijdt tegen de oogmerken der Commissie. Deze heeft met haar voorstel een tweeledig doel, vooreerst om de *openbare beraadslaging* belangrijker te maken; ten andere, om bevorderlijk te zijn aan eene behoorlijke uitoefening van het regt van *amendement*. Zij zal echter, in de door haar voorgeslagen bepalingen zelve, wanneer die mogten ten uitvoer gelegd worden, de krachtigste tegenwerking onder vinden. Wat het eerste punt, de openbare beraadslaging betreft, zoo is, blijkens de memorie van toelichting, de Commissie van het beginsel uitgegaan, dat het onderzoek der voorstellen van wet in de afdeelingen moet strekken om, door wisseling van denkbeelden, de leden met het onderwerp beter bekend te maken en licht daarover te verspreiden; zonder zoodanig eene rigting te nemen, dat het lot van ieder ontwerp reeds bij het onderzoek *in de afdeelingen zoo goed als beslist zij*, en de daarop volgende openbare beraadslaging van alle belangrijkheid beroofd worde. Maar nu, zoo het voorstel wierd aangenomen, zou het lot van het ontwerp, wel niet in de afdeelingen, maar doorgaans vòòr de openbare beraadslaging, bij de commissie van Rapporteurs, *beslist zijn*. De discussie, in plaats van belangrijker te worden, zal integendeel schier van belang onthloot zijn. — En nu het regt van amendement! Met

reden beweert de Commissie dat de Kamer zooveel mogelijk gewaarborgd moet zijn tegen het overhaast aannemen van wijzigingen, die naderhand zouden kunnen blijken met de oeconomie der in behandeling zijnde wet niet te strooken, en dat er geamendeerd moet worden, naar een bepaald stelsel en niet naar individuele gevoelens. Zeer wel; maar het oordeel hierover is subjectief, en in de praktijk zal het neêrkomen op amenderen naar het stelsel door de Commissie bepaald. Van dit denkbeeld uitgaande, heeft de Commissie gemeend het vooraf indienen van wijzigingen te moeten aanmoedigen, boven het inleveren daarvan gedurende de beraadslaging. Zeer wel, indien zij waarborgen begeert tegen het indienen van onoverdachte amendementen bij de publieke discussie. Maar men kan tegen overhaasting zooveel waarborgen nemen, dat men het voorregt van vrije beweging niet in het oog houdt, en wanneer men de amendementen niet *in verband met de openbare beraadslaging* waardeert, vergeet men hunne voorname kracht en waardij. De vrucht der discussie, het nut van de wrijving der denkbeelden, kan somtijds juist in den lichtstraal van een amendement worden geopenbaard. Daarom wordt door het voorstel der Commissie het geheele stelsel van amendementen in zijn hartader gekwetst. Ook vroeger was er gelegenheid om vòòr de discussie op indirecte wijs, door de mededeelingen aan het Gouvernement, wijzigingen in wets-voordragten te verkrijgen. Het groote voorregt van het stelsel van amendement ondervindt men dan eerst, wanneer het, in vereeniging met de publieke discussie, wordt uitgeoefend. Naar het voorstel der Commissie zullen, in den regel, bij de discussie, bijkans alle amendementen, ten gevolge van de overmagt der zelf-

standige Rapporteurs, worden geëcarteerd. Deze overmagt is proefondervindelijk gebleken bij gelegenheid van de beraadslaging over het Adres van Antwoord. Twee dagen lang is er getobd en gezwoegd om hier en daar een amendement te doen inlasschen. Te vergeefs werden telkens tegen het Concept nieuwe aanvallen gerigt. De vijf leden der Commissie voor het Adres hebben alstoen elke voorgestelde wijziging afgewezen, op grond dat er naar een bepaald stelsel en niet naar individuele gevoelens moest worden geamendeerd. Aan den laten avond van den tweeden dag had ik zelf het voorstellen van een amendement gewaagd: ik had, met ter zijdestelling van alle individuele beschouwing, bij de slotparagraaph de warme uitdrukking van eenige gevoelens, waarin voorzeker door zeer velen gedeeld werd, begeerd. Doch een van de leden der Commissie heeft ook toen de Vergadering overreed dat in het amendement een geheel stelsel van individuele gevoelens vervat was. Eene bijzonderheid welke te meer opmerking verdient, omdat in het geheele Adres van Antwoord de individualiteit juist van dat lid der Commissie, zich in inhoud en stijl en uitdrukking vertoont. Ik wijt dit niet aan het bedoelde lid, en ik spreek van de zaak slechts ten bewijze hoe de amendementen in de publieke beraadslaging zullen worden geweerd. Voorzeker, ik verzet mij niet tegen den regtmatigen en onmisbaren invloed der capaciteiten, maar ik meen ze te mogen vergelijken bij den zuurdeesem, tot wier eigenaardige werking het behoort overal door te dringen en nergens te worden geproefd.— Een spreker uit Friesland heeft de Commissie van Rapporteurs bij het openbaar Ministerie, dat de regters voorlicht, vergeleken. De vergelijking is niet juist; de Commissie zal, na

haar praeadvies uitgebragt te hebben, haar taak niet als afgedaan beschouwen, maar door de talenten der leden waaruit zij is zamengesteld, en door haar gedurig opper-toezigt, eengroot ascendant in de discussie zelve behouden. Dan eerst ware de vergelijking juist, wanneer men, bij de discussie zelve, de kleine phalanx kon disloqueren; wanneer men, door eene soort van ostracisme, hen uit de vergaderzaal kon bannen; onder beleefde dankbetuiging voor de genomene moeite, maar met verzoek om thans de Vergadering zelve te laten oordeelen over de uitnemendheid van hun Advies. — Hoe schadelijk het voorstel der Commissie in gewone en rustige tijden werken kan, nog veel nadeeliger, meen ik, zal de uitwerking daarvan in moeilijke oogenblikken zijn. Men moge roemen over de bedaardheid van onzen landaard; het ontstaan van partijen in eene wetgevende Vergadering is echter geene onmogelijkheid. Dat zij zich ook hier te lande kunnen vormen, laat zich bewijzen uit hetgeen vroeger in deze zelfde gehoorzaal voorviel. Ik durf nog verder gaan en betoog de wenschelijkheid van het bestaan van partijen. Vooreerst, met het oog op den aard der tijden die wij beleven. De rust is in Europa niet hersteld; overal is over belangrijke politieke quaestiën strijd. Nu kan men in deze Vergadering zich wel houden, als of men met die ontwikkeling of botsing der begrippen niets te maken heeft. Men kan voortgaan met wetten te maken, waarin men zich, dewijl de *beginselen* onaangeroerd zijn gebleven, omtrent de *vormen* verstaan heeft. Men kan zich verbeelden dat, wanneer binnen de wanden dezer gehoorzaal niet over de groote quaestiën van den dag, noch over de groote beginselen van het Staatsregt gehandeld wordt, daarbuiten, althans

binnen de grenzen van ons vaderland, te dien aanzien geene ontwikkeling plaats viadt. Maar wanneer dit evenwel het geval is; wanneer hetgeen niet in deze Kamer geschiedt, daarbuiten plaats heeft, en partijen zich vormen, dan zal het kunnen gebeuren, gelijk het reeds gebeurd is, dat deze Kamer daardoor overschaduwd en overvleugeld wordt. Eene Vergadering als deze, moet partijen door zedelijke kracht beheerschen of ze wordt daaraan ondergeschikt. Veel is er gesproken en geschreven over de koortsachtige aandoening, wier invloed in de overige Staten van Europa op noodlottige wijs openbaar was; ik laat in het midden of Nederland de koorts gehad heeft; eene vermaning hebben wij voorzeker gevoeld; eene *vermaning*: laten wij dan, hierdoor gewaarschuwd, waken tegen de koorts. Daarenboven behooren, ook in den normalen toestand, partijen (systematische verscheidenheid van politieke beschouwing) onder de eigenaardigheden van een Constitutioneel Rijk. Partijen dus zullen ook in deze Vergadering worden gehoord. Zoo niet, dan zou er òf volkomen en onveranderlijke eensgezindheid, òf de onweêrstaanbare oppermagt van één gevoelen, òf eene beklagelijke onverschilligheid moeten ontstaan. Geen van drieën is wenschelijk, en wanneer nu werkelijk zich partijen opdoen, welke uitwerking zal dan het voorstel der Commissie hebben, indien het ten uitvoer wierd gelegd? Men stelle zich het vijftal Rapporteurs, door de afdelingen gekozen, voor, behoorende tot eene partij die de meerderheid in de Kamer bezit. Welke zal dan de toestand der minderheid zijn, die het geduchte ligchaam der Rapporteurs ontmoet? Zij zal naauwelijks, of alleen uit eene soort van vriendschappelijke inschikkelijkheid of hooghartig medelijden, worden gehoord; maar de door haar geop-

perde bedenkingen zullen geen ingang vinden ; zij zal door de blijkbare onvruchtbaarheid van haren ijver , reeds voor dat zij het woord vraagt , *ad terminos non loqui* zijn gebracht. Ziedaar de nadeelen welke uit het voorgedragen stelsel zullen geboren worden ten opzichte van de minderheid. Maar schadelijk vooral zal het voor de meerderheid zijn , daar zij in den weêrstand der minderheid een onwaardeerbaren , ofschoon doorgaans ganschelijk niet gewaardeerden , steun vindt. Naar mijne meening , hebben wij zwakke menschen tegenkanting noodig , om voor vallen te worden behoed.

Ook uit het oogpunt van ons Staatsregt , zie ik gevaar in het door de Commissie gedane voorstel. Men heeft reeds aangemerkt dat het onderzoek der wetsontwerpen in de afdeelingen grootendeels te niet zou gaan. Ik wil niet zeggen dat men niet zal voortgaan met in de afdeelingen te overwegen ; maar , op de voorgestelde wijze , zal dat onderzoek niet plaats hebben in den constitutionelen zin. Het zal niet meer strekken tot een fundament waarop voortgebouwd wordt. Niet dit onderzoek alleen zal daardoor lijden , maar het *gemeen overleg* tusschen Vertegenwoordiging en Regering zal daardoor vermindering ondergaan. Ik vereenig mij volkomen met hetgeen te dienaanzien , door sommige leden en ook bepaaldelijk door den Minister van Binnenlandsche Zaken , is in het midden gebracht. Het verlangen naar gemeen overleg , in de beteekenis van onderling en welwillend raadplegen , moet men aanmerken als een der eigenaardige voortreffelijkheden van onzen Regeringsvorm ; want het blijkt daaruit dat Regering en Vertegenwoordiging gerekend worden niet als partijen tegenover elkander te staan , maar elkander de hand te geven

tot bevordering van het algemeen welzijn. Met het gevoelen van een lid der Commissie, dat over dit onderwerp heeft gesproken, kan ik mij niet vereenigen; daar hij is uitgegaan van het denkbeeld dat gemeen overleg niets anders is dan goede verstandhouding, en dat deze, wanneer Gouvernement en Kamer elk in hun afzonderlijke sfeer blijven, het best zal worden bevorderd; even als men somwijlen in het dagelijksche leven menschen ontmoet, voor wie, om in goede harmonie te leven, vereischt wordt dat zij met elkander niet omgaan. De Commissie heeft in de Memorie van Beantwoording te kennen gegeven dat, alleen volgens haar voorstel, de Kamer kan geraken tot het doel, waarnaar zoo lang te vergeefs is gestreefd: het helpen tot stand brengen van wetten namelijk, waarin niet slechts het goede het gebrekkige overtreft, maar die, zoowel in de algemeene strekking als in de bijzonderheden, den toets eener gestrengde kritiek kunnen doorstaan. De Commissie heeft, naar mijn inzien, uit het oog verloren dat de Kamer niet geschikt is om wetten te *maken*. Ik geloof dat de verhouding tusschen de Kamer en de Regering op die wijze niet zal worden gelijk zij behoort te zijn. De leden van het Ministerie moeten, naar ik meen, als bondgenooten der Kamer beschouwd worden tot bevordering van het algemeene welzijn; de Kamer moet niet tegenover het Ministerie staan. Wanneer de Kamer het werk der Ministers corrigeert en deze onder de correctie der Kamer staan, is hun lot niet te benijden, en wordt ook het Staatsregt miskend. Ik wil niet treden in een onderzoek of het tegenwoordig Ministerie bij de Kamer en bij de meerderheid der Natie ondersteuning vindt; maar ik acht dat, voor

elk Bewind, de reeds zoo moeilijke pligtvervulling nog moeilijker wordt, zoo die zelfregering der Ministers moet voortduren, waardoor zij, in plaats van leiding te geven aan hun Departement, genoodzaakt zijn alles zelf te verrigten. Daardoor worden zij onder den last der werkzaamheden, ook die aan anderen konden worden overgelaten, bijkans overstelpt; daardoor staan zij tegenover de Kamer als *individus*. Die positie is alleen tegenover eene volgzaame Kamer houdbaar. Is de Kamer niet volgzaam, dan zal, uit den aard der zaak, het Ministerie volgzaam moeten zijn. Dan zal de leiding niet meer bij het Bewind kunnen blijven; dan zal de redactie der wetten bij de Kamer worden overgebracht; dan wordt de toestand geheel anormaal.

Een lid uit Friesland heeft te kennen gegeven dat door de vorige Kamer zoo weinig was gedaan; dat zij zoo langzaam had gewerkt, en slechts een dertigtal wetten jaarlijks had tot stand gebracht. Indien spoedige afdoening de verdienstelijkheid eener Kamer bewijst, dan heeft hij onwillekeurig den schoonsten lauwerkrans op het graf der vorige Eerste Kamer gelegd. Gaarne geef ik toe dat er in vorige jaren niet veel in de Tweede Kamer is uitgerigt; maar ik geloof dat de reden daarvan niet moet gezocht worden in de meer of min goede werking van het Reglement van Orde, maar veeleer hierin dat een Gouvernement, hetwelk geen veerkracht in eigen beginselen had, ook geen impulsie aan de Staten-Generaal gaf.

Maar nu! de verbetering welke in deze verhouding van Gouvernement en Vertegenwoordiging wenschelijk is, zou door het invoeren der voorstellen van de Commissie veel bezwaarlijker zijn. Aldus toch zou in de Kamer eene

soort van ligchaam tegen het Gouvernement worden georganiseerd. Het stelsel der zelfstandige Rapporteurs zou ligt aanleiding geven tot het vormen, in elke questie afzonderlijk, van de kern eener oppositie *quand même*, welke zeer schadelijk zou kunnen zijn. — Ik zie in het voorstel der Commissie een laatste bezwaar. Ik vrees namelijk dat de Kamer daardoor zich te veel magt aanmatigen zal. Er bestaan twee systema's van regering, het monarchale en het parlementaire. Ik vrees niet dit woord *monarchaal* te gebruiken. Langen tijd heeft men vermoed dat ik, zoo niet een Oostersch despotisme, voor het minst eene regering als die van Lodewijk XIV, voor Nederland wenschelijk achtte; thans word ik meer als revolutionair, en door sommigen als een vertegenwoordiger van *l'extrême gauche*, beschouwd; zoodat ik, ten gevolge van velerlei oscillatiën, gevaar loop van, waar ik het meest voor beducht ben, onder de voorstanders van een, naar omstandigheden wisselend *juste milieu* te worden geteld. Te midden dezer Kamer ben ik tegen die misvattingen gerust. *Verbum sapienti*. De Koning regeert, of de Kamer regeert; de Souvereiniteit is bij den Koning, of zij wordt geoefend door de Vertegenwoordiging van het Volk. Ik vrees dat het voorstel der Commissie eene parlementaire Regering in de hand werkt. Het voorstel zelf kan reeds tot een voorbeeld strekken dat die parlementaire Regering juist niet aan de vrijheid van allen bevorderlijk is. Men wil dat de Kamer regere, en, als voorbereiding hiertoe, legt men de Kamer aan band. Voor alsnog althans schijnt dit onnoodig. *Anarchie* der Kamer is niet wenschelijk; maar, vòòr dat het vermoeden daaromtrent is gewettigd, heeft men een zoo krachtig behoedmiddel niet. Hoe hoog ik de

orde waardeer , zoo kan ik die echter niet boven de vrijheid stellen ; daarom heb ik met bevreemding in de beantwoording van het Verslag over het regt van Vereeniging en Vergadering opgemerkt dat « de Regering altijd en alom de orde boven de vrijheid gesteld heeft. » Ik wil niet onderzoeken of er niet een tijd was , toen door den Minister van Justitie , die deze verklaring namens de Regering aflegt , de vrijheid boven de orde gewaardeerd werd. Ik meen dat beide vereenigd moeten zijn , en dat de orde , waar ze niet in willekeurig organiseren ontaardt , in de vrijheid een steun vindt.

Wat de voorgestelde wijziging van het Reglement van Orde aangaat , ik vrees dat ze zeer ligt aanleiding zou kunnen geven tot willekeur en tot eene soort van *vijf-hoofdige dictatuur*. In elke quaestie zal een ligchaam gevormd worden waardoor de Kamer in de vrije ontwikkeling van haar gevoelens belemmerd , de Regering bijkans van invloed beroofd , en het gemeen overleg in vijf personen , zoo niet in één persoon , geconcentreerd wordt.

Voor al door den President der Commissie¹ en door den Heer THORBECKE , werden tegen mijne voorstelling bezwaren in het midden gebracht. Door den laatsten werd het geheele zamenstel mijner beginzelen , op volgende wijs , tot een soort van *politiek anachronisme* gereduceerd.

« De Rapporteurs , zoo heeft men gezegd , zullen hun individuëel gevoelen stellen in de plaats van het gemeene gevoelen hunner medeleden. Dit bezwaar werd ook door het lid uit de residentie aangedrongen. Hij heeft daarbij gewezen op hetgeen heeft plaats

¹ NEDERMEIJER VAN ROSENTHAL.

gehad bij gelegenheid van het Adres van Antwoord op de troonrede. Hij heeft goedgevonden hetgeen hem toen gebeurd is eene nederlaag te noemen, en dit tijdstip gekozen, zoo het schijnt, om ons onze zege betaald te zetten. Een uitvoerig amendement, door hem voorgedragen, werd afgewezen, omdat het voor het grootste gedeelte slechts zijne individuele opinie uitdrukte; maar het adres zelf, zeide hij, was ook geheel individueel, zoo wat vorm als wat inhoud betreft. Dit had hij niet zoo duidelijk ingezien vóór, maar wel na de aanneming van het adres. Nu moet ik opmerken dat niet alle individuele opiniën op ééne lijn behooren te worden geplaatst. Wanneer eene individuele opinie valt *in den grondtoon des tijds*, wanneer zij uitdrukt de rigting des tijds, dan zal zij meer zijn dan individuele opinie, zij zal die van velen, ja van allen kunnen worden. Maar er zijn ook individuele opiniën, die den tijd waarin men leeft, of vooruit of ten achteren zijn, opiniën ter zijde van den stroom der algemeene beweging, die, zonder een element des tijds te zijn, zich om alle elementen van den tijd heenslingeren en daardoor eene vastheid zoeken welke zij in zich zelve niet bezitten. Zoodanige individuele opiniën, hoe ook uitgedrukt, kunnen niet wel de opiniën der Kamer worden. »

Het kwam mij gepast voor op dit een en ander niet geheel te zwijgen.

Ook ik wensch dat de discussie niet noodeloos worde verlengd, maar ik voel mij toch gedrongen om voor eenige oogenblikken het woord te vragen. Zoo ik de aandacht der Vergadering iets langer bezig houd, dan is dit omdat, vooral in eene zaak van zooveel gewigt, ten aanzien der repliek niet behoort te gebeuren hetgeen in Frankrijk *étrangler la discussion* genoemd wordt. De repliek is het belangrijkste gedeelte der discussie; het is de eigenlijke slag. De eerste ontwikkeling van ge-

voelens is, meen ik, het zich scharen in slagorde, de repliek is het eigenlijke gevecht; dan is men niet meer gehinderd door hetgeen men van huis medegebragt heeft. Het is regt en pligt om de repliek te gebruiken, niet om op het systema zelf terug te komen, maar om uit den weg te ruimen datgene waardoor de tegenpartij het in een onjuist daglicht gesteld heeft. — Ik had gevraagd te spreken onmiddelijk na het geachte lid uit Leyden; niet omdat ik zijne redevoering terstond wilde beantwoorden; neen, want de redevoeringen van dat lid zijn niet van dien aard, dat ik ze gaarne onmiddelijk beantwoord Ik zal die, juist op dien grond, onbeantwoord laten. Ik verlang nu aan andere voorstanders van het bestaande systema van Rapporteurs den tijd te geven, om, terwijl ik spreek, na te gaan welke punten uit de rede van den vorigen spreker nog door hen opgenomen moeten worden. Ik bezig dezelfde taktiek die men wel eens in den oorlog gebruikt; het met een klein corps ophouden van den vijand, tot dat men zijne krachten weder bijeengezameld heeft.

Één enkel punt evenwel der redevoering van het lid uit Leyden wil ik opnemen; een punt dat in verband staat tot de tegenstelling van oud en nieuw, welke zoo menigwerf te berde gebragt wordt. Er is in alle landen, ook in ons vaderland, eene partij die zich het monopolie aanmatigt van alle fraaije woorden; die zich bij uitsluiting als voorstanderes beschouwt van vrijheid, voortgang, verlichting. Dit privilege, ten gevolge waarvan voor de tegenpartij weinig goeds zou overblijven, moet haar worden betwist. Het geeërde lid uit Leyden heeft opgemerkt dat er onderscheid is tusschen individuele opiniën en individuele opi-

niën; hij heeft te kennen gegeven dat de mijne niet vallen in den grondtoon van den tijd, dat zij geene vastheid hebben; dat zij zich, even als de klimop, aan alles vasthechten, maar op zich zelve geene kracht bezitten. Ik heb alzoo mijn stelsel van opiniën in den wortel zien aantasten; zij zouden, indien het gezegde juist is, geen den minsten invloed of waarde meer hebben. Ik zou kunnen antwoorden dat mijne opiniën behooren tot den grondtoon, niet alleen van dezen tijd, maar van alle tijden¹; doch ik meen dat men, door zoodanige uitspraken, waar de tijd ter ontwikkeling ontbreekt, in magtspreuken vervalt. Ik zal hier nog slechts ééne opmerking bijvoegen. Het geachte lid uit Leiden heeft zich beroepen op het Adres van Antwoord. Zoo dit de uitdrukking eener individuele opinie geweest is, het was, gaf hij te kennen, omdat die opinie zelve met den grondtoon des tijds overeen kwam. Maar, blijkens de discussie, had de Kamer moeite, op dien dag, den grondtoon van haar tijd te vatten; want de algemeene strekking is bijkans verworpen, en eerst aan het einde van den tweeden dag, is het Concept, onder de vlag van het lid uit Deventer (die het opstel met een behoorlijken aanhef voorzien en alzoo tot een Adres van Antwoord gemaakt had) in veilige haven gebragt. — Ik gevoel behoefte om een woord te rigten tot den Voorzitter der Commissie, omdat ik vrees

¹ « *C'est par l'esprit des siècles que l'esprit du siècle doit être jugé.* » Laat ons niet vergeten dat, zoo wij, tegen den geest onzer eeuw geïsoleerd zijn, die Eeuw zelve, tegenover alle de eeuwen, alleen staat en, door de zeldzaamheid van haar rigting, als uitzondering op den geheelen omvang der wereldgeschiedenis, in den volsten zin des woords, geïsoleerd is. » *Ong. en Rev.*, blz. 29.

dezen welligt zonder opzet gekwetst te hebben. Hij heeft de Commissie verdedigd met gevoel, met warmte en, in den goeden zin des woords, met hartstogtelijkheid. Ik wensch een weinig balsem in de wond te gieten; een weinig, want ik geloof niet dat de wonde zeer diep is. *Partijchap*, gelijk die waarvan men gewag gemaakt heeft, kan ook mijn verlangen niet wezen. Wanneer ik zeide geen *juste milieu* te willen, dan verstond ik daardoor niets anders, dan dat men, ten onregte, wanneer de een het er voor houdt dat twee maal twee vier, de ander dat twee maal twee zes is, zegt: neen, twee maal twee is vijf¹; of wel, bij verschil van gevoelen of het zwarte wit zij, aanneemt dat het grijs is. Aldus is men voor de uitersten, ter linker- en ter regterzijde, beveiligd; conciliatie, bemiddeling heet het; men is voorstander van vrede, liefde en eensgezindheid. — Hoe is het mogelijk dat er geene partijen bestaan in een Constitutionelen Staat? Indien men, krachtens het regt van *enquête*, eenige Engelschen kon laten overkomen, om van hen te vernemen of er, onder een Constitutioneel Gouvernement, partijen moeten zijn, dan geloof ik dat zij vragen zouden: wat meent gij toch? gij zoudt immers niet een ligchaam verlangen zonder ziel? zoo gij geene partijen wilt, laat dan, naar uw geliefkoosde leus « bezuiniging door vereenvoudiging », het Gouvernement

¹ Maar, als de een beweert dat twee maal drie en de ander dat twee maal twee vijf is, zou dan twee maal twee is vier zoo afkeurenswaard zijn? Voorzeker niet: ik heb niet het aanzijn ontkend van een loffelijk *juste milieu*; ik verhef mij tegen de zienswijze van hen door wie de waarheid *altijd* in een middenterm der strijdige beginsels gezocht wordt.

de Kamers ontbinden en, kan het zijn, niet meer bijeenroepen. Eene Vertegenwoordiging, waar zich geen verscheidenheid van gevoelens en vastheid van overtuiging openbaart, is minstens overtoellig. — Men beklaagt zich over het Reglement van Orde, als of het een werken met den vereischten spoed belet had. Ik zal niet vragen of evengemelde leus, waaronder de Grondwetherziening met zooveel ophef werd doorgedreven, in de toepassing niet groote bedachtzaamheid vereischt? of er veel kans is op verwezenlijking van het geopende vooruitzicht? of de bezuiniging, door het wijzigen van den Staatsvorm, zich ver uitstrekken zal? of niet de Grondwetherziening, daar zij het oog afleidt van de groote sociale quaestiën, duur te staan zal komen? of het, in menig opzigt, niet beter geweest ware bedacht te zijn op handhaving en ontwikkeling der Grondwet? Alleen antwoord ik op den wensch dat de wetten met meerderen spoed mogten worden gemaakt. Wanneer men de geschiedenis bij de hand neemt, zullen er zeker vergaderingen van volksvertegenwoordigers gevonden worden, wier leverantie van wetten oneindig grooter was dan ooit van deze Kamer; maar dan zal men ook bevinden datzoodanige vergaderingen het Vaderland dikwijls, met ongemeenen spoed, in verwarring en ellende gestort hebben. Heeft men, bij dit bezwaar, wel gedacht aan hetgeen in het afgelopen zittingjaar verrigt is? In dat jaar zijn, naar mijn inzien, groote onderwerpen afgedaan; buiten de behandeling van een vrij aanzienlijk getal wetten, is de geheele Grondwet herzien. Wat kan men meer verlangen? zou men nog meer stoom in de machine willen brengen? Als een voorbeeld van den spoed, waarmede toen gewerkt is, wijs ik op het Verslag van 16 Maart 1848 omtrent de

Grondwetherziening. Jaren lang had men over de quaestien, die bij eene wijziging van den Staatsvorm beslist zouden moeten worden, gesproken, zonder ooit tot eenstemmigheid te komen. En nu was men, onder het tegenwoordige Reglement, met die gewigtige quaestien in drie dagen, van 13 tot 16 Maart, gereed. Ik weet niet hoe meerder spoed verlangd zou kunnen worden. — Dit Verslag geeft mij aanleiding om nog eene aanmerking te maken, wellicht niet ongegrond. Het geachte lid uit Leiden heeft gezegd dat de Commissie van Rapporteurs zou zijn, niet het gezuiverd orgaan der afdeelingen, ook niet het zuiverend, maar het *ontwikkeland* orgaan. De vergelijking nu van het Verslag van 16 Maart, in handen gesteld der Commissie van den volgenden dag, met hetgeen deze laatste heeft voortgebracht, kan eenig licht geven omtrent hetgeen die ontwikkeling zijn zou. De Commissie van 17 Maart was, als ware het, eene Commissie van zelfstandige Rapporteurs; maar verlangt ge eene ontwikkeling, gelijk zij aan het Verslag van 16 Maart gaf? — Een geacht medelid gaf bevreemding te kennen dat, in het Verslag over de herziening van het Reglement, geen enkel argument ten gunste van het voorstel is opgenomen. Zijn er in de afdeelingen vele argumenten ten voordeele geweest? zoo ja, dan heeft de Commissie willekeurig gehandeld; zij was verplicht hoofdzakelijk op te geven de argumenten, zoo voor als tegen. Doch wat zal gebeuren, indien het voorstel aangenomen wordt? dan zal, in den regel en zonder dat over willekeur moge worden geklaagd, plaats vinden wat men thans, als uitzondering en vreemd verschijnsel, afkeurt. — Door den Voorzitter der Commissie is gezegd dat haar voorstel de individuele meeningen eerbiedigt, vermits

aan iedereen het inzenden van amendementen vrijstaat. Het is de vraag niet, of iedereen amendementen zal mogen inzenden, maar of een ingezonden amendement eenige kans zal hebben om indruk te maken; want, zoo men vooruit het tegendeel weet, dan zal men het amendement al zeer dikwijls terughouden. Ik stel dat, bij v. voor het wetsontwerp tot regeling van het regt van vereeniging en vergadering, eene Commissie van Rapporteurs benoemd zij, die de volkomene vrijheid van vereeniging voorstaat, en dat iemand een met dit denkbeeld strijdig amendement inbrengt. Zal niet de waarschijnlijkheid eener onpartijdige beoordeeling, als men de Commissie in een zoo belangrijk punt tegen zich heeft, zeer gering zijn? De Commissie, zegt men, kan geen amendementen in tweederlei zin formuleren, en moet van een vast beginsel uitgaan. Ziedaar, meen ik, eene *petitio principii*; naar mijn inzien, behoeft de Commissie op geen enkel punt een eindvonnis te formuleren; zij treedt buiten haar werkkring, die geheel *praeparatoir* is. Rapporteren is haar taak; zij heeft enkel te doen met de instructie van het proces. — Er is ook gesproken van geïmproviseerde amendementen, en men heeft die als een schrikbeeld voorgehouden. Hiertegen zijn waarborgen denkbaar. Het gevaar zou, meen ik, vervallen door eene bepaling dat, tusschen den afloop der beraadslaging over de wet en de stemming, een dag verlopen moet; eene bepaling die in België bestaat. Wanneer men verder wil gaan, miskent men de bedoeling van het regt van amendement. Het groote voordeel is, dat de openbare discussie in belangrijkheid en levendigheid winne; zoodat meermalen een amendement ontstaat, als een lichtstraal, uit de botsing der gevoelens. Ik vrees

dat, door de nu voorgedragen bepalingen omtrent de uitoefening van het regt van amendement, de voordeelen van dit regt zouden vervallen. — Er is veel gesproken van overdrijving aan de zijde der bestrijders van het voorstel. Ik erken dat men te ver ging, toen men meende dat het voorgestelde de overweging in de afdeelingen zou doen ophouden; zij zal slechts in menig opzigt geneutraliseerd worden; maar het is geen overdrijving, wanneer ik zeg dat het voorstel zal leiden tot mindere belangrijkheid van de publieke discussie dan thans verkrijgbaar zou zijn. — Een hooggeacht lid heeft gesproken van eene blijvende phalanx, die zich in de Vergadering vormen zou, van een blijvende kern eener stelselmatige oppositie, en maakte daarbij eene onderscheiding tusschen bekwamen en niet-bekwamen. Het geachte lid uit Leiden gaf dezen morgen daarop te kennen, dat ik mij schuldig gemaakt had aan eene republikeinsche hebbelijkheid; dat ik een gevoel van jaloerschheid had opgewekt tegen hen die, te regt of ten onregte, gerekend worden uitstekende bekwaamheden te bezitten. De beschuldiging steunde op eene verkeerde voorstelling van hetgeen heeft plaats gehad. Ik haalde slechts aan wat een ander gezegd had, en voegde er bij dat ik mij nooit tegen de aristocratie van talenten en bekwaamheden verzetten zou; ik zou zoodanig verzet voor elke vergadering doodelijk beschouwen. Ik gaf te kennen dat ik, in de Commissie van Rapporteurs, zoo als die volgens het voorstel werkzaam zou zijn, den grond zag tot eene oppositie *quand même*, die, in iedere speciale quaestie, te grooten invloed zou hebben op den loop der discussie. Hoe dit zij, ik zou reeds daarom mijne goedkeuring moeten weigeren, omdat de *praeparatorie* instruc-

tie niet mag vooruitloopen op de *definitieve* beslissing. — Ook het gemeen overleg tusschen de Regering en de Kamer zal, meen ik, schade lijden. Dit overleg kan op twee-derlei wijze plaats hebben, of door schriftelijke mededeelingen, of door mondeling onderhoud van de Ministers met de Commissie van Rapporteurs. De laatste wijze wil men *thans*. Een lid uit Gelderland heeft met veel kiescheid gewezen op de nadeelige gevolgen die daaruit kunnen voortvloeijen.¹ Daargelaten de vraag, of hetgeen hij voor mogelijk hield, *thans* al dan niet tot de mogelijkheden behoort, zoo wensch ik waarborgen voor de toekomst. Ook in een ander opzigt zal het schadelijk zijn voor het gemeen overleg, wanneer de schriftelijke antwoorden der Regering ter zijde geschoven worden. De Regering komt in eene valsche positie en de instructie der zaak wordt eenzijdig. — De taak der Rapporteurs zal, ook zonder aanneming van het voorstel, belangrijk genoeg blijven, daar de publieke discussie steeds eenigermate overgebracht zal worden op het terrein der Commissie in haar Verslag. De bekwaamste leden, tot Rapporteurs gekozen, zullen van zelf dien invloed kunnen uitoefenen, die wenschelijk is. — Nog een enkel woord aan hen, die, even als ik, kort geleden in de Vergadering zitting namen. Wat moeten wij doen? wij die geen eigen ondervinding hebben ter beoor-

¹ « Is het zoo ondenkbaar dat in de Commissie soms menschen zitting kunnen hebben, die er niet zoo geheel blind voor zouden zijn, indien de Minister bij zulk eene gelegenheid een gordijn oplichtte, waar achter zich een heerlijk verschiep vertoonde voor hen en de hunnen? » *Bijblad*, blz. 354.

deeling van de zaak ? Ik zie op de oudere leden der Kamer : ik ontwaar hoe dezen tegen elkander overstaan. De een zegt dat het hem niet mogelijk is te begrijpen hoe de Commissie er toe heeft kunnen komen om dergelijken twistappel in de Vergadering te werpen ; de ander begrijpt niet hoe zijn geacht medelid dit niet begrijpt. Onder zoodanige omstandigheden, waaruit blijkt dat de beoordeeling der zaak niet zoo ligt valt, meen ik dat voor de nieuwe leden de opgeworpen *dilatoire* exceptie uitnemend te pas komt. Blijkt later dat de tegenstanders van het voorgedragen stelsel gedwaald hebben, dan zal men komen tot hetgeen den anderen aanbevelenswaard schijnt. Het is, naar mijn inzien, veel gemakkelijker van het thans bestaande tot hetgeen de Commissie wil, over te gaan, dan om van hetgeen zij voorstelt, weder te keeren tot het oude. Indien ik mij niet bedrieg, dan zou dit uitstel geheel overeen komen met het denkbeeld van bedachtzamen vooruitgang, terwijl ik het voorstel als een gewaagden sprong beschouw. — Ten slotte merk ik op dat, indien de Commissie nu triumfeerde, juist hierin het bewijs gelegen zou zijn van het gevaarlijke van haar voorstel. Herinnert u hoe het denkbeeld der Commissie, die als eene zelfstandige Commissie van Rapporteurs beschouwd kan worden, in de afdeelingen door eene overgroote meerderheid ten allerstelligste afgekeurd werd. Bijkans eenparig verklaarden zich alle afdeelingen daartegen. Wordt het nu, niettegenstaande die bijna eenparige afkeuring, aangenomen, dan hebben wij van de onweêrstaanbaarheid der kleine phalanx een overtuigend blijk ; dan ligt in dezen intellectuëlen triump der Commissie het bewijs dat zij de nederlaag verdiend had ; dat alle redeneringen die tegen haar aangevoerd zijn, ge-

grond waren ; dat de schets der gevolgen van haarsysteem ,
in plaats van een schrikbeeld, eene schrikbarende reali-
teit is.

—

Het voorstel werd verworpen met 39 tegen 25 stemmen.

VI.

REGT VAN VEREENIGING EN VERGADERING.

ZITTING VAN MEI 1849.

* * Zelden welligt heeft een wetsontwerp bij de Kamer zoo weinig ondersteuning gehad. In het Verslag van 13 Maart las men :

« Het voorstel over de uitoefening van het regt van Vereeniging en Vergadering, bij Koninklijke boodschap van 19 Februarij aan de Kamer overgebracht, heeft bij het onderzoek in de Afdeelingen, waaraan 62 leden deel hebben genomen, aanleiding gegeven tot menigvuldig bezwaar. Bijkans algemeen was men van oordeel, dat het ganschelijk niet overeenkomt met de billijke verwachtingen, welke de Grondwetherziening heeft doen ontstaan; dat het veeleer in strijd is met het beginsel opgenomen in art. 10 der Grondwet, waarvan thans de zooveel mogelijk onverwijld toepassing en ontwikkeling te gemoet gezien wordt. Ter staving hiervan is opgemerkt, dat dit artikel, zoo het eenige beteekenis en kracht heeft, zoo het niet de vrijheid, die het schijnbaar verleent, inderdaad illusoir

maakt, in het ontwerpen van gewone en blijvende maatregelen, de *regeling* van het *erkende* regt voorschrijft, en geene *beperving* in zoodanigen algemeenen omvang, als in het ontwerp voorkomt, vergunt. Men is daarenboven van oordeel geweest dat het voorstel den algemeenen geest der nieuwe wetgeving miskent, die zich, behoudens krachtige *repressie*, zooveel mogelijk van *preventive* maatregelen onthoudt, en dat het alzoo eenigermate de droevige strekking aantoonst eener staatkunde, die, voor de gevolgen der beginselen door haar gehuldigd bevreesd, gaarne bij de wet het gebruik bijkans onmogelijk maken zou der vrijheid, die, zij met ophef als een der meest gewigtige volksregten in de Grondwet heeft gebragt.

De algemeene indruk van het ontwerp was derhalve in hooge mate ongunstig, en, om den aard en het gewigt dezer bedenkingen, hebben verscheidene leden verklaard, dat zij zich liever, ware het doenlijk geweest, zouden hebben onttrokken aan het nader onderzoek van een voorstel, hetwelk, naar hun inzien, voor partiële verbetering niet vatbaar is, en veeleer, om met den eisch onzer constitutionele instellingen en met het bepaaldelijk in deze materie aangenomen beginsel in overeenstemming te worden gebragt, eene geheele omwerking behoeft.

Art. 6. De overgrootste meerderheid heeft hare verwondering betuigd, dat voor Vergaderingen *binnen gebouwen*, na de erkende billijkheid der klachten over de wijs waarop men zoodanige bijeenkomsten noodeloos heeft belemmerd, bij voortduring meer zou worden vereischt dan kennisgeving aan de Regering, ten einde, bij naauwkeurig toezigt van haren kant, elke ongeregelde onverwijld worde gestuit.»

Ik vrees ditmaal niet kort te kunnen zijn. Ik hoop door deze bekentenis de welwillendheid der Vergadering niet te hebben verbeurd, als ik er onmiddellijk bijvoeg dat ik zoo kort zijn zal, als mogelijk is bij de beoordeeling van een

ontwerp, hetwelk ingrijpt in de meest belangrijke deelen van ons Staatsregt, en waarbij de geheele Staatskunde van het Ministerie ter sprake zal moeten worden gebragt. — Er bestaat eene bijzondere reden waarom ik het woord het eerst gevraagd heb. Ik ben namelijk geweest een der leden van de Commissie van Rapporteurs. Ik wensch terstond aan de discussie, door toelichting van het Rapport, het karakter van scherpheid te ontnemen, hetwelk, door eene min juiste opvatting van den Minister van Justitie, daarin zou kunnen worden gebragt. De Minister heeft naar de reden gezocht der *scherpe* beoordeeling, zoo als hij ze noemt, en « kon haar moeilijk aan iets anders toeschrijven, » dan aan den weêrzin om het ontwerp grondig te onderzoeken, of aan het verkeerde standpunt, waarop men » zich plaatste, toen men meende hier bloot eene regeling » van vergaderingen van politieken aard te zullen vinden. » Indien de Minister met de uitdrukking « scherpe beoordeeling », bedoelt, dat men in de ontleding en toetsing van het ontwerp zonder oogluiking en toegeeflijkheid te werk is gegaan, dan is de uitdrukking niet onjuist; het ontwerp is scherpelijk onderzocht en het vonnis was gestreng. Doch waar is geschreven dat eene oppositie van zoodanigen krachteloozen aard moet wezen als door de Franschen *opposition à l'eau de rose* genoemd wordt? welk heil brengt zoodanige oppositie den Staataan? heeft de Minister van Justitie zelf daarvan het voorbeeld gegeven, toen hij in de oppositie was? Bovendien behoort eene zekere mate van scherpheid en puntigheid tot de natuur van stukken, waarin een aantal argumenten binnen een eng bestek moet worden geconcentreerd. Het ontwerp is door de meerderheid der Kamer met nadruk veroordeeld: dit gevoelen der over-

groote meerderheid is opgenomen in het Verslag. De be-
woordingen, de uitdrukkingen zijn niet scherp. Veeleer
heeft men met zorg vermeden wat aanstootelijk scheen.
Het kan niet worden ontkend, dat de indruk, dien het
ontwerp op de Kamer maakte, van dien aard was, dat zij
het niet vatbaar oordeelde voor partiële verbetering, en
het bijkans overbodig achtte in een ernstig en naauwkeurig
onderzoek der Artikelen te treden. Aan schampere *épithè-
tes* zou het niet hebben ontbroken, waardoor een zoo
afkeurend gevoelen met de meeste juistheid had kunnen
worden kenbaar gemaakt; doch in het Rapport heeft men
zich en daarvan onthouden, en van al wat beleedigend zou
geweest zijn. Dit is in het antwoord der Regering niet ge-
schied. Daarin is niet alleen met nadruk het stelsel der
Regering ontwikkeld, maar er zijn uitdrukkingen gebe-
zigd die voor de Kamer beleedigend zijn. Ten voorbeelde
strekke: « Hier treft men, op zijn zachtst gezegd, zoovele
dwalingen als woorden aan ». Nu zal ik mij niet verdiepen
in het onderzoek omtrent de gegrondheid der zinsnede,
waartoe ik straks zal overgaan; ik vraag slechts naar de
gepastheid; ik vraag of dit eene zachte beoordeeling is
van het verslag der Kamer? Als individu, ben ik niet bui-
tengemeen gevoelig; voor een lid der Kamer, meen ik dat
ligtgeraaktheid somwijlen te pas komt; doch, wanneer
men in naam der geheele Kamer het woord voert, dan is
eene hooge mate van susceptibiliteit pligt. Er is in der tijd
veel gesproken van zelfstandige rapporteurs, en welligt
heeft de Minister gedacht dat hij het woord rigtte tot
zelfstandige rapporteurs. Hij schijnt te hebben vergeten
dat wij waren organen der Kamer. De Minister is, in zijn
systema van de eigenliefde der Kamer, waar het noodig

zijn mogt, te kwetsen, te ver gegaan, en ik geloof dat de stoutmoedigheid, waarop hij zich beroemd heeft, in dit geval aan overmoed grenst.¹ Maar ik zou het oogmerk, waarmede ik dit een en ander aangevoerd heb, niet bereiken, indien ik niet tevens de redenen in het midden bragt welke ter verontschuldiging van die scherpheid schijnen te pleiten. Ik kan mij voorstellen dat de Ministers zich meer dan eens in eene moeilijke positie moeten bevinden; ik begrijp dat zij veel, zeer veel werk te verrigten hebben; wie zal het ontkennen, dat er eene groote verantwoordelijkheid op hen rust! Ik besef, dat het hun niet aangenaam is door de afkeurende verslagen der Kamer in hunnen veelomvattenden arbeid te worden gestoord. Ik kan mij verplaatsen in den toestand van den Minister van Justitie en van anderen zijner ambtgenooten, die gedurende vele jaren voorstanders geweest zijn van het stelsel der regtstreeksche verkiezingen, en die zich thans omringd zien door eene Kamer, uit dat stelsel voortgesproten; eene Kamer in hun oog (althans vòòr de aanneming der wet op de regterlijke collegiën), wel verre van den heerlijken oogst welken zij te gemoet zagen, een, ik wil niet zeggen schadelijk, maar toch vrij zonderling gewas. Maar hoe dit een en ander ook moge zijn, ik heb alleen willen aantoonen dat het verslag der commissie zich niet door bijzondere scherpheid kenmerkt, en dat de Kamer, zoo het noodig ware, met meer regt dit verwijt aan den Minister van

¹ In de Zitting van den 7^{den} Mei had de Minister gesproken van de vroegere taktiek, waarbij men « vooral ongemoeid liet de magt en de bevoegdheid der Kamer en nooit de eigenliefde derzelve kwetste. » Thans was men stoutmoediger geworden. *Bijblad*, blz. 445.

Justitie, ten aanzien der memorie van beantwoording, zou kunnen doen. Ik hoop dat hiermede deze zaak tusschen de Regeringen de Kamer als afgedaan zal worden beschouwd, en dat alle verschil over scherpheid, elke onaangenaamheid over woorden, thans moge ophouden. Immers ik zal dit punt nu verder geheel ter zijde stellen. Daartoe heb ik het wenschelijk geacht deze preliminaire opmerking in het midden te brengen. Laat er, gedurende deze en de verdere beraadslagingen, aan zoodanige beschuldiging niet meer worden gedacht. Het belang des Lands zal daarbij voorze-ker winnen.

Ik behoor niet onder de voorstanders van het Ministerie. De beginselen der Ministers zijn niet de mijne. Desniettemin houd ik mij gaarne overtuigd dat ook zij ter goeder trouw de belangen van het Vaderland wenschen te bevorderen. Ik heb nooit geschroomd personen te noemen, wanneer de zaak, die ik behandel, het medebragt; doch nooit heb ik iemand beleedigd en nooit iemand gevlaid. Ook thans zal ik niet af dalen tot personaliteiten, in den slechten zin van het woord. Wanneer ik spreek van den Minister van Justitie, is het, omdat hij, die zich steeds als voorstander van een, naar mijn inzien, revolutionairen vooruitgang heeft doen kennen, thans optreedt, als verdediger van een ontwerp, voortgesproten uit een stelsel van gewijzigd behoud. Omdat hij overdreven beperking begeert van regten, welke aan het Nederlandsche volk bij de Grondwet zijn toegekend, en waarop het, naar mijn oordeel, ook buitendien aanspraak heeft.

Wat het ontwerp zelf aangaat, mijne meening, indien zij met de inzichten der Kamer overeenkomt, zou de

discussie aanmerkelijk bekorten. Mij dunkt dat geen amendement te pas komt. Het ontwerp is voor geene partiële wijziging vatbaar. Het regt van amendement, hoe nuttig op zich zelf, heeft zijne grenzen. Daarvan kan gebruik gemaakt worden om een ontwerp te verbeteren, om het aan te vullen; maar geenszins om stuksgewijze het ontwerp af te breken en er een ander voor in de plaats te stellen. Een grondwettig ligchaam, de Raad van State, hetwelk als waarborg van naauwgezette overweging daargesteld is, zou, indien de Tweede Kamer het regt van amendement aldus misbruikte, van alle kracht worden beroofd.

Voorts zouden vele quaestiën, die ten onregte in het ontwerp gebragt zijn, behooren ter zijde te worden gesteld. Wat is het groote doel van dit ontwerp, of wat moest het zijn? geen ander, dan het regelen van de *politieke* vereenigingen en vergaderingen. Al het overige behoort in deze wet niet te huis; de voorziening daarin moet aan andere wetten worden overgelaten. — Nog iets dat mij eenigermate persoonlijk betreft. Ik zal over *godsdienstige* vereenigingen zwijgen. Ik schroom volstrekt niet dit onderwerp aan te roeren, wanneer het te pas komt; maar ik ben thans, bij de verontwaardiging, ook namens de Kamer, aan het einde van haar Verslag uitgedrukt, voor vervolgingen van geloofsgenooten niet zeer bevreesd,¹ en

¹ Bij het Ontwerp werd bepaald: « Onder de bij deze wet bedoelde vereenigingen en vergaderingen zijn niet begrepen de erkende Kerkgenootschappen en hunne openbare Godsdienstoefening.» Hieromtrent kwam in het Verslag voor: « De qualificatie van *erkende kerkgenootschappen* is onvereinigbaar met de bepalingen eener Grondwet

ik wensch liever, ook om allen schijn van partijdigheid te ontwijken, het onderwerp uit een algemeen politiek oogpunt te beschouwen.

Ik zal mij bepalen tot het 6de artikel, waarin, naar mij toeschijnt, de wet vooral gekarakteriseerd wordt, aan andere leden overlatende de overige artikelen te behandelen.

In art. 6 wordt vastgesteld:

« Ook *binnen gebouwen* kunnen geene Vergaderingen openbaar opgeroepen, of waarbij elk en een iegelijk wordt toegelaten, plaats hebben, dan na voorafgaande kennisgeving aan het gemeentebestuur, met de opgave van de plaats, den tijd en het doel der Vergadering. Deze kennisgeving moet ten minste drie dagen te voren worden gedaan. . . . Het gemeentebestuur kan echter het houden van elke openbaar opgeroepene vergadering of van de zoodanige waarbij een ieder wordt toegelaten schorsen, doch niet

die *alle* kerkgenootschappen gelijkelijk beschermt en als vereenigingen beschouwt, waarvoor, om den aard van hare werkzaamheid en bedoeling, geen erkenning te pas komt. Sommige leden hebben, uit hoofde van artt. 165 en 167 der Grondwet, de overtolligheid der geheele bepaling beweerd, en algemeen is, met ernst en nadruk de wensch geuit, dat in Nederland voortaan, onder geenerlei vorm of voorwendsel, de vervolgingen om der godsdienst wille mogen worden herhaald, waaraan men, in vorige jaren, de strafbepalingen van het *Code Pénal* dienstbaar gemaakt heeft. — Ook bij de voordragt dezer wet is het wederom gebleken hoe weinig men zich met de quaestien bekend maakt, waarbij een aanzienlijk deel der bevolking het grootste belang heeft. Ik ben overtuigd dat het Ministerie het ophouden van alle vervolging om der Godsdienst wille begeerd heeft, en intusschen zou de uitdrukking *erkende Genootschappen* ons, in de praktijk, weder naar den ouden slenter hebben gebragt.

anders dan wanneer de openbare orde het eischt. Het is daartoe verplicht, indien de Gouverneur der provincie zulks beveelt. Het geeft van elke schorsing dadelijk kennis aan dien Gouverneur, welke binnen acht dagen aan Gedeputeerde Staten het handhaven of opheffen der schorsing onderwerpt. Het besluit der Staten hierop te nemen is met redenen omkleed. Indien het besluit van handhaving door Ons wordt buiten werking gesteld, kan de vergadering worden gehouden; indien het besluit van opheffing door Ons buiten werking wordt gesteld, is de schorsing gehandhaafd. »

Uit de Memorie van Toelichting blijkt dat men van het beginsel is uitgegaan :

« dat de Vergaderingen binnen gebouwen krachtens dit onderwerp » tot niets zijn gehouden, zoodra zij bestaan uit een *gesloten* gezelschap, of niet blijven zijn gekomen ingevolge eene openbare oproeping. »

Het voorstel is alzoo zeer duidelijk. Een besloten gezelschap wordt niet belet; maar, zoodra de vereeniging het karakter van *openbaarheid* aanneemt, waarom het juist hier te doen is, dan wordt zij onderworpen aan de beperkende maatregelen der wet. Toen men zoozeer op het erkennen van het regt van vereeniging en vergadering in de Grondwet aandrong, geschiedde dit juist met het doel, om *in het openbaar* over politieke aangelegenheden te beraadslagen. Ik kan er bij deze gelegenheid niet genoeg op aandringen dat de Kamer toch alle ijdele schrikbeelden ter zijde stelle. Vooreerst, zij die het regt van Vereeniging en Vergadering op eene ruimere schaal wenschen toegepast te zien, verlangen, evenmin als het Ministerie, vergaderingen gewapend of in de opene lucht zonder voorafgaande toestemming. Ten andere, verontruste men zich niet over het

opkomen van zoogenaamde *clubs*. Deze kunnen door eene speciale wet worden geweerd. Daarmtrent zal wel geen verschil van gevoelen bestaan. Men kan zeer goed openbare vereenigingen houden, zonder tot misbruiken, tot uitersten, over te slaan. In Frankrijk is de vrijheid van vereeniging bij de Constitutie gewaarborgd. Zij bestaat er in ruime mate. Dit neemt niet weg dat men de buitensporige clubs aan banden heeft weten te leggen. Ik verzoek alzoo de Vergadering, dat zij zich niet door het schrikbeeld, dat de clubs zouden herrijzen, late wegslepen. Voorts is er, bij hetgeen wij verlangen, geen quaestie van *oproerige zamenscholingen*. Niemand zou het den Ministers ten kwade duiden, wanneer politie-maatregelen genomen werden tot stuiting van het kwaad. Eindelijk, als vereenigingen aangekondigd worden, waarvan het *oogmerk* strijdig is met de inrigting en wetten van den Staat, dan ligt in de aankondiging zelve reeds een misdrijf; het stuiten van den strafbaren toeleeg zou geen preventie, maar het gevolg van repressive maatregelen zijn. Er bestaat geene reden om zich nu reeds bovenmatig bevreesd te maken. Ook zijn in het strafwetboek nog al middelen bij de hand, om pogingen van dien aard tegen te gaan en te straffen.

Maar wat zou men bepalen bij dit ontwerp? dat voor elke politieke vergadering, zoodra zij het karakter van publiciteit heeft, onder den naam van *kennisgeving*, inderdaad *autortsatie* wordt vereischt. Het Ministerie zou er gewis niets tegen hebben, zoolang die vergaderingen zich bepalen tot onderwerpen van letterkundigen, wetenschappelijken of dergelijken aard. Maar ik meen dan toch aan den Minister van Justitie te moeten vragen,

of het zijne bedoeling geweest is dat de Nederlanders, ten gevolge van het regt van vergadering, vrijheid zouden hebben, enkel om op historische en dichterlijke, nooit om op politieke vruchten, te worden onthaald?

De Regering zegt in de Memorie van Beantwoording :

« Ook als men openbare oproepingen doet, of de deuren openzet, » is er slechts kennisgeving noodig, en beschermt het regt van petitie » en eene vrije drukpers tegen alle onbehoorlijke belemmering der » Regering. »

Die verklaring kan niet tot onze geruststelling strekken. Indien wij artikel 6 aannemen, zal het Gouvernement bij magte zijn om elke vergadering, die mishaaft, te schorsen en te beletten. Maar nu zegt men: uwe schildering is te donker; de Gedeputeerde Staten moeten worden gehoord. De schorsing moet met redenen zijn omkleed; zij kan plaats hebben, alleen in het belang der openbare orde, en dan is er nog het regt van petitie en de vrije drukpers. Welk een overvloed van waarborgen; wat verlangt ge meer? — Mij dunkte dat ik geen buitensporigheid bega, wanneer ik de bevoegdheid om, naar goedvinden te schorsen, aan het Gouvernement betwist. De kracht der opgenoemde waarborgen reken ik zeer twijfelachtig. Een ieder raadplege zijn eigen ervaring. De mijne heeft mij, in de zaak van het onderwijs, het ongenoegzame dezer waarborgen getoond. Als de verzoekschriften van de hand werden gewezen, was de afwijzing telkens met redenen omkleed; de Gedeputeerde Staten werden gehoord; men keurde onze pogingen af, op grond van bestaande orde en algemeen belang. Jaren achtereen werd het regt van petitie gebruikt; maar, om een voorbeeld bij te brengen, een

eerbiedig en ernstig adres aan den Koning, door velen onzer meest geachte landgenooten geteekend, bleef vijftien maanden, en bleef altijd zonder antwoord.¹ Telkens namen de drukpers te baat; maar het Bestuur bleef weigerend en het publiek onverschillig. Om eene school in 's Gravenhage te vestigen, is er eene Parijsche, eene Europesche omwenteling noodig geweest! Dergelijke heroïke middelen zijn niet wenschelijk: laat ons liever zorgen dat wij niet alweder, onder andere vormen, aan enge banden worden gelegd. Ik geloof dat het een allergevaarlijkst stelsel is, bij de beperking van eene vrijheid, zich te beroepen op het voorrecht dat men in andere vrijheden bezit. Evenzoo zou men telkens iedere vrijheid kunnen beperken, op grond dat men aan de overige vrijheden voor als nog geen schade lijdt. Evenzoo zou men zich het petitieright laten ontnemen omdat men het recht van vereeniging en vergadering behoudt; evenzoo de vrijheid der drukpers, omdat men aan het recht van petitie en van vrije bijeenkomsten genoeg heeft; altijd *vice versa* zou er op die wijze, door belangstelling telkens in de vrijheden welke *niet* bedreigd worden, ten laatste geene enkele vrijheid meer overblijven.

Art. 6 komt hierop neder, dat er geene politieke vergadering, behalve in het geheim, zal kunnen worden gehouden, dan met *autorisatie* van het Gouvernement. Indien er alleen eene voorafgaande kennisgeving gevorderd wierd, tot het houden van het noodige toezigt, ik zou het goedkeuren. Maar er wordt hier meer, en wel *autorisatie* vereischt. Men heeft het repressief stelsel geheel verwor-

¹ Zie *Het Regt der Hervormde Gezindheid*, blz. 15, 141.

pen, en het preventief stelsel daarvoor in de plaats gesteld. En juist dit acht ik in strijd met art. 10 der Grondwet. Daarbij toch wordt het regt der ingezetenen tot vereeniging en vergadering erkend, en tevens bepaald :

« De wet regelt en beperkt de uitoefening van dat regt in het belang der openbare orde. »

Regeling en beperking bij de wet beteekent niet, dat het regt geheel zal worden ter zijde gesteld. De Regering beroept zich op artikel 10, om te toonen dat beperking vergund is. Maar op mijne beurt vraag ik : mag de beperking van zoodanigen aard zijn, dat bij de organieke wet het regt geheel te niet ga? wat heeft het dan te beduiden dat men het regt erkent? Het Ministerie splitst eigenlijk art. 10 der Grondwet; het ziet de eerste zinsnede, de erkenning van het regt, voorbij, om slechts op de tweede zinsnede het oog te vestigen, de regeling en beperking. Opmerkelijk is het, wat mijn geachte vriend uit Leyden, in zijne *Bijdrage over de Grondwetherziening*, omtrent het regt van vereeniging en vergadering, gelijk het, tegen zijn raad, nu in de Grondwet is opgenomen, ter neder stelt :

« Het regt tot Vereeniging en Vergadering, schoon in naam erkend, wordt door de toevoeging, « behoudens eene wet, de uitoefening daarvan regelende in het belang der openbare orde, » » werkeloos. Wat baat de erkenning van een regt in de Grondwet, welks uitoefening afhangt van de wet? Beter dan, eenvoudig te zeggen : het regt van Vereeniging wordt door de wet geregeld. Ook eene Grondwet moet opregt zijn, en niet den schijn aannemen iets te geven wat zij inderdaad onthoudt. — « De uitoefening van het regt tot Vereeniging en Vergadering » » is, zoo ik mij niet bedrieg, het zich

vereenigen, het vergaderen zelf; gelijk de uitoefening van het regt om te eten of te koopen, eten en koopen is. Art. 10 zegt dus aan de ingezetenen: gij hebt het regt om u te vereenigen en te vergaderen; maar of gij u zult mogen vereenigen, of gij zult mogen vergaderen, zal de wet bepalen. Wij schenken u een regt; wij zullen u later zeggen, in hoeverre gij er gebruik van moogt maken, dit is eene grootmoedigheid, die niet veel kost; op deze wijze maakt eene Grondwet rijk in regten, en blijft de begiftigde zoo arm als te voren. — « De gewone wetgever kan, naar Art. 10, ten aanzien van het regt van Vereeniging doen hetgeen hij ook zonder dat artikel zou kunnen. Art. 291 van het Fransche strafwetboek is met Art. 10, des noods, zeer wel bestaanbaar. »¹

Ook het Ministerie trekt, naar het schijnt, uit art. 10 der Grondwet het gevolg, dat de Regering met dit artikel doen kan wat zij wil, en, indien zij het noodig acht, elke politieke bijeenkomst beletten. Als men het artikel zoo opvat, is het begrijpelijk hoe de Regering eene dergelijke wet voordraagt; maar geeft zelfs die uitlegging regt om zoo ver te gaan bij *deze wet*? om, bij de *algemeene* wet nopens dit onderwerp, het regt van vergadering over te geven aan de willekeur van het administratief gezag? Zoo de Grondwet de magt verleent om het regt van vereeniging en vergadering te beperken; zoo die beperking tot vernietiging toe *facultatief* gesteld is; zoo *des noods* hiertoe mag worden overgegaan; zoo de omstandigheden daartoe kunnen leiden: dit alles toegegeven zijnde, zou er dan reeds nu reden voor de Kamer bestaan om deze vrijheid te beperken tot de uiterste grens, gelijk in deze wet geschiedt? is dit billijk en staatkundig? is dit vereenigbaar met den

¹ *Bijdrage*, blz. 16.

geest der Grondwet? Hierop komt het aan. Mij komt het voor dat dit te ver gaat.

Vergunt mij nu dit ontwerp te beschouwen met het oog op *de staatkunde van het Gouvernement*. — De Regering heeft, uit het Verslag der Commissie van Rapporteurs, vooral dat gedeelte hevig aangevallen, waarin gesproken wordt van :

« De droevige strekking eener staatkunde, die, voor de gevolgen »der beginselen, door haar gehuldigd, bevreest, gaarne bij de wet »het gebruik bijkans onmogelijk maken zoude der vrijheid, die zij *met* »*ophef* als een der meest gewichtige volksregten in de Grondwet heeft »gebracht. »

Deze zinsnede doelt op een reactionair systema of reactionaire strekking van het Gouvernement. De Regering betwist dat het meergemelde regt *met ophef*, als een der gewichtigste volksregten, in de Grondwet is gebracht, en drukt zich omtrent de zienswijze der Kamer, met de wat al te energieke zinsnede die ik reeds aangehaald heb, dus uit: « Hier treft men, op zijn zachtst gezegd, zoovele dwalingen als woorden aan. » Ik geloof dat de regtvaardiging onzer uitspraak niet bezwaarlijk is en spoedig in het oog valt, zoodra men slechts op den oorsprong der verschillende beschouwing acht geeft. De Minister van Justitie ziet enkel op hetgeen de aanneming van art. 10 meer onmiddelijk voorafging; terwijl wij meenen dat er op den geheelen loop der zaak, van den beginne der Grondwetherziening af, moet worden gelet. Wanneer wij ons herinneren wat er vroeger is voorgevallen, zal het blijken dat de woorden *met ophef* niet ten onrechte in het Verslag opgenomen zijn. Immers, welke zijn de antecedenten van dit

artikel? In het Rapport der Staats-Commissie van 17 Maart, wordt het volgende aangevoerd :

« Ten aanzien der individuële of bijzondere regten der ingezetenen stellen wij aan Uwe Majesteit voor, de waarborgen, welke de Grondwet reeds bevat, te versterken, en met andere, inzonderheid het regt van Vereeniging, de Godsdienst en het Onderwijs betreffende, tot een, onzen tijd en den Nederlandschen burger waardig, geheel aan te vullen. De Grondwet moet boven vooroordeel en verdeeldheid, al dragen zij populaire kleuren, verheven zijn; zij moet het schild zijn, waarop beide afstuiten. »

Het is niet ongepast te wijzen op hetgeen dezelfde Commissie, in dat Rapport, ten aanzien van art. 10, zegt :

« Het regt van Vereeniging, waarvan Vergadering een uitvloeisel is, heeft in de hedendaagsche gebeurtenissen en maatschappij, gelijk in de wetgeving elders, een zoo groot gewigt verkregen, gezelligheid is een zoo wezenlijk en vruchtbaar middel van menschelijke krachtoefening, dat wij oordeelden, het *onder bescherming* der Grondwet te moeten stellen. Wanneer de wet wordt aangewezen als de magt, welke dat regt met de publieke orde in harmonie moet houden, wordt het tevens tegen de willekeur van een naar afwisselende inzichten handelend bestuur beveiligd. »

Men lette er wel op: het regt is niet gesteld *onder beperking*, maar *onder bescherming* der Grondwet. En wanneer men *nu* deze woorden leest, mag ik vragen of, in verband daarmee, niet mag worden gezegd dat het artikel met ophef in de Grondwet is gebragt? Ik vraag aan de Ministers van Justitie en van Binnenlandsche Zaken, of het toen te voorzien was dat dergelijke wet, na een jaar tijds, over dit onderwerp zou worden voorgedragen? En of men, met het oog op dergelijke beloften, hun niet met grond kan ver-

wijten dat zij wetten voorstellen van reactionairen aard?

Doch er is meer. Wat zegt het Ministerie zelf in zijn programma van 13 Mei 1848?

« Is Nederland vreemd gebleven aan al hetgeen bij naburige volken is tot stand gebracht? Heeft het geen kennis gedragen van al de hervormingen, welke Brittannië in zijne Constitutie heeft gemaakt? van de Staatsregelingen, welke elkander in Frankrijk hebben opgevolgd? van de instellingen, welke België zich heeft gegeven, en waaronder het, bij eene koortsachtige aandoening van alle natiën, rustig en tevreden is gebleven? Ziet, leest en beoordeelt Nederland de grondwetten niet, die in Duitschland alom werden afgekondigd? Voelt het geene de minste sympathie voor die vrijheid van drukpers, Godsdiensstoefening, Onderwijs en Vereeniging welke, *onder een billijk toezigt tot behoud van orde*, den toets eener beproeving schijnen te kunnen doorstaan? Inderdaad, wij gelooven dat men zich zeer zoude bedriegen, indien men meende dat de denkeelden van onzen tijd ook hier te land geene diepe wortelen hebben geschoten. »

Derhalve, men verkondigde toen dat de vrijheid van vereeniging, welke in de Grondwet zou worden opgenomen, zou verleend worden, en wel onder een *billijk toezigt tot behoud van orde*. Dit is juist wat we van het Gouvernement verlangen; en, zoo dit wordt geweigerd, dan vraag ik: was die verkondiging, in verband met hetgeen later plaats gehad heeft, geen *ophef*? Alle de aanhalingen in de Memorie van antwoord getuigen niet voor, maar *tegen* het Gouvernement. Zij behooren tot hetgeen, na den termijn van ophef, in den termijn van teleurstelling geschied is. Op die wijze worden de stukken, die de Regering tot verdediging bijbrengt, stukken ter veroordeeling.

Er zijn, in de historie van art. 10, en welligt van de

gansche Grondwetherziening, drie tijdperken: het eerste, van vrijzinnige *belofte*, getuige het programma van Commissie en Ministerie, waarin de bedoelde vrijheid met onbekrompenheid voorkomt; het tweede, van *onderhandeling*, waarin de Tweede Kamer, in enkelen en dubbelen getale, en ook de Eerste Kamer, de vrees aan den dag legden dat men met die vrijheid te ver zou gaan; uit welke transactie het regt beperkt is te voorschijn getreden. Thans verkeerden wij in het derde tijdperk, van *terugwerking*; waarin, zoo de Kamer het niet verhoedt, het artikel in reactionairen zin toegepast wordt. De Regering beroept zich in haar antwoord, op het overleg met de Dubbele Kamer. En zij besluit die mededeeling met de woorden: « Dit doende, zoude gehandeld worden tegen den uitgedrukten wil van den Grondwetgever en ook tegen den aard van het onderwerp en het belang der openbare orde. » Dit denkbeeld bestrijd ik. De uitgedrukte wil van den Grondwetgever is geen andere dan om aan den wetgever *zekere latitude* te laten; om beperking, *zoo noodig*, ten allen tijde *mogelijk* te maken; om de magt te laten tot inkrimping van het regt, als er wezenlijk gevaar in de vrije uitoefening ligt. Het is nooit de bedoeling geweest, en het kon die ook niet zijn, om, door die bepalingen in de Grondwet op te nemen, eene nieuwe schrede op het gebied van willekeur te doen; om de vrijheid, het regt, onder *alle* omstandigheden, met betrekking tot *elke* openbare vergadering, aan nieuwe banden te slaan.

Het is mijnerzijds pligt aan te toonen op *welken grond* ik de reactionaire Staatskunde der Regering veroordeel; waarom dit ontwerp onaannemelijk is voor de partij tot welke ik behoor. Een hooggeacht lid der Vergadering

heeft dezer dagen gezegd: « dat hij die in of buiten deze Kamer spreekt, of doet spreken van partijen, eene groote ondiens doet aan het vaderland.» Ik behoort tot de schuldigen. Ik heb, in en buiten de Vergadering, met opzet van partijen gesproken.¹ Een ander geëerd lid heeft gezegd dat er geen partijen in Nederland zijn. Ik ben evenwel niet de eenige die ze gezien heb. Verscheidene leden hebben van het bestaan van partijen gesproken. De Minister van Justitie heeft, bij de beraadslagingen over de Grondwetherziening, het bestaan van drie partijen in den lande erkend. Ons medelid uit Zalt-Bommel, dien wij met leedwezen hebben zien vertrekken, heeft ons verlaten, enkel omdat hij, door het staren op partijen, voor de toekomst bezorgd was; maar dan had ons medelid uit Leiden, zoo hij van het niet-bestaan zoo volkomen overtuigd was, dit toen met zijne gewone scherpzinnigheid moeten bewijzen. Er zou geen motief meer voor het vertrek geweest zijn. — Dit niet-bestaan van partijen is, ik erken het, eenigzins met mijne historische herinneringen in strijd. Ik meende dat er jaren lang, in en buiten deze Vergadering, bestaan had eene partij van zoogenaamd behoud. Ik dacht dat ten vorigen jare de zoogenaamde partij van vooruitgang gezegevierd had. Ik dacht dat tusschen verschillende partijen eene soort van transactie gesloten was nopens het vraagstuk der Grondwetherziening. Ik dacht dat zij door alle partijen aangenomen was, zonder dat daarom de eene partij de geloofsbelijdenis der andere onderschreef; zonder dat de eene aan de beginsels der andere

¹ Hierboven, blz. 40. Zie ook *Grondwetherziening en Eensgezindheid*, bijv. blz. 151, vgg.

ondergeschikt werd; zoodat, binnen den kring der constitutionele vormen, de strijd der partijen niet als afgedaan kon worden beschouwd. — Laten wij voor de waarheid uitkomen. In geheel het beschaafd Europa, en ook in ons vaderland bestaan partijen. Ik geloof dat wij het vaderland een groote ondienst doen, indien wij, uit vrees voor drift en partijschap, alle groote vraagstukken ter zijde stellen, en het bestaan van hetgeen onloochenbaar is, ontkennen. Dan zouden wij het voornamelijk doel niet bereiken, dat men met de Grondwetherziening heeft beoogd; het aanwakkeren van den openbaren geest, van *public spirit*. Dan zou het onmogelijk zijn het vaderland voor te bereiden, om, met meer kalmte en vastberadenheid dan in Maart 1848, te kunnen afwachten de schokken, waarmede Europa steeds bedreigd wordt. Wanneer wij allerwege, zoo in als buiten de Kamer, met openhartigheid en rondborstigheid, en tevens met bescheidenheid, spreken; wanneer wij ons, van welke kleur wij ook zijn, steeds vereenigen in liefde tot het vaderland, in gehechtheid aan het Huis van Oranje, in onderlinge welwillendheid, in het ter zijdestellen van alle godsdienst-vooroordelen, dan houde ik mij verzekerd dat de weg tot ware eensgezindheid zal worden gebaad en dat wij aan de belangen van het vaderland op krachtadige wijze bevorderlijk zullen zijn. — Ik vlei mij met deze ontwikkeling van mijn denkbeeld nopens de partijen genoeg te hebben gezegd. Mogt dit het geval niet wezen, dan behoude ik mij voor, om later nog eene zeer korte uitlegging te geven, die duidelijk zal toonen waarom ik wel van partijen durf en wensch te spreken, en waarom door anderen het bestaan van partijen wordt betwist.

Ik verlang niet te behooren, noch tot de partij van re-

volutionair behoud, noch tot die van revolutionairen vooruitgang. Ik betwist hetgeen dezer dagen een dagblad berichtte, dat de partij van vooruitgang in kracht wies, omdat zij door de Roomschen en overdreven Protestanten (de Kamer weet dat ik een *overdreven Protestant* ben) ondersteund werd. In sommige resultaten moge ik met die partij overeenstemmen: een bondgenootschap is er tusschen ons niet. Ik mag ook niet stilzwijgend laten voorbijgaan dat mijne gevoelens door een lid dezer Kamer als *individuele* gevoelens afgeschetst zijn. Ik zou dit welligt geduld hebben in 1840, toen mij de Staten van Holland, wien ik daarvoor steeds erkentelijk blijf, in de Dubbele Kamer hadden gebragt, ik zou bijkans zeggen, als eene soort van politieke curiositeit, die men, na afloop der tentoonstelling, weder in de kas sluit; maar de tijden en omstandigheden zijn niet dezelfde meer. Ik sta hier, als Volksvertegenwoordiger, gekozen krachtens het stelsel der Regtstreeksche Verkiezingen, als mede-vertegenwoordiger eener partij, als vertegenwoordiger van het geheele Nederlandsche volk, in den betamelijken zin der uitdrukking; als iemand die de belangen en regten van alle Gewesten en Gezindheden met billijkheid en onpartijdigheid verdedigen wil; niet naar de ongerijmde uitlegging, als iemand zonder eigen woonplaats, of eigen geloof, of eigen beginsel. Ik ben hier gezonden door eene godsdienstige partij. Maar tevens behoor ik tot eene partij, die thans in alle landen en onder alle Gezindheden aanhangers heeft. Deze partij is van oordeel dat er, in de laatste zestig jaren, in Europa en ook in ons vaderland beginselen zijn gevolgd, waarmede zij zich niet kan vereenigen; en dat deze grondtoon der eeuw geen harmonie, maar, bepaaldelijk nog in 1848,

wanklanken voortgebragt heeft. Ten aanzien van het regt van vereeniging en vergadering, staat die partij op haar eigen terrein; het is een der regten, waarop zij altijd prijs gesteld heeft. Het is een regt, dat vòòr de oppermagt der aristocratie in Nederland geëerbiedigd werd;¹ dat ook in Engeland bestaat, en daar op hoogen prijs gesteld wordt. Mede ten aanzien der vereenigingen, heeft de grondtoon der eeuw zich geopenbaard in krachtige belofte en in groote teleurstelling; in een ontsluiten van clubs en in het beletten van elke bijeenkomst, aan het openbaar gezag ongevallig. Wij zien het ook nu wederom hier: de Minister van Justitie was, evenzeer als de spreker uit Leyden, in den grondtoon zijner eeuw. Zij hebben ons te zamen een heerlijk uitzigt op het regt van vergadering geopend. En reeds nu is de Minister, door den aard van meergemelden grondtoon zelven, gedrongen tot voorlegging van een uitermate beperkend ontwerp; en wanneer ik nu vraag waarom de een voor, en de ander tegen dit ontwerp is, dan weet ik geen oplossing dan dat de een tot het Ministerie, de ander tot de oppositie behoort.

Ik houde mij overtuigd dat zij, die zich scharen onder de partij van den vooruitgang, tegen de wet zullen stemmen. Ten hunnen opzichte gerust, acht ik mij verpligt nog een enkel woord tot de zoogenaamde *conservativen* te rigten. Ik meen te moeten herinneren aan het aandoenlijk tooneel, dat wij weinige dagen geleden in deze Vergadering hebben bijgewoond.² Ik meen te moeten vragen of die gebeurtenis, als een geïsoleerd feit, kan worden be-

¹ *Handboek der Geschiedenis van het Vaderland*, § 145.

² Bij het vertrek van den Heer VAN DAM VAN ISSELT.

schouwd? Treft men dezelfde ontmoediging niet aan, ver-
toont zij zich niet dikwerf bij hen die terugdeinzen voor
de gevolgen van een geliefkoosd beginsel, en dien het
evenwel hard valt in tegenspraak te zijn met hetgeen vroe-
ger door hen gezegd en verrigt is? Er is een uitweg voor
dergelijke ontmoediging. Die uitweg is gelegen in de er-
kentenissen der heiligheid van het gezag, in de verwerping der
revolutionaire, maar dan ook der reactionaire beginsels.
Wil men dit niet, dan zullen wij hoogstens den toestand
verkrijgen van vóór 1848; een stelsel van gewijzigd be-
houd, een toestand die ondragelijk is voor de Natie, een
toestand die nieuwe omwentelingen voorbereidt.

Bij sommigen bestaat de vrees dat, als het ontwerp
niet wordt aangenomen, de verwerping een groote blaam
op het Ministerie zou doen kleven, en zijnen val ten ge-
volge zou kunnen hebben. Ik ben dienaangaande tamelijk
gerust en ook vrij onverschillig. De Minister van Justitie
heeft onlangs verklaard dat hij van deze zaak niet zou
maken eene kabinets- of portefeuille-questie. Het is mij,
welligt meer dan iemand, wanneer ik de mogelijke
combinatiën van het oogenblik overzie, onverschillig
wie op de bank der Ministers zitting heeft genomen,
mits daar personen zijn die de bedenkingen beantwoorden,
welke gemaakt worden, en inlichtingen geven nopens de
vragen, die aan hen worden gerigt. Het is mij zelfs aan-
genaam, in de voortduring van dit bewind, een schitte-
rend bewijs te zien eener Constitutionele waarheid die
ik op hoogen prijs stel; namelijk, dat een Ministerie
niet voor eene meerderheid der Tweede Kamer behoeft
te wijken. Maar men zou in dat stelsel te ver kunnen gaan.
De Minister heeft, bij de behandeling der voordragt nopens

de regterlijke collegiën , gezegd dat hij geene portefeuille-questie maakte van eene verwerping der voordragten betrekkelijk het regt van vereeniging , de ministeriële verantwoordelijkheid , het regt van enquête , de wet nopens de vreemdelingen enz. Op die wijze zou het Ministerie uitgaan van een beginsel geheel in strijd met de constitutionele leer. Dit zou uitloopen op eene handhaving van het Ministerie *quand même*. De wenschelijkheid van gemeen overleg moet niet uit het oog worden verloren. Meer dan ooit , is het thans onmisbaar. Het is de groote vraag , en daarop komt het ook hier aan , of het Ministerie in staat is de vrijheden te geven , die de Grondwet toezegt , en waarop wij dus aanspraak mogen maken. Hoe dit zij , men kan in allen gevalle gerust zijn dat bij deze gelegenheid , door de verwerping van dit ontwerp , het Ministerie niet zal vallen. Het zou wel eens in de geschiedenis van het Ministerie kunnen gebeuren , wat men somtijds in het dagelijksche leven ziet , dat juist zij het langste blijven die steeds op het punt zijn van te verrekken.

Een onzer geachte medeleden heeft laatstelijk gesproken van de groote verdiensten van het Ministerie ten aanzien der herziening van de Grondwet. Hij had gewag gemaakt van groote teleurstelling die hij vroeger had ondervonden , en van de gelukkige invoering der regtstreeksche verkiezingen onder de vlag van het tegenwoordige bewind. Ik vrees echter dat hij nog grooter teleurstelling zal ondervinden , indien dit bewind wetten voordraagt aan de tegenwoordige gelijk. Hij heeft vooral gesproken van de verdienste in het behoud van rust en orde. Dit moet niet te breed worden uitgemeten. Het was hier eene zaak ook

van eigen belang. In zoo ver zijn de volgende regels van Guizot toepasselijk :

« Quel est, en définitive, le but des intérêts qui se soulèvent contre un vieil ordre social? C'est de dominer à leur tour, de prendre l'empire, de donner à la société son gouvernement qui sera le leur. La force invoque et produit l'anarchie pour briser le règne de ses ennemis; mais ce qu'elle veut pour son propre compte, c'est le pouvoir. Quand elle l'a acquis, elle ne demande pas mieux que de le régler, car elle en a besoin pour le retenir. »¹

Ik wil niets afdingen op de loffelijke pogingen van het Ministerie om de rust en orde te helpen handhaven. Maar niet alles is aan het Ministerie te danken. Dit zou onbillijk wezen. Aan de Natie bovenal komt eer en lof toe, dat orde en rust in den lande zijn gehandhaafd.

Dit brengt mij tot eene laatste opmerking. Ik verlang de verwerping dezer wet, in naam van het Nederlandsche volk. Wij mogen niet dulden dat, om het Ministerie buitensporig te verheffen, eene onverdiende blaam op de Natie worde gelegd. De onrust, de spanning, die men soms opmerkte, werd te weeg gebragt door de verdediging en verspreiding der verkeerde beginselen, waarvan ik straks gewag gemaakt heb. Zij ontstond, omdat er somtijds, in een beslissend oogenblik, niet de minste veêrkracht bij de Regering werd aangetroffen, en omdat alzoo belang en regt van het Nederlandsche volk aan het goedvinden van een zeer klein getal personen overgeleverd werd. De Neder-

¹ *Des moyens de gouvernement et d'opposition*, in zijne *Oeuvres choisies* (Brux. 1848), p. 316.

landsche Natie heeft, te midden der onrustige tijden, die wij beleven, haar eigenaardig karakter van ordelievendheid behouden. Er bestaat dan ook geene noodzakelijkheid, om haar vrijheid, haar regten, aan banden te leggen. Dit ontwerp ontnemt haar een regt. En nu zeg ik aan de Regering: « Regeer, maar misken het volk niet. » Regeer; want in Maart 1848 zouden, bij dezelfde radeloosheid van het Bewind, bij dezelfde regeringloosheid, geen beperkende wetten u hebben behoed. Misken het volk niet; er is in April 1848 te Amsterdam, er is toen en daarna in Nederland, geen wet tegen de vereenigen noodig geweest om de bevolking te bedwingen. Wat heeft de Koning, op den gedenkwaardigen dag der inhuldiging, tot ons gesproken? « Thans 'is het oogenblik daàr, dat ik voor het oog van den Almagtige, die het lot van Koningen en Volken in handen heeft, mij, onder inroeping van Zijnen Heiligen Naam, aan mijn *edel, trouw en ordelievend* volk zal verbinden. » En wat zou onze taal zijn, indien deze wet wierd aangenomen? wij zouden den Koning antwoorden: « Uwe Majesteit regeert over een onhandelbaar volk; het verdient de regten niet, die de Grondwet verleent; wij verlangen, uit dien hoofde, dat er een reactionair stelsel worde gevolgd. » Daartoe kan en zal ik mijne stem niet verleen. Ik zal veeleer tot den Koning deze woorden rigten: « Uwe Majesteit regeert over een volk, dat onder de leiding uwer vaderen voor de afhankelijkheid van den geboortegrond pal gestaan heeft; dat van het voorgeslacht niet ontaard is; dat, blijkens 1830 en 1848, de ware vrijheid in het behoud van wettig gezag en orde waardeert; een volk, dat aan Willem I, bij zijn terugkeer op het Scheve-

ninger strand, aan Willem II, en nu ook aan Willem III, getoond heeft dat het gehecht en trouw is aan Oranje; een volk, dat aan Nederland, aan Oranje en aan de vrijheid, die Nederland en Oranje steeds voorgestaan hebben; gehecht is. Eene vrijheid niet met valsche begrippen; maar niet hooger beginselen in verband; die zich niet enkel in woorden, maar in daden openbaart; niet geneutraliseerd, maar gerealiseerd wordt. Wij hebben u gehuldigd als *Koning*; als dengenen aan wien toekomt een *Vorstelijk gezag*, in waarheid, niet in schijn. Zelfstandig en onafhankelijk is de sfeer van uw regt; om, overeenkomstig art. 51 der Grondwet, « de algemeene en bijzondere vrijheden van alle de onderdanen te beschermen. » Wederkeerig moeten deze vrijheden de steun zijn van uw gezag. Dan zal uw troon vast staan. Dan zal de spreuk: *Je maintiendrai!* nageleefd worden, in de beteekenis welke voorvaderlijke dapperheid en vrijheidszin er aan gaven.

Ik zal deze voordragt verwerpen, omdat zij *alle* politieke Vergaderingen aan de goedkeuring der Regering onderwerpt; omdat zij *reactionair* is en het doel en de strekking der Grondwetherziening verijdt; omdat zij met de eer van het Nederlandsche volk en met den aard van een Vorstelijk gezag, gelijk ik het voor Nederland en Oranje wenschelijk acht, in strijd is.

De Minister van Justitie kwam terug op de zinsnede in het Verslag: dat de Regering « gaarne bij de wet het gebruik *bijkans* onmogelijk » maken zoude der vrijheid, die zij *met ophef* als een der meest gewigtige volksregten in de Grondwet heeft gebragt. »

Hij liet zich hierover dus uit:

« Juist die bijvoeging *bijkans*, of *eenigermate*, heeft mij diep getroffen, heeft mij innig gegriefd, en de wijze, waarop de vorige spreker de zaak heeft behandeld, maakte de beschuldiging niet minder kwetsend. Immers, welke is die beschuldiging? Dat wij wat we in de Grondwet hadden doen opnemen, het regt van vereeniging en van vergadering, nu valschalijk, verraderlijk, geniepig, steelsgewijze *bij de wet*, die het regt moet regelen en beperken, wilden vernietigen; dat wij wat we eerst aan het volk hadden doen geven, nu wilden terugnemen, en dat wij daardoor het volk als het ware hadden bedrogen. Het is die beschuldiging, hoe ook ingekleed, die mij gegriefd heeft. »

Meermalen ben ik later in de gelegenheid geweest om te doen uitkomen dat, bij het karakterizeren van de onvermijdelijke strekking der revolutionaire politiek, door mij, zelfs niet in de verte, aan personele onoprechtheid gedacht was. Het is naderhand ook gebleken dat de bijvoeging van *bijkans* en *eenigermate*, waarmee verzachting beoogd werd en die den Minister bovenal gegriefd heeft, niet te wijten is aan den steller van het Verslag.

Over hetgeen door mij omtrent *partijen* aangemerkt was, sprak de Hoogleraar THORBECKE aldus:

« De redenaar behandelde een reeds meermalen aangeroerd punt, het bestaan van partijen hier te lande, en zeide wel te kunnen begripen, waarom het lid uit Leijden liefst niet van partijen hoorde spreken. Mijn oude vriend uit de residentie, ik verzoek dit in het voorbijgaan te mogen aanstippen, is voor een president, die de orde van beraadslaging wil handhaven, de gevaarlijkste aller redenaars; niet alleen van wege het genoegen waarmede men mijn vriend hoort, en dat ook den gestrengsten voorzitter het onderwerp aan de orde wel eens kon doen vergeten; maar van wege het verwonderlijk talent van mijn vriend om bij de behandeling eener stoffe dingen te zeggen, die er vreemd aan zijn, en met de meest verrassende overgangen, telkens keerende, in en buiten de orde te wezen. Mijn geachte vriend uit de residentie, tot hiertoe mij ter zijde, thans tegen-

over mij gezeten , waarbij ik mij in dit geval verheug , dat de plaatsen in deze zaal geene politische beteekenis hebben , ziet partijen , die ik vruchteloos tracht te ontdekken . Een verschil van zien en niet-zien , dat welligt alleen uit een verschil van begrip ontstaat . Eene politische partij , naar mijn begrip , eischt eenheid van overtuiging ten aanzien van doelen middelen , en handelt naar die overtuiging . Ik had bij eene vorige gelegenheid gezegd , zoodanige partijen hier te lande niet te kennen ; en nu wilde mijn geachte vriend het doen voorkomen , als of deze ontkenning eigenlijk eene soort van tactiek ware . Ik vraag , of zulk een verwijt , dat ik mijne ware meening zou ontveinzen , parlementair is . Ik zal alleen antwoorden , dat ik , verre liefst van partijen niet te willen weten , zoodra er eene partij bestaat , waarvan de overtuiging met de mijne strookt , en wier middelen mij eerlijk en juist schijnen , het mij tot pligt en eere zal rekenen , met die partij zamen te werken , en er openlijk voor uit te komen dat ik tot haar behoort . Ik zou gelooven in die partij de politieke kern der Natie te vinden . »

Hetgeen ik met de *casu quo* toegezegde nadere explicatie (blz. 77) bedoeld had , is dit slechts : elke partij die tijdelijk triumfeert zou gaarne , in het nationalizeren van haar eigen denkwijze , alle partijen doen te niet gaan ; zou gaarne , uit de eendragtige onderwerping aan haar beginsel , eene , zoo zij meent , dubbel heugelijke eensgezindheid te gemoet zien .

Eenige uitdrukkingen van den Minister noodzaakten mij , in de avondzitting van Mei tot de volgende repliek .

Ik had gewenscht de Vergadering niet langer op te houden ; maar , na hetgeen de Minister zoo even omtrent de vergadering gezegd heeft , meen ik de Kamer nog even op het regte standpunt , waarop , naar mijn oordeel , dit onderwerp moet worden beoordeeld , te mogen wijzen . Ik spreek ook nu enkel en alleen over art. 6 . Al mogt het wetsvoorstel in alle andere opzigten volmaakt zijn , reeds

verdient het, om die bepaling alleen, een openlijke blaam en behoort afgestemd te worden. De Minister heeft gezegd dat het onmogelijk is aan ons verlangen toe te geven, met het oog op vergaderingen waarbij tien en twintig duizend menschen bijeen kunnen komen. Dergelijke talrijke bijeenkomsten *binnen* gebouwen zijn wel niet te duchten. In het algemeen ben ik niet zeer bevreesd geworden door hetgeen de Minister gezegd heeft omtrent vergaderingen waarin misschien beraadslaagd zou worden om tegen deze Kamer en de grondwettige orde van zaken zamen te spannen. De Minister heeft uit het oog verloren dat zulke vergaderingen zouden vallen in de termen van hoogverraad en, volgens het strafregt, reeds het beleggen daarvan, ook vóór de bijeenkomst, *repressief* zou gestraft worden. Indien noch deze Kamer, noch de welgezinden in den lande, noch het Gouvernement, in staat mogten zijn zoodanig gevaar te keeren, dan zullen wij, door de beste beschermende wetten, met de meest enge perken, niet worden gered. De Minister heeft op eenigzins belagchelijke wijze de voorstanders van het repressive stelsel voorgesteld, en de noodzakelijkheid van preventive maatregelen getoond. De vraag is of bij dit ontwerp, in de tegenwoordige omstandigheden, het preventive systema zoover moet gedreven worden, dat voor *elke* vergadering *binnen gebouwen* eene autorisatie (want de *kennisgeving* strekt om eene stilzwijgende autorisatie te verkrijgen) moet verleend worden. — De Minister heeft gezegd dat hetgeen wij verlangen, ongrondwettig was. Ik houd het voorstel des Ministers voor ongrondwettig. Blijkens het verslag der dubbele Kamer op de ontwerpen der Grondwetherziening uitgebragt, is art 10 der Grondwet gemaakt met het denk-

beeld om aan de Regering voor *buitengewone* omstandigheden een wapen in de hand te geven wanneer het welzijn van den Staat, in een *exceptioneel* oogenblik, tijdelijke voorzorgen van strengeren aard dan de algemeene wet aan de hand geeft, vereischt; men heeft daarbij nooit gedacht om aan de Regering, in *gewone* omstandigheden, eene magt te verleenen waardoor alle politieke vergaderingen aan banden worden gelegd. De Minister heeft ook gesproken van de edele en vrijheidlievende drift waarmede hij de intrekking van art. 291 van het Wetboek van Strafrecht begeert. Het is prijzenswaardig dat de bepaling is opgeheven, maar de Minister had zich niet zoo behoeven te overhaasten, dat, tegen zijne bedoeling, maar inderdaad, ten gevolge der opheffing, eene tweede en verergerde editie van het artikel ontstond. Bij de ruiling zouden wij in tweederlei opzigt niet winnen. Vooreerst wordt bij dit wetsontwerp te veel vrijheid gegeven aan vergaderingen welke niet openbaar opgeroepen of niet voor allen toegankelijk zijn; terwijl de nuttige voorzorg van art. 291 algemeen is. Ten anderen kan, volgens art. 291, eene gewone politieke reunie plaats hebben; onder deze wet geenerlei openbare bijeenkomsten, zonder mogelijkheid van schorsing.

Men heeft gesproken van de overdrijving waarmede dit wetsontwerp beoordeeld is. Gevaarlijk woord, van ontzettende kracht, vooral in eene Nederlandsche Vergadering! De overdrijving zou hierin hebben bestaan, dat wij het groote onderscheid voorbijgezien hebben tusschen het vragen van autorisatie en kennisgeving. Dit onderscheid is dunkt mij, wanneer de kennisgeving door schorsing kan worden gevolgd, zoo groot niet. Het recht van vergaderen,

bij dit wetsontwerp schijnbaar verleend, zal telkens kunnen ontnomen worden; en wat baat mij een regt, zoo de uitoefening telkens door de willekeur van het Gouvernement kan worden ontzegd? Maar, zegt men, enkel in het belang der *openbare orde*! Wanneer zal men zich ontwennen aan dergelijke woorden gezag toe te kennen? Openbare orde is dikwijls niet anders dan hetgeen hij die de overmagt heeft, daaronder verstaat: de orde welke hij, om zijne eigene magt te handhaven, behoeft. — Men heeft te kennen gegeven over al wat aan de Grondwetherziening was voorafgegaan, te willen zwijgen. Ook dit acht ik gevaarlijk; men behoort niet in het midden te laten en te verzwijgen wat tot toelichting van de discussiën strekt. Waarin ligt het groote nadeel der wet? minder in de wet zelve dan in haar verband tot de omstandigheden waarin het vaderland verkeert. Het nadeel ligt hierin, dat men van eene organieke wet, die de vrijheid regelen moest, eene *loi exceptionnelle* maakt, die alleen in buitengewone omstandigheden dragelijk wezen zou. Op die wijze zal elke aan de Natie beloofde vrijheid tot niets gereduceerd worden. Dit zou, indien mij het gebruik van het woord vergund wordt, eene voortzetting zijn der reactionaire politiek. Een spreker heeft gezegd niet te zullen *dulden* dat men dit Ministerie van reactie beschuldigde. Eilieve! ik zal gaarne zien welk middel van *contrainte* hij zal aanwenden om mij dit te beletten. Ik geloof niet dat wij hier onder de preventive censuur van een onzer medeleden staan. — Ik kom niet in verdere bijzonderheden, maar zeg in het algemeen dat eene wet, waarbij, in den grond der zaak, alle politieke vergaderingen aan eene prealabele autorisatie onderworpen, en de vrijheden der

Natie in dit opzicht verkort worden , niet voegt bij de inhuldiging des Konings , en niet in overeenstemming is met den feestdrank door Zijne Majesteit in het paleis te Amsterdam ingesteld op het Nederlandsche volk. En nu wijs ik de Vergadering op hetgeen , ten aanzien van art. 6 , in haar algemeen verslag gezegd wordt :

« De overgrootte meerderheid heeft hare verwondering betuigd , dat voor Vergaderingen *binnen gebouwen* , na de erkende billijkheid der klagten over de wijs waarop men zoodanige bijeenkomsten noodeloos heeft belemmerd , bij voortduring meer zou worden vereischt , dan kennisgeving aan de Regering , ten einde , bij naauwkeurig toezigt van haren kant , elke ongeregelde onverwijld worde gestuit. »

Daar nu omtrent dit artikel door de Regering geene verandering is voorgeslagen , zal ik mij om die reden tegen het wetsontwerp verklaren , en wacht de stemming der Kamer met volkomen gerustheid af.

Het Ontwerp werd verworpen met 54 tegen 6 stemmen.

Zie over de discussie mijne *Verscheidenheden over Staatsregt en Politiek* , blz. 63 , vgg. ; blz. 158 , vgg. — Men zoeke toch de kracht van het Gouvernement niet in de miskenning van vrijheden waarop ten allen tijde , en met regt , hier te lande hooge prijs gesteld werd. « Pressfreiheit , Associationsfreiheit sind an und für sich nichts weniger als Folgerungen aus der abstracten falschen Freiheit , sondern wahre Freiheiten , nothwendige Früchte eines wirklichen Rechtsbodens. Die Hinneigung zu dem Vereinswesen , die sich gegenwärtig wieder kund gibt , würde ich geneigt seyn , für eins der erfreulichsten Symptome der neuesten Zeit zu halten. » *Gespräche aus der Gegenwart über Staat und Kirche* (Stuttgart) , S. 147. — Vg. *Beschouwingen over Staats- en Volkerenregt* , blz. 185 ,

VII.

EED DER OFFICIEREN.

ZITTING VAN 18 MEI 1849.

* * De discussie betrof, naar aanleiding van een verzoek van den Heer P. J. STIELTJES, de vraag omtrent het *Eedsformulier der Officieren*. — STAHL schrijft: « der Verfassungseid des Militärs ist an » sich und überall widernatürlich und von den übelsten Folgen. Er » macht das Militär, dessen ganzes Wesen auf dem Gehorsam beruht, » zum überlegenden Körper, begründet einen Zwiespalt der Verpflichtung und provocirt zu Widersetzung und Meuterei. Er ist eine » Erfindung der Revolution und ist immer nur ein Mittel für die Revolution gewesen. » *Die deutsche Rechtsverfassung*. (Berlin 1849). S. 17.

Ik wensch te ondersteunen het voorstel der Commissie, tot nederlegging van het adres ter griffie. Ook mij doet het leed, dat op een officier, die 15jarige dienst heeft, en op wiens gedrag, naar het schijnt, niets valt aan te merken, de blaam wordt geworpen van een niet

eervol ontslag. Ik wil voor een oogenblik aannemen, dat de weigering om den eed af te leggen hem voor de dienst onbekwaam (*inhabel*) maakt; ook dan nog verkeerde die officier in hetzelfde geval als iemand, die door zijnen bijzonderen toestand, wordt verhinderd in dienst te blijven en dien men niet weigeren kan een eervol ontslag, wanneer op zijn persoon en gedrag niets aan te merken valt. Wij leven in eenen tijd, dat men eerbied moet hebben voor iemand, die een gemoedelijk bezwaar heeft in het afleggen van den eed. Juist van hem, die daarbij met groote gemoedelijkheid te werk gaat, mag men, nadat hij den eed zal hebben afgelegd, de meest getrouwe nakoming verwachten. Ik acht het wenschelijk dat men den eed niet beschouwe als afgelegd aan den *persoon* des Konings, maar *aan den Koning*, omdat ik ook hier wil toegepast zien het beginsel: *le Roi est mort, vive le Roi!* Daardoor zal ook vervallen de tusschentijd, eer dat de eed aan den nieuwen Vorst afgelegd is, die tot groote moeilijkheden aanleiding zou kunnen geven.

Maar, door te ondersteunen het nederleggen van het adres ter griffie, wil ik geenszins geacht worden goed te keuren vele denkbeelden te dezer gelegenheid ontwikkeld, en vooral niet de gedachte dat de eed van trouw der militairen niet uitdrukkelijk *aan den Koning* zou moeten worden afgelegd. Ik ben integendeel van oordeel dat die eed *aan den Koning* geschieden moet, omdat Hij het oppergezag heeft over de militaire magt. Het woord *Koning* kan en mag men niet anders opvatten dan *Constitutioneel Koning*.

Ik wil mijne bezwaren tegen het afleggen van den militairen eed *op de Grondwet* kortelijk motiveren. — Vooreerst moet men dien eed niet te zeer vermenigvuldi-

gen, zoodat die worde geverg'd ook van hen in wie genoegzame bekendheid met den inhoud en de kracht der grondwettelijke bepalingen bezwaarlijk kan worden ondersteld. Ieder militair in ons land, die eene beschaafde opvoeding genoten heeft, weet zeer goed, dat, als hij den Koning trouw zweert, er geen sprake is van een absolutistisch Koning, evenmin als van een *roi citoyen*. Hieruit volgt niet, dat in't algemeen de militairen geacht kunnen worden eene, voor het afleggen van een eed op de Grondwet, genoegzame kennis van onze constitutionnele regten en vormen te bezitten. Indien men dergelijken eed vermenigvuldigen wil, zou het inderdaad noodig zijn, wat ik anders voor overtollig houd, dat de jeugd reeds op de lagere scholen in het regt verstand der Grondwet opgeleid wierd.

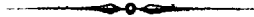
Voorts acht ik zoodanige eedsaflegging der militairen op de Grondwet bedenkelijk, vooral omdat dergelijke eed thans dikwerf met begrippen, die bij ons gansch niet constitutionneel zijn, in verband gebragt wordt. — Ook zou, bij het ontstaan van partijschappen of moeilijke omstandigheden, het doel van den adressant niet worden bereikt. In zoodanig geval, en dit vergat hij, zegt de eene partij niet dat zij *voor* en de andere dat zij *tegen* de Grondwet is, maar dan zouden zich beiden gelijkelijk *op de Grondwet* beroepen.

Ten slotte vraag ik, en hetgeen buiten 's lands voorvalt geeft mij grond tot deze vraag, of het goed is uit te weiden over dergelijke eventualiteiten omtrent hetgeen door den Koning of door de Staten-Generaal, met terzijdestelling van de Grondwet, zou kunnen worden verrigt. Er zijn vaders die hunne kinderen mishandelen; maar het is weinig bevorderlijk voor den eerbied door het kind aan

den vader verschuldigd, als het kind steeds aan de mogelijkheid gedachtig is dat het van den vader mishandeling zal ondergaan. Het is evenzoo gesteld met de vriendschap. Er zijn verraderlijke vrienden geweest; maar als men altijd denkt dat men door den vriend verraden kan worden, zal dit voor de aangenaamheid van den omvang en de bestendigheid der vriendschap niet zeer bevorderlijk zijn.

Ik zal ondersteunen de conclusie van het rapport der Commissie, tot het nederleggen van het adres ter griffie, alleen uit eerbied voor het gewetens-bezwaar van den adressant. Voor het overige wil ik niet geacht worden, door de stem die ik zal uitbrengen, goed te keuren de verdere punten in het adres.

De Kamer heeft zich vereenigd met de conclusie van het Rapport.

VIII.

EMANCIPATIE VAN DE SLAVEN.

ZITTING VAN 21 MEI 1849.

* * Het onderwerp werd ter sprake gebracht bij de discussie over de wet tot regeling over het koloniaal batig slot over 1847.

Ik acht mij verplicht een enkel woord in het midden te brengen omtrent het belangrijk onderwerp der *emancipatie van de slaven*. Met genoegen heb ik opgemerkt dat het de belangstelling der Vergadering trekt. Immers zij heeft zich, den 14^{en} Maart j.l., op mijn voorstel, vereenigd met de verzending van een daartoe betrekkelijk stuk aan den Minister van Koloniën. Toen gaf ik te kennen, « dat er in de laatste tijden verschillende bijzonderheden aan de Kamer zijn medegedeeld omtrent de *gruwelijke* wijze, waarop de slaven in onze kolonien somtijds behandeld worden. » Het woord *gruwelijke* neem ik niet terug. In het *Bijblad* leest men *ruwe*; ik handhaaf

het woord *gruwelijke*. Toen ik dit woord bezigde, had ik het oog op een request, in 1848 over deze gewigtige aangelegenheid aan den Koning aangeboden, en op de bijzonderheden, over dit onderwerp in het tijdschrift *de Vereeniging*, van Junij 1848. Het is mij voorgekomen dat het besluit dezer Kamer van 14 Maart jl. in den zin moest worden opgevat, dat, daargelaten de meerdere of mindere juistheid van deze of dergelijke feiten, ook zij het provoceren van een nader onderzoek wenschelijk acht. Men heeft wel eens te kennen gegeven dat bovengemeld adres op losse en onbewezene allegatiën steunde; ik heb mij daarom gewend tot iemand die vele jaren in Suriname gewoond heeft, en die niet gezind is de zaken van eene overdrevene zijde te beschouwen; een man bij het Gouvernement in achting, en wiens naam (ofschoon het, om het gepreciseerde zijner opgaven, overbodig is) ik bereid ben aan den Minister van Koloniën te openbaren. Deze heeft mij bijzonderheden medegedeeld en feiten opgegeven, die door het Gouvernement gemakkelijk kunnen worden onderzocht. Hij stelt op den voorgrond dat het zeer moeilijk is bewijzen te leveren in een land waar aan het getuigenis der slaven geene juridieke kracht toegekend wordt. Evenwel zoodanige bewijzen bestaan. Bij voorbeeld, de beruchte zaak van den heer Rüpperhoff, op de plantagie Resolutie, die een neger ter dood geësselen liet, en de gruwelijke straffen, in het jaar 1846, op de plantagie Waijampibo, ten gevolge waarvan eene stellige aanklagt zoo 't schijnt, voor de eerste maal, wegens mishandelingen in de kolonie tegen den directeur ingebracht werd, die hierop uitliep, dat hij tot eene maand arrest, de onkosten

en de onbevoegdheid om over negers het bevel te voeren , veroordeeld werd. Een zekere directeur Valenstein moest wegens mishandelingen in 1846 uit de kolonie vlugten : hij had zijne zwangere bijzit ter dood getrapt op de plantagie la Levante. Het woord *gruwelijk* zal hier wel niet te sterk zijn. — Zelden , volgens denzelfden berigtgever , gaat er een jaar zonder doodslag voorbij ; maar wie kan of durft de partij der slaven tegen de meesters nemen ? Men bedenke daarenboven dat er geen land is waar de wetten zoo geheel ten gunste der meesters gemaakt zijn als in Suriname ; bijna geen , waar in evenredigheid zoovele suikerplantagiën (op welke de arbeid het zwaarste is) bestaan ; dat misschien nergens zoodanige mengeling van allerlei natiën aangetroffen wordt. Reeds hieruit kan men , vergelijkenderwijs met de authentiek bewezene feiten in andere , bijv. in de Fransche koloniën , opmaken , dat er allezins voor het Nederlandsche Gouvernement reden moet zijn om in de klagten welke over dit onderwerp ingebracht werden , te voorzien. — In verband met dezemededeelingen , vraag ik of het niet wenschelijk is iets meer dan de Regering tot dusver gedaan heeft , te verrigten ? Wat deed , wat doet zij ? men leze de laatste paragraaph van het verslag en van het antwoord der Regering : « Het ligt , » aldus leest men daar , « in de bedoelingen en inzichten der Regering , om al het mogelijke aan te wenden , ten einde het lot der slaven te verbeteren en hen langzamerhand te helpen voorbereiden voor eenen anderen maatschappelijken toestand , dan waarin zij zich nu bevinden . » Dit ligt ook in de bedoelingen en inzichten der Kamer ; doch zij wenscht bovendien het *bepaalde voornemen* en den *vasten wil* bij de Regering te ontdekken , om het lot der slaven te

verbeteren. Inderdaad, het antwoord der Regering is te flauw. Het geeft geen hoop op zoodanigen spoed, als wenschelijk, als noodzakelijk is. In de verklaring der Regering, dat zij het lot der slaven niet uit het oog zal verliezen, is geen waarborg voor de toekomst. — Het Gouvernement deelt in zijne antwoorden mede dat eene dadelijke emancipatie der slaven groote geldelijke offers zou vergen. Ik kan dit zoo gaaf niet toegeven. Er hebben ontwerpen het licht gezien, of zijn aan de hand gegeven, bij welke uitvoering die geldelijke offers niet zouden worden geverg'd. Het zijn wederom niet mijne eigene beschouwingen die ik mededeel; ik verwijs naar een geschrift, dat in 1848 in deze residentie het licht heeft gezien, getiteld: *Opmerkingen over den Afrikaanschen slavenhandel*, dat blijken draagt door een kundig man te zijn vervaardigd. Bij eene uitvoering van het ontwerp, in dat geschrift aan de hand gegeven, zouden er geene buitengewone offers van de Regering worden gevorderd tot verwezenlijking van menschelijke wenschen.

De Regering zegt dat elders door eene dadelijke emancipatie het geluk der geëmancipeerden niet bevorderd geworden en de productie verminderd is. Ook dit is een punt waarover tusschen deskundigen een groot onderscheid van gevoelen bestaat.

Ik herinner mij een brief, door den Minister van Marine den 15^{den} Mei 1848, over dit onderwerp geschreven, en die voorkomt in het XVII^{de} verslag van de Maatschappij tot bevordering van het godsdienstig onderwijs onder de slaven en verdere Heidensche bevolking in Suriname. Ik zeg den Minister dank voor de gevoelens en

beginselen in dien brief blootgelegd. Maar wat blijkt nu uit den brief **zelven**, ten aanzien dezer gewigtige aangelegenheid! Dat de bevordering der zaak veel te wenschen overlaat en dat men haar tot een punt van ernstige overweging heeft gemaakt. Reeds in 1828 rustte op het Gouvernement de verpligting om zorg te dragen voor spoedige behandeling dezer aangelegenheid en voor verbetering van het lot der slaven. Toen erkende het zelf reeds dat de toestand dier ongelukkigen veel te wenschen overliet. In 1841 was de tegenwoordige Minister van Marine gouverneur der West-Indische bezittingen. Hij heeft zich toen kunnen overtuigen, dat er in die dertien jaren wel overwogen, maar eigenlijk volstrekt niets gedaan was. De gouverneur gaf bevel tot het ontwerpen van een reglement tot verbetering van het lot der slaven. Hij verloor alzoo deze belangrijke zaak niet uit het oog. Hij is ook later met den kolonialen raad in overleg getreden, om eenige verbeteringen aan te brengen. Er zou geene mishandeling der slaven meer plaats hebben; alle mogelijke verbeteringen in hun lot zouden worden aangebragt. Toen de Minister de kolonie verliet, was hij derhalve volkomen gerust gesteld. Hij zag met zelfvoldoening op hetgeen er in dat opzigt door hem was gedaan. Hij hoopte dat *eerlang* de zaak op eenen geregelden voet zou worden gebragt, en dat *weldra* de gewenschte verbeteringen in het lot der slaven zouden worden aangebragt. En wat was er het gevolg van? In het jaar 1848, den 15^{den} Mei, schrijft de voormalige gouverneur, nu Minister, dat alle die ontwerpen zijn ter zijde gelegd en dat er eigenlijk in den bedoelden zin nog niets is verrigt. De Regering heeft alzoo gedurende twintig jaren het lot der

slaven *niet uit het oog verloren*, en de uitkomst daarvan is, dat, ingevolge hare eigene verklaring, het lot der slaven nog veel te wenschen overlaat; dat de ontwerpen nog geene uitvoering hebben erlangd, en dat er mitsdien nog niets is gedaan. Ik hoop dat, door de aanhaling van dezen brief, het homogeene ministerie niet in gevaar zal worden gebragt; want ik ben volkomen overtuigd dat ook de Minister van Koloniën de slaven tegen mishandeling wenscht te kunnen vrijwaren. Ik erken dat de Regering haar aandacht op het onderwerp gevestigd heeft, maar verlang meer. De tijd van wenschen en toezeggingen behoort ook in dit opzigt te eindigen. Het is pligt om met de emancipatie der slaven eindelijk een aanvang te maken. Ik wil aannemen dat de regten van eigendom door den Staat, wat de toewijzing eener indemniteit betreft, moeten worden geëerbiedigd; de eerbiediging der regten van den een, kan nooit aanleiding geven tot mishandeling van den ander. Alles komt hier aan: 1°. op de voorbereiding en den aanvang der emancipatie, en 2°. het verleenen, middelerwijl, van de noodige bescherming aan de slaven. En het is, ten aanzien van beide punten, dat ik meer geruststellende toezeggingen van den kant der Regering wensch te ontvangen, dan tot hiertoe het geval was.

De Minister van Marine, aan het einde der langdurige beraadslaging, zeide: « Ik zou gaarne bereid zijn van het woord af te zien, ware het niet, dat door een geacht redenaar uit deze residentie bij deze gelegenheid een allerbelangrijkst vraagstuk was te berde gebragt en dat geëerde lid ook mij daarin heeft betrokken. Ik zou mij kunnen bepalen met te kennen te geven, dat de schilderij, die hij mij heeft geleverd van den toestand der slaven op Suriname, door een veel te

donker glas is gezien. Ik meen dit te mogen zeggen , omdat ik spreek op grond mijner eigene ondervinding. De gruwelen , die hij geschetst heeft , worden daar niet gepleegd. De beschrijvingen die daarvan worden gedaan , zijn hartstogtelijk en overdreven. Ik zou te veel van uwe reeds lang bezig gehoudene aandacht moeten vergen , indien ik hieromtrent op dit oogenblik in nadere bijzonderheden wilde treden. Later zal zich daartoe wel de gelegenheid voordoen. Voor heden moet ik mij bepalen met het aangevoerde feit te wederspreken. Ik zou kunnen aantonen , dat het tijdsbestek van twintig jaren , waarover de geëerde spreker heeft uitgeweid , niet zoo onvruchtbaar geweest is , als hij het heeft doen voorkomen en de Regering niet stil gezeten heeft. De uitdrukkingen , die ik in 1842 heb gebezigd , tot verbetering van het lot der slaven , ik houd deze vol , en ik deel die wenschen nog op dit oogenblik. Later ben ik bereid de Vergadering inlichtingen te geven omtrent hetgeen er gedaan is , en dien wensch te verwezenlijken , en om ook dat lid ten dezen aanzien gerust te stellen. Ik deel volkomen zijne gevoelens , maar men verliese niet uit het oog , dat het hier geldt een onderwerp van teederen aard en dat elk woord , dat hier verkeerd wordt gebezigd , in de kolonie weêrklank vindt , daar verkeerd kan worden uitgelegd en daar veel kwaad kan stichten. Ik onthoude mij dan ook op dit oogenblik in eene verdere ontwikkeling te treden en behoude mij dit voor bij eene nadere gelegenheid. »

De nadere gelegenheid heeft zich niet opgedaan.

IX.

MOTIE VOOR EEN GEMOTIVEERDE ORDE VAN DEN DAG.

ZITTING VAN 21 MEI 1849.

* * Bij de beraadslaging over het *koloniaal batig slot* was het vraagstuk behandeld omtrent de bevoegdheid der Regering tot het sluiten van de contracten met de Handelmaatschappij. Een lid deed het voorstel om te nemen het volgende besluit: « De Kamer, verkla- rende van oordeel te zijn, dat de voorgenomene overeenkomsten met de Handelmaatschappij niet zonder medewerking der wetgevende magt kunnen worden tot stand gebracht, sluit de algemeene beraad- slagingen. »

Ik ondersteun het aangevoerde, tot bestrijding der gedane motie van orde, doch ben ook van gevoelen, dat de grondslagen van dergelijke overeenkomsten, als waarvan nu sprake is, aan de goedkeuring der wetgeven-

de magt behooren te worden onderworpen. Door de aanneming der gedane motie van orde, zou men een allergevaarlijkst antecedent daarstellen. Indien het Britsche Lagerhuis gelijksoortige resolutiën neemt, ik acht dat men dit voorbeeld hier te lande niet moet volgen. Men weet daarbij waar men begint, maar niet waar men eindigen zal. — Ook ik zou gaarne eene dergelijke motie van orde voorstellen, ten behoeve van de afschaffing der slavernij. Andere leden zouden verlangen dat de Vergadering zich, ten aanzien van een of ander punt, verklaarde, en zoo zouden eindelijk alle gevoelens in de motie van orde moeten vervat worden. Nog in den loop dezer beraadslagingen heeft men gezien hoe de één over de stoomboot de *Pylades*, de andere over de bezetting van Nieuw Guinea door de Engelsen, de derde over het verjagen op eene onbehoorlijke wijze van ingezetenen op Java enz., heeft gesproken. Indien men nu alle deze en andere punten in motiën van orde wilde brengen, er zou aldus ligtelijk, zonder opzettelijke overweging, aan eene gansche reeks van voorstellen en wenschen eene soort van goedkeuring der Kamer worden gehecht. Men denke daarbij dat zulke motiën kunnen worden gedaan in oogenblikken van opgewondenheid en heftigheid. Het zou een gevaarlijk antecedent wezen, om op die wijze individuele gevoelens door te drijven. Het zou hoogst bedenkelijk zijn dergelijk stelsel in de Nederlandsche Tweede Kamer over te brengen.

De nieuwhed der zaak en de vrees om, op grond eener verwijzing naar Engeland, over te nemen wat voor Nederland welligt ongepast is, deed mij terugdeinzen voor het plotseling daarstellen van een

veelbeteekenend antecedent. Misschien was mijne schroomvalligheid te groot. Een dergelijk formuleren van het gevoelen der Kamer kan, in sommige gevallen, meer belang en nut geven aan de discussie. — De Heer THORBECKE kon in de motie niets strijdigs zien met de Grondwet, noch met het Reglement van Orde, noch iets gevaarlijks voor de toekomst.

De motie werd afgestemd met 31 tegen 27 stemmen.

X.

MINISTERIËLE VERANTWOORDELIJKHEID.

* * De regeling der ministeriële verantwoordelijkheid is op zich zelve gewichtig ; maar veel meer nog in verband met het beginsel hetwelk daarbij op den voorgrond gesteld wordt. Zij is, wel in een revolutionairen Staat, ~~maar geenszins~~ in eene *getempered Monarchie* de voorwaarde der onschendbaarheid van den Vorst. *Nederl. Gedachten*, I, 39, 53, 58. Zij moet met het Souverein gezag des Konings in overeenstemming worden gebragt. Dit in het oog te doen houden , was het doel zoowel mijner Nota , als van mijn Advies.

NOTA.

* * Deze Nota , ter bijvoeging van een *considerans* , werd bij het onderzoek in de Afdeelingen ingeleverd. In het Verslag leest men : «De leden der Afdeeling hebben zich over het algemeen met de opname dier overweging wel kunnen vereenigen , zonder evenwel daardoor in het minst gehouden geacht te willen zijn van zulks op dezelfde gronden te willen doen , als in de Nota aan de voorgestelde woorden voorafgaan . »

De ondergeteekende vermeent, dat, om het veelvuldige misbruik, hetwelk van het woord *ministeriële verantwoordelijkheid* gemaakt is, eene juiste opgaaft van haren aard en omvang vereischt wordt. Indien zij wenschelijk, nuttig en, naar den geest en eisch ook der gewijzigde Grondwet, onmisbaar mag worden genoemd, men behoort evenwel bij de ontwikkeling van het aangenomen beginsel, om aan schadelijke dwaling geen voedsel te verschaffen, met naauwgezetheid de denkbeelden te bepalen welke, volgens de eigenaardigheid van het Nederlandsche Staatsregt, ook naar de hedendaagsche constitutionele instellingen, aan de Ministeriële verantwoordelijkheid moeten worden gehecht.

Vooreerst schijnt er, behoudens de grondslagen waarop ieder welingerigte Staat en bepaaldelijk het Rijk der Nederlanden is gevestigd, geen sprake te kunnen zijn van eene verantwoordelijkheid der Ministers, gelijk zij door de radicale of, wil men, liberale voorstanders der volkssouveriniteit verlangd wordt; waarbij een zoogenaamde Koning de bevelen ontvangt en onderschrijft van een Ministerie, hetwelk aan de Volksvertegenwoordiging, gelijk deze op haar beurt aan het oppermagtige Volk, ondergeschikt is; terwijl de eenige daad van den Vorst, de benoeming van het Ministerie, neêrkomt op het constateren van hetgeen de volkswil ten dien opzichte, regstreeks of door het orgaan van haar representanten, begeert.

Evenmin zou hier te lande, zonder voorbijzage der kenmerkende trekken van den Nederlandschen Constitutionelen Staat, onder de leus der Ministeriële verantwoorde-

der Engelsche Staatsregeling is, ook om haar eigenaardigheid, onnavolgbaar. Boven en behalve het constitutioneel prerogatief, is de Kroon, en op haar zelve, en in verband met den invloed der Aristocratie, eene reële magt in den Staat; en de Staatsregeling zou, bij gelijkheid der vormen, in het wezen der zaak aan de Staatsregeling van Engeland zeer ongelijk zijn, wanneer ook hier de Koning, ten gevolge der zamenstelling van een verantwoordelijk Ministerie, aan de meerderheid der Staten-Generaal, in elken maatregel en tot in de keus zijner Ministers, wierd ondergeschikt.

Aan den anderen kant is de uitlegging onaannemelijk, waarmee, naar het schijnt, sommigen onzer staatslieden de ministeriële verantwoordelijkheid nietsbeteekenend hebben gemaakt; als of daardoor aangeduid wierd enkel de betrekbaarheid in regten van een' Minister, ook wanneer hij, op wezenlijken of voorgewenden last van den Koning, zich aan een gewoon misdrijf zou hebben schuldig gemaakt. Geen opteekening in de Grondwet is er noodig voor de onbetwistbare waarheid, dat op Nederlandschen bodem een Minister geen privilege bezit om wat strafbaar is, straffeloos te verrigten.

Na de aanwijzing van hetgeen, volgens de Nederlandsche Grondwet, de ministeriële verantwoordelijkheid *niet* is, zal het min bezwaarlijk zijn te ontdekken welke betekenis en kracht zij uit den aard onzer instellingen ontleent.

De ministeriële verantwoordelijkheid, in de Grondwet opgenomen, is tweederlei, naar mate zij tot *regerlijke vervolging* of tot *politieke rekenschap* aanleiding geeft.

In Nederland is er, zoolang de Republiek niet openbaar

of bedektelijk ingevoerd wordt, een zelfstandig en onafhankelijk vorstelijk gezag; een Koning die regeert over, niet onder het Volk; een Koning, aan wien, in verband met de volkshistorie, door de vrije volkskeuze, in het welbegrepen belang der vrijheid, *de Souvereiniteit opgedragen is en blijft*; dat is een gezag, waarvan de aard, in den aanhef der wetten, door het veel beteekenende woord: « bij de gratie Gods » kenbaar gemaakt wordt.

Tegen het misbruik nu dezer veelzins beperkte oppermagt geeft, in het Constitutioneel Staatsregt, de ministeriële verantwoordelijkheid een, voor den Koning evenzeer als voor de Natie begeerlijken, waarborg aan de hand; omdat elke daad van den Vorst, door het *contresing* tot ministeriële handeling gemaakt, zonder de onschendbaarheid en eerbiedwaardigheid der Kroon in de waagschaal te stellen, evenwel in het bereik der wet valt.

Eene geheel andere soort van ministeriële verantwoordelijkheid is die welke het gansche beleid der Regering omvat; niet het geoorloofde, maar het raadzame der maatregelen betreft; niet tot een judiciël, maar tot een politiek onderzoek leidt. Deze verantwoordelijkheid, die het bestaan van een homogeen Ministerie onderstelt, ligt evenzeer in art. 73 der Grondwet, als in de behoefte van onzen tijd. Om haar te verwezenlijken is de omslagtigheid van wetten en reglementen overtollig zoowel als ongenoegzaam, maar wordt (zoo niet beide, althans een van beide) veêrkracht bij het Gouvernement of veêrkracht bij de Volksvertegenwoordiging vereischt.

Deze tweesoorten van verantwoordelijkheid zijn dikwerf en verward, en als uitvloeisel eener onvoorwaardelijke Volksoppermagt beschouwd. Daarom is het wenschelijk

deze wet tot haar eigenaardig onderwerp te beperken; is het voor het belang en de rust van den Staat noodig, in de wet zelve het beginsel aan te wijzen waarop deze *judiciële* verantwoordelijkheid berust. De ondergeteekende meent dat dergelijke aanwijzing in onze wetten over het algemeen te zeer gemist wordt, dat men alzoo met den vorm der verordeningen bekend is, en omtrent haar wezen in onzekerheid verkeert; het ligchaam, niet de ziel van de wet kent, en de meest gewigtige vraagstukken onbeslist laat, tot dat zij, op geheel andere wijs dan door vrije beraadslaging en gemeen overleg van Koning en Staten-Generaal, worden beslist.

Derhalve, om in de behandeling van dit onderwerp zooveel mogelijk de verwarring voor te komen en eenigermate althans den invloed van verkeerde voorstellingen tegen te gaan, zou de ondergeteekende wenschelijk achten, dat in het ontwerp weggelaten wierd al wat niet tot de strafbaarheid der Ministers en de daarmede in verband staande regtspleging behoort; dat de zeer algemeene bewoordingen in art. 1 (zóó algemeen, dat ze, naar het schijnt, niet voegen in het ontwerp, wanneer het enkel de *judiciële* verantwoordelijkheid der Ministers betreft) tot de daden of verzuimen in art. 2 opgegeven wierden beperkt, en dat het *considerans*, wel verre van de eenvoudige aanhaling der artikelen van de Grondwet te zijn, het standpunt mogt openbaren waaruit de ministeriële verantwoordelijkheid door den wetgever beschouwd wordt. Dit laatste oogmerk zou welligt bereikt worden wanneer, tusschen de twee alinea's, de volgende zinsnede ingelascht wierd:

« Overwegende dat de Ministers zelfstandige dienaars

zijn van den Koning ter uitoefening van het Vorstelijk gezag; dat geen beroep op Koninklijk bevel kan vrijwaren tegen de gevolgen eener overtreding van de wet, en dat, naar den aard der grondwettelijke instellingen, ook de Staten-Generaal, als Vertegenwoordigers der Natie, tot een naauwkeurig toezigt over de getrouwe tenuitvoerlegging der wetten bevoegd en verplicht zijn. »

13 Maart 1849.

GROEN VAN PRINSTERER.

ZITTING VAN 22 MEI 1849.

* * Over de *Souvereiniteit van het Huis van Oranje*, bij Art. 11 der Grondwet, als historische hoeksteen van het Staatsgebouw, erkend en bevestigd, zie mijne *Perscheidenheden over Staatsregt en Politiek*, IV en V.

Mijn oordeel over de aannemelijkheid van dit wetsontwerp is tot dusverre nog niet volkomen bepaald. Voor 's hands echter kan ik verklaren, dat door den Minister van Justitie veel is gezegd, waarmede ik mij zeer wel vereenigen kan. De regeling der staatsregtelijke verantwoordelijkheid voor de daden der ministers als staatsleden, voor zooverre die vatbaar zijn om onder eene strafwet te vallen, behoort het onderwerp der wet te zijn; maar ik kan niet inzien dat de politieke verantwoordelijkheid ligtelijk door eene wet zal kunnen geregeld worden. De

waarborg voor dusdanige verantwoordelijkheid is meer gelegen in de veërkracht der Staten-Generaal en der Natie, in de veërkracht welke zij in de uitoefening van het kiesregt ontwikkelt. Ik heb het woord gevraagd in verband met de Nota, bij het Verslag gevoegd, en met het amendement dat ik op den considerans wensch voor te stellen.¹ Daar dit tot de géheele wet betrekking heeft, heb ik reeds bij de algemeene beraadslaging het woord gevraagd.

Deze wet, gelijk alle organieke wetten, moet met de Grondwet in verband worden gebragt. Ik heb de wet op het regt van Vereeniging en Vergadering verwerpelijk, geacht omdat ik meende de regten der *Natie* te moeten handhaven; op deze wet zal ik een amendement voorstellen in verband met de regten der *Kroon*. Er moet, te dien aanzien, ten gevolge van de Grondwetherziening geen misverstand bestaan. De ministeriële verantwoordelijkheid moet het karakter dragen, dat zij in den *Nederlandschen Staat* behoort te hebben. Bij het onderzoek van dit ontwerp moet, naar mijne meening, artikel 53 der Grondwet met artikel 11 in verband gebragt worden. Ik stel mij voor daaromtrent in eenige bijzonderheden te treden, en daar ik bij de behandeling van een zoo teeder als gewigtig onderwerp meer dan ooit uwe welwillende aandacht zal noodig

¹ Dit amendement zou, met wijziging van het bij de Nota voorgestelde, gestrekt hebben om in de considerans van het gewijzigd ontwerp voor artt. 53 en 59 der Grondwet te plaatsen artt. 11, en de volgende cursief gedrukte woorden op te nemen: « Alzoo de verantwoordelijkheid der ministers, hoofden der ministeriële departementen, als waarborg voor de grondwettelijke uitoefening van het soeverein gezag des Konings, moet worden geregeld bij de wet. »

hebben, roep ik die met aandrang in, en verzoek tevens verlot volkomen vrij in de keuze mijner woorden en redeneringen te mogen zijn.

Vrijheid van *terminologie* is mij onmisbaar. Daardoor zal alle misverstand omtrent mijne meening worden voorkomen, en ik zal den schijn ontgaan eener scherpte, die buiten mijne bedoeling ligt, die met mijn karakter niet overeenkomt, en die ik beneden de waardigheid van het onderwerp en dezer Vergadering beschouw. Bepaaldelijk twee woorden heb ik noodig, als ik van het staatsregt onzer dagen gewag maak. Het eene, dat vroeger reeds eenigen aanstoot heeft gegeven, is *Reactie*, het andere is *Revolutie*. Onder die twee woorden versta ik de twee hoofd-rigtingen, die Europa sedert zestig jaren verdeeld hebben, de twee partijen welke uit de wijsgeerte der 18de eeuw voortgekomen zijn, en overal moeten ontstaan, waar men zich van Openbaring en geschiedenis losmaakt, om in willekeur en conventie te berusten. Een hooggeacht lid dezer Vergadering heeft in eene vorige zitting eene uitdrukking gebezigd, die, naar mij voorkomt, de door mij genoemde systemata karakteriseert. Hij heeft gesproken van orde en vrijheid, en gezegd, dat hij de *vrijheid* op de tweede lijn stelde. Ziedaar het systema van *reactie* geschetst. Daartegenover staat *orde* in de tweede lijn, dat is *revolutie*. De Minister van Justitie heeft gezegd dat, naar zijn inzien, van de vrijheid zooveel moet worden opgeofferd als voor de orde noodig was. Ziedaar weder het systema van reactie met juistheid en korthed gekarakteriseerd. Ik moet, zonder persoonlijke toepassing, met bescheidenheid in bedenking geven, of dit niet het systema van elken despoot zou kunnen zijn; ook een Napoleon zou gaarne

de vrijheid in zooverre gehandhaafd hebben als zij met de orde, welke ook door hem op de eerste lijn gesteld werd, vereenigbaar was. De tegenstelling is wederom blijkbaar. Want gelijk er zijn die zooveel noodig is van de vrijheid aan de orde prijs geven, zijn er anderen die de orde aan de vrijheid, voor zooveel noodig, en des nood zijnde, geheel ten offer willen brengen. Ziedaar het antagonisme. Waar een Ledru Rollin triumfeert, komt een Cavaignac; waar een Robespierre gewoed heeft, staat een Napoleon op; na de reactionnaire politiek van een Louis Philippe en Guizot, volgt eene revolutie. Dat uit den toestand waarin Duitschland nu verkeert, tyrannen zullen te voorschijn komen, is openbaar. De taak der hedendaagsche politiek is niet om orde of vrijheid op de tweede lijn te plaatsen, maar om na te gaan op hoedanige wijs beide op ééne lijn, ter wederzijdsche ondersteuning, niet ter beurtelingsche omverwerping, kunnen worden gesteld. Ik heb vroeger eene uitdrukking gebezigd, die misschien door sommigen verkeerd uitgelegd is. Ik heb gezegd dat het mij tamelijk onverschillig was wie zich op de ministeriële banken bevond. Ik heb bedoeld dat, zoolang men geen middel gevonden zou hebben om orde en vrijheid te vereenigen, men het, bij verschil van nuance, niet verder brengen zou dan tot een gewijzigd systema van behoud, dat vroeg of laat weder tot revolutiën leidt. — Ik verlang vrijheid ook van *redenering*. Een lid dezer Vergadering, met beleefdheid het zuur en het zoet dooreenmengende, heeft mij een verwijt gedaan dat ik een allergevaarlijkst spreker was voor een President die de orde zou willen handhaven. Hij heeft gezegd dat ik zaken in de discussie wist te brengen, die niet bij het in behandeling zijnde

onderwerp te pas kwamen. Men gevoelt dat er geene gevaarlijker beschuldiging kan gedaan worden. Er is geen vergadering waar meer het *à la question*, het *ad rem* te pas komt dan hier. Doch ik moet opmerken, dat er eene orde der *discussie*, niet enkel eene orde van het onderwerp is. Wanneer een der leden van de Kamer het een of ander in het midden heeft gebragt, dat niet tot het onderwerp behoort, zoo is hij, die hem op dat punt beantwoordt, aan de orde der discussie getrouw. Hoe schadelijk aan eene wenschelijke discussie eene overdreven naauwgezetheid in het handhaven der orde zou kunnen zijn, blijkt, wanneer men, naar aanleiding der uitdrukking zelve van *parlementaire taktiek*, op zeer eenvoudige vergelijkingen acht geeft, uit de *krijgskunde* ontleend. Als eene afwijking een omweg is, om te beter het doel te bereiken, zal men den spreker die aldus zijne tegenpartij overvleugelt, niet berispen als of hij gedivageerd had. Wanneer men eene vesting aantast, begint men niet met zich bij den muur te plaatsen; op een afstand vangt het werk aan waarmee men den vijand nadert en tot overgaaf dwingt. Het is voor deze Kamer een voorregt dat haar Voorzitter orde en vrijheid op ééne lijn plaatst en de beraadslagingen met onbekrompenheid leidt. Inderdaad voor de eerste maal twijfel ik, ten opzichte eener politieke betrekking, of ons geëerd medelid uit Leyden met eene genoegzame mate der voor die roeping bepaaldelijk vereischte begaafdheid toegerust is. Hij zou, zoo ik zijn verwijt in goeden ernst moet opvatten, een allergevaarlijkst president zijn voor ieder die in de beraadslagingen vrijheid verlangt. Wij zouden door hem met een altijd opgeheven hamer worden bestuurd. Die opgeheven hamer zou een zwaard van Damo-

cles zijn, hetwelk den spreker, wel niet den hals, maar toch de rede doorsnijdt.

Ik heb eene aanmerking van ernstiger natuur. Wat verlangt men in het oog te doen houden bij de behandeling eener wet? Wil men de specialiteit isoleren? wil men zich alleen met de *détails* bezig houden, en niet met de beginsels? wil men ter zijdestelling der begrippen van historie en staatsregt, waaraan de oeconomie en de geest der geheele wet ondergeschikt is? Onlangs een van die dagbladen lezende, waarvoor ik een betamelijken, dat is, steeds voorwaardelijken, steeds van de wijze waarop zij hun roeping vervullen, afhankelijk eerbied gevoel, las ik omtrent mijne nota over de ministeriële verantwoordelijkheid, dat men door dergelijke bespiegelingen de Vergadering jammerlijk in strikvragen, vreemd aan het onderwerp, wikkelen zou. Dergelijke zoogenaamde afdwalingen zijn evenwel onmisbaar. Of zal men, bij voorbeeld, bij de behandeling der gemeentewet, zich alleen met de bijzonderheden bezig houden, en een spreker, die bij deze gelegenheid het centralisatie-stelsel aantast, toeroepen dat hij buiten het ontwerp gaat? Zal men bij het onderzoek van de wet, regelende het regt van enquête, alleen de *détails* nagaan, en de positie dezer Kamer tegenover de Kroon niet mogen toetsen? Zal men alleen de afzonderlijke bepalingen eener wet op het onderwijs overwegen, buiten betrekking tot de regten van de ouders, van de gezindheden en van den Staat? Er zijn vele bedaarde en bedachtzame mannen, die hetgeen de beginsels raakt, liever verzwijgen, en zeggen: « Het is eene teedere zaak, roer ze niet aan, wie weet welke moeilijke discussiën volgen kunnen! » Alles hangt af van het denkbeeld, dat men zich omtrent

den invloed en de kracht van theoriën gevormd heeft. Meent men dat ze geen gevaar kunnen aanbrengen, dan kan men ze laten rusten; maar, zijn ze gevaarlijk, dan meene men niet dat het gevaar door zwijgen gekeerd wordt. Als wij hooren dat het gebouw ondermijnd wordt, voegen we ons niet naar de vermaning van bedachtzame lieden, die, voor den mokerslag doof, ten kwade duiden dat men in het voortbouwen ook op hetgeen onder den grond gebeurt, let. Door het beperken van den gezigt-einder binnen den materiëlen kring van de wet, zou men vallen in dezelfde fout welke men aan de Rege-ring verweten heeft, dat zij *administreerde*, maar niet *regeerde*. Er is eene soort van mede-regering, van gebruik maken van den invloed die in den Constitutionelen Staat aan de Vertegenwoordiging toegekend is, dat inzonderheid tot pligbetrachting behoort. De groote vraagstukken van Staatsregt kunnen wij ontduiken, maar wij mogen, wij behooren het niet te doen. Welke is onze roeping? Om wetten te maken? voorzeker. Om als acht en zestig scherpe recensenten op te treden van al hetgeen door het Ministerie gedaan wordt? Ik geloof dat die collective recensie nut heeft. Maar de wezenlijke kracht der Kamer bestaat daarin, dat ze, eenigermate, en soms in ruime mate, door zedelijken invloed mederegeert, en door het werken op de publieke opinie gewigt heeft. Daarin bestaat voor de Natie en, als de Vertegenwoordiging haar pligten kent, ook voor de Kroon, het grootste voorregt van den Constitutionelen Staatsvorm. Dit geldt vooral bij de organieke wetten, waarmede de Grondwetherziening voltooid wordt. Indien we alleen op den vorm, en niet op de beginselen acht geven, dan zullen wij een kader hebben zonder in-

houd ,een ligchaam zonder ziel , maar dat ligtelijk door een geest zal bezielde worden waarvoor de Kamer geen sympathie heeft.

Nu kom ik tot het onderzoek van het wetsontwerp zelf. In de Memorie van Toelichting is gezegd dat het beginsel van de verantwoordelijkheid der Ministers bij de Grondwet uitdrukkelijk is aangenomen. *Welke ministeriële verantwoordelijkheid ?* en hoe moet die worden verstaan ? Ik wil de ministeriële verantwoordelijkheid in volle kracht , in haar gansche uitgestrektheid ; ik wil ze overeenkomstig de behoeften van den tijd en in overeenstemming met de bepalingen der Grondwet. Ik wil niet dat , door misverstand , een artikel der Grondwet , in verband met de beginselen door sommigen bij de Grondwetherziening opengelegd , eene uitlegging ontvange waardoor de hoeksteen van het Nederlandsche Staatsregt zou worden ter zijde gelegd. Ik wil niet dat de onschendbaarheid des Konings eene constitutionele fictie , maar dat zij een heilig regt en eene historische realiteit zij. De ministeriële verantwoordelijkheid is niet de voorwaarde eener conventionele onschendbaarheid des Konings , maar het gevolg der historische en grondwettige Souvereiniteit. Ik wensch eene ministeriële verantwoordelijkheid voor dezen tijd. De Minister van Justitie heeft , in eene zijner vroegere redevoeringen , te kennen gegeven dat ik de historie der laatste tijden als niet geschreven beschouw en zestig jaren achteruit zou willen gaan. Inderdaad , dit zou in volle kracht een individueel gevoelen mogen heeten ; maar het mijne is het niet. Ik waardeer de geschiedenis ook van den laatsten tijd. Ik zou vooral geen afstand van die van 1848 en 1849 willen doen. Als ik de voorstanders der revolutie-

begripen, bijv. een Odillon Barrot (hier te lande behoefte geen persoon door mij te worden genoemd) aan den zelfden reactionnaren geest, welken zij in anderen zoo fel bestreden hebben, ondergeschikt zie, dan ken ik geen krachtiger aanprijzing der beginselen die ik, tegenover den Minister van Justitie, belijd. Ik wil de geschiedenis in haar ganschen omvang. Ontwikkeling van vrijheid, regt en waarheid, hervorming is ook mijn wensch. De vraag is, op welke wijze die regten gehandhaafd, en de hervorming tot stand gebragt wordt. Naar mijn inzien moeten de denkbeelden welke de Revolutie, en niet zonder reden, met opgetogenheid vermeldt, om heilzaam te kunnen werken, worden losgemaakt van het anarchiek beginsel waaraan zij die denkbeelden vastgehecht heeft. Ook ik wil de ministeriële verantwoordelijkheid volgens de bepalingen der bezworene Grondwet. En hier kom ik aan een zeer teeder punt, dat reeds bij eene vorige discussie behandeld is, en dat ik nu met de meeste rondborstigheid ter sprake zal brengen. Wij hebben allen de Grondwet ter goeder trouw bezworen. Maar we hebben dit gedaan, niet opdat we ons door dien eed gebonden zouden achten met de Grondwet de verkeerde denkbeelden aan te nemen, die sommigen daaraan hechten; noch opdat we daardoor voet zouden geven aan de wanbegrippen die deze of gene daarmee verbindt. Als ik art. 165 der Grondwet, waarbij het verleen van gelijke bescherming aan alle Kerkgenootschappen in het Rijk wordt toegezegd, niet ongaarne eerbiedig, voeg ik mij niet bij hen, die door gelijke bescherming gelijke verdrukking verstaan, ten gevolge eener algemeene suprematie van den Staat. Ik onderwerp mij aan het stelsel van regtstreek-

sche verkiezingen bij art. 76 der Grondwet bepaald. Zullen we daarom dat stelsel moeten goedkeuren, als een *nec plus ultra* van politieke wijsheid? zal onze bewondering worden gevegd, wanneer men telkens met eenen lossen greep uit het finantieel vermogen der bevolking tot de politieke vatbaarheid der ingezetenen besluit? Hoe zal men art. 54 der Grondwet, waarbij bepaald wordt dat de uitvoerende magt bij den Koning berust, hoe zal men dit groote, valsche woord, gelijk het door een geacht lid te regt genoemd werd, anders opvatten dan in een zin waarbij het niet onuitvoerbaar en ongerijmd is; zoodat het te kennen geeft dat, onder de regten der Kroon, ook de eenheid der uitvoerende magt geteld wordt! Wij nemen de resultaten der Grondwetherziening aan, hetzij ze goed of slecht zijn, hetzij ze ons al dan niet bevallen; wij begeeren niet dat de Grondwet aan een geest van reactie of van revolutie ondergeschikt zij.

Zoo ook is het met art. 53, handelende over de onschendbaarheid des Konings en de verantwoordelijkheid der Ministers. Bij de uitlegging daarvan komen geene uitheemsche begrippen of radicale voorstellingen, maar de beginselen van ons eigen Staatsregt te pas. Wanneer wij die bepaling vergelijken met het artikel der Belgische Constitutie: *le Roi est inviolable, les Ministres sont responsables*, en iets verder: *tous les pouvoirs émanent de la nation*, dan ziet men dat de uitdrukking niet dezelfde beteekenis heeft. In beide landen is een *Constitutionele Koning*, doch het is noodig, dat de zin en kracht van dezen titel met eenige juistheid worde bepaald. Ik heb mij vereenigd in eene vorige zitting met de opvatting van den eed der officieren in een zin waardoor de Grondwet niet ter zijde gesteld

wordt. Des te belangrijker is de vraag, hoedanig de constitutionele Koning in Nederland zij. Aan welken Koning wordt de eed gedaan? Men heeft zich over die vraag bijkans geërgerd, als of er, zeide men, meer dan één Koning bestond. In den zin eener verschillende opvatting van den aard der koninklijke magt, zou ik vreezen dat er thans ten onzent een aantal constitutionele Koningen zijn. Ik vermeen dat ook door de Kamer zooveel mogelijk voor het ophouden van zoodanige verwarring moet worden gezorgd. Dat ik omtrent dit punt niet te veel zeg, blijkt, wanneer wij het oog vestigen op de verschillende opinien te dien aanzien kenbaar gemaakt. Zoo beweert men dat de Koning niet zelf moet regeren, dat hij alleen zijne Koninklijke sanctie geeft, of, gelijk Hegel het uitdrukt, de punten op de i's zet. Het geachte lid uit Leyden maakt in zijne *Bijdrage tot de Herziening der Grondwet* gewag van hen « volgens wie het beginsel aller Staatsregelingen van onzen tijd volksregering, en monarchie, waar zij bestaat, niet meer dan een vorm van volksregering is, een vorm slechts nog als overgang geduld; voorts zinspelende op de spreuk: *le Roi règne et ne gouverne pas*, vraagt hij wat er aan den Koning, indien hij (zoo als in 1848 reeds eenigermate geschied is) de zamenstelling van het Ministerie aan een President moet overlaten, en alzoo ook de keus der Ministers hem wordt ontnomen, voor het *règner* overig blijft? — Ik wil de aanhalingen niet noodeloos vermenigvuldigen. Doch er is één punt, dat ik, als historisch en grondwettig feit, ter wegneming of vermindering althans dezer verscheidenheid van begrippen, op den voorgrond zou wenschen te stellen; een feit waarvan de aard der ministeriële verantwoordelijkheid hier te

lande en het karakter dezer wet afhangt : namelijk dat aan het Huis van Oranje de *Souvereiniteit* opgedragen is en blijft. Bij gelegenheid van de discussie over het Adres van Antwoord, heb ik voorgesteld dit denkbeeld in te lāschen. Het voorstel is ter zijde gesteld door de Commissie voor dat Adres, en bestreden als bestemd zijnde om een geheel stelsel van individuele begrippen in het Adres in te lijven. De Voorzitter dier Commissie heeft onder anderen gezegd :

« Van eene *souvereiniteit van het Huis van Oranje* te gewagen komt niet juist voor. Ik zou ongaarne het woord *volkssovereiniteit* in de Grondwet of in het adres zien bezigen ; ik vraag of de *souvereiniteit* van een huis of van eene dynastie helderder en gepaster zij. De Grondwet van 1814 zeide : de *souvereiniteit* der Vereenigde Nederlanden is en blijft opgedragen aan Zijne Koninklijke Hoogheid Willem Frederik ; dit strookte met den toenmaligen titel van Souvereinen Vorst ; maar ik vraag of deze Vergadering zou kunnen besluiten , een artikel in de Grondwet op te nemen , waarbij aan iemand , in plaats van de Kroon , de *Souvereiniteit* over Nederland wierd opgedragen. »

De vraag is niet om een nieuw of gewijzigd artikel in de tegenwoordige Grondwet op te nemen , maar alleen of art. 16 der bestaande Grondwet , door wegcijfering der *Souvereiniteit* van het Huis van Oranje in den waren zin uitgelegd wordt. Het vraagpunt is eene geheel historische quaestie. Indien ik nu de kunstgrepen van de parlementaire taktiek wilde te baat nemen , zou ik moeten beginnen met het woord *Souvereiniteit* te ontdoen van de verkeerde begrippen welke men daaraan gehecht heeft ; maar ik heb een zoo onbepaald vertrouwen in de waarheidsliefde dezer Vergadering , dat ik bij dit historisch onderzoek ,

terstond en zonder eenige voorbereiding, u de vraag onderwerp, of in art. 15 de woorden: *de Kroon der Nederlanden* enz. niet moeten opgevat worden in den zin van art. 1 der Grondwet van 1814, dat van de *Souvereiniteit van het Huis van Oranje* gewaagt.

Wie verlangt men, voor dit historisch feit, als getuigen te doen optreden? *De Mogendheden?* In het Tractaat van Parijs leest men:

« La Hollande, placée sous la souveraineté de la maison d'Orange. »

In de bekende Nota van den Minister Verstolk van Soelen aan het Oostenrijksch Gouvernement wordt te regt opgemerkt:

« On parle du titre et de l'exercice de cette souveraineté comme établis, et la seule stipulation nouvelle, c'est que les Pays-Bas ne pourront appartenir à un prince portant ou appelé à porter une couronne étrangère, et que la Hollande recevra un accroissement de territoire. »

In dezelfde Nota, die weêrklank bij de Natie gehad heeft, acht ik ook de volgende zinsnede behartigenswaard:

« Quant à cette souveraineté, le Roi la doit, après la Providence, au sang versé par ses ancêtres pour la patrie, à la gloire qu'elle a acquise et au bien-être dont elle a joui sous leurs auspices, aux rapports intimes établis dans le cours des siècles entr'eux et la nation, aux anciens droits de sa maison, et à la confiance ainsi qu'au choix spontané d'un peuple libre. »

Wil men liever de Commissie tot herziening der Grondwet voor de Vereenigde Nederlanden, in 1815 aangesteld, hooren, zie hier wat zij zegt:

« De wet had den *Souverein* (in de Grondwet van 1814) bekleed met al het gezag en de magt, welke geschikt is om zijne hooge waardigheid allerwege te doen eerbiedigen. Zij had de wetgevende magt geplaatst in de zamenstelling van den Vorst met de Staten-Generaal. In zulk een welingerigt zamenstel van wetten en inrigtingen erkenden de leden der Commissie uit de zuidelijke provincien spoedig de gronden hunner aloude gesteldheid, de beginselen hunner aloude vrijheid en onafhankelijkheid. »

Verlangt men den *Koning* zelven te hooren, men leze zijne proclamatie van den 16^{den} Maart 1815.

« Naauwelijks had de eenstemmige wil der Mogendheden, op het congres van Weenen vergaderd, zich door de vereeniging van alle de Nederlanden onder hetzelfde gemeenschappelijk gebied, verklaard, of de ingezetenen der Belgische provincien betuigden Ons om strijd hunne vreugde over dien gewigtigen maatregel, en hun verlangen, dat *tot hen wierde uitgestrekt dat soeverein gezag*, hetwelk de liefde der Hollanders Ons bevorens opgedragen had. »

In zijne aanspraak bij de opening der buitengewone Vergadering der Staten-Generaal den volgenden dag, zeide Hij:

« Het vredetractaat, in den verleden zomer te Parijs gesloten, had aan dezen Staat *onder mijne soevereiniteit* eene vergrooting van grondgebied toegezegd. »

Verlangt men nu de *Staten-Generaal* te hooren; men zie het antwoord van den President dier Vergadering op de bovenvermelde aanspraak gegeven:

« Het volk van Nederland had, bij het vaststellen eener Grondwet, geen gewag gemaakt van den *titel* van den Souvereinen Vorst,

wel wetende dat eene bepaling daaromtrent meer afhing van de overeenstemming der Mogendheden, dan van zijne beslissing: doch de wensch en de verwachting van alle brave Nederlanders is steeds geweest, dat wanneer zij, tot welzijn van het algemeen, het opperste gezag aan Uwe Majesteit opdroegen, Hoogstdezelve ook eene plaats zoude innemen onder de gekroonde hoofden van Europa. »

KONING was voortaan *de titel van den Souvereinen Vorst*. Verder leest men in hetzelfde antwoord :

« Een vrijwillige opstand, de hulp van alle zijden toegesneld, de *souvereiniteit in het Huis van Oranje gevestigd*,... en heden *alle* deze weldaden *bevestigd* door een verdrag van geheel Europa; wie erkent niet in dit alles de zichtbare hand des Almagtigen ? »

Vraagt men naar het denkbeeld der *Natie* zelve, die in 1813 de Souvereiniteit aan het Huis van Oranje had opgedragen, dan meen ik niet dat haar gemoedsstemming, ten gevolge der dagen van Quatre-Bras en Waterloo, eene ongunstige verandering had ondergaan. En wil men tot staving van mijn beweren een getuigenis uit den allerlaatste tijd, dan beroep ik mij op den Minister van Justitie, die met zijne ambtgenooten in de discussie over het Adres van Antwoord het stilzwijgen omtrent dit punt bewaard heeft, doch op wiens ondersteuning ik nu ten minste rekening maak. In het Programma van 13 Mei 1848 heeft hij gezegd :

« De natie gevoelt diep, dat, even als zij hare zelfstandigheid verschuldigd is aan het regerend geslacht, die zelfstandigheid gehecht blijft aan het behoud der *souvereiniteit in dat Huis*. »

En bij de beraadslagingen over de Grondwetherziening:

« Wij moeten hier niet twisten van waar het *souverein gezag* af-

komstig is. Genoeg, *het bestaat*; wij hebben een *Koning* en een Koninklijk Huis, dat naauw verbonden is met den roem van ons land. »

Vraagt men nu wat die Souvereiniteit is, zoo geef ik kortelijk ten antwoord, geen geconcentreerde volkswil, geen revolutionaire autocratie, geen wegcijfering van den Koning. Vraagt men wat van die Souvereiniteit *gemaakt is*? men heeft er alles van gemaakt. Door de schuld van Ministers, Vorsten en Natie is dit geschied. Men heeft er een revolutionair absolutismus van gemaakt, eene omgekeerde Volkssouvereiniteit, zoodat de Vorst, naar de leer van Napoleon, eerste representant van het volk, krachtens deze theorie, op een bijkans onvoorwaardelijk alvermogen regt scheen te hebben, en dit revolutionaire koningschap heeft men bovendien in de herinneringen uit vroegere tijden gehuld; den nieuwerwetschen troon gedrapeerd met de sieraden der legitimiteit. Dit systema heeft onberekenbaar nadeel aan het vorstelijk gezag gedaan; de terugwerking daarvan is gebleken in de omstandigheden die wij hebben betreurd. En welke is de invloed daarvan op de positie der Ministers geweest? dat ze alternatief commiesen waren des Konings of der Staten-Generaal. Ziedaar in welken staat wij sedert dertig jaren in Nederland door die verwarring van begrippen hebben verkeerd. We moeten terugkeeren tot het historische denkbild van 1813 en 1815, tot de twee gedachten die HOGENDORP, FALCK en KEMPER bij de opdracht der Souvereiniteit voor den geest hebben gestaan. De eerste, dat er moet zijn eene *onverdeelde*, niet onbepaalde oppermagt; de getemperde Monarchie; de vroegere constitutie, ontwikkeld en gewijzigd naar de behoeften des tijds. De tweede gedachte

is, dat de oppermagt des Konings, blijkens de ervaring hier te lande, vereischt wordt tot handhaving der vrijheden en regten van het volk. En nu zal ik met bescheidenheid verwijzen naar mijne Nota, omtrent het verband der ministeriële verantwoordelijkheid tot deze Souvereiniteit. Ik wil de deministeriële verantwoordelijkheid niet in radicalen of liberalen zin, geene ministeriële verantwoordelijkheid naar Engelschen trant, geen Parlementair Gouvernement; maar eene ministeriële verantwoordelijkheid waarvan de hoeksteen is het zelfstandig en onafhankelijk vorstelijk gezag.

Ik resumeer mij. De Souvereiniteit is en blijft opgedragen aan het Huis van Oranje-Nassau. Met dit beginsel moet elke organieke wet in verband worden gebragt. De Souvereiniteit van het Huis van Oranje is de historische hoeksteen van het Nederlandsche Staatsgebouw. Wij moeten terugkeeren tot het groote denkbeeld van 1813, tot een koningschap, vrucht van de geheele ontwikkeling der tijden, met vrijheid gepaard, door vrijheid sterk, en waaraan wij, om der vrijheids wille, gehecht zijn. Ik geloof dat de door mij aangeroorde snaar weêrklank vindt bij het Nederlandsche volk. Van waar de opgetogenheid in deze dagen bij de troonbeklimming van den nieuwen Vorst? Is die hulde gebragt aan het hoofd eener uitvoerende magt, aan een Koning of Constitutionelen Koning, in 't algemeen, of wel, zonder een terugblik naar vroegeren tijd, aan den persoon die nu de Kroon draagt? Neen, zij is aan Willem van Oranje, aan den afstammeling van het Nederlandsche Stamhuis gebragt. Het Huis van Oranje is onafscheidelijk verbonden aan de glorie van ons Volk: dit voorregt is on-

waardeerbaar. Wij maakten niet, gelijk in België het geval was, eene Constitutie *in blanco*, waarin naderhand de naam van den Koning ingevuld werd. Vraagt men of het mogelijk is, bij de gevaren die overal in Europa zich voordoen, uit de desorganisatie te geraken waarin ook Nederland verkeert, ik meen dat het zeer moeilijk en toch niet onmogelijk is. Maar wij hebben een kompas noodig; voor mij ligt het in de vereeniging van *Oranje en Vrijheid*; verkrijgbaar alleen door het handhaven eener *Souvereiniteit bij de gratie Gods*, welke in Nederland historisch, nationaal en Constitutioneel is. Ziedaar de denkbeelden waarop mijn amendement rust. Ik meende die reeds bij de algemeene beschouwingen te moeten mededeelen, omdat zij met het karakter der geheele wet in verband staan.

De wet werd, te midden der discussie, ingetrokken, ten gevolge van een voor den Minister onverdragelijk amendement.

XI.

TOELATING DER VREEMDELINGEN.

ZITTING VAN 18 JULIJ 1849.

* * De wet die vrij algemeen bijval vond , werd verdedigd door den Minister van Justitie WICHERS.

Onder de menigvuldige juiste aanmerkingen van het hooggeachte lid uit Leyden , voorkomende in zijne uitmuntende *Bijdrage tot de herziening der Grondwet*, behoort ook de aanmerking omtrent art. 3. Indien art. 4 der vorige Grondwet moet opgenomen worden in den zin , waarin KEMPER en de vorige Tweede Kamer het *niet* opgevat hebben , indien het in den meest ruimen zin opgenomen moet worden , dan is art. 3 der tegenwoordige Grondwet niets beteekenend. Dan is hier , even als in zoovele artikelen der hedendaagsche Grondwetten , eene *contradictio in terminis*. Dan staat het artikel in dit opzicht gelijk met art. 10 , omtrent het regt van Vereeniging en Vergadering. Ik erken dit , maar zal ik nu art. 3 onvoorwaardelijk afkeuren ?

Neen , want hoe zonderling het ook is om met de eene hand weg te nemen wat men met de andere gaf , verdient het toejuiching dat men de onvoorzigtigheid , in de 1ste alinea begaan , in de 2de alinea herstelt. Zoo de bepaling der eerste alinea eene onvoorzigtigheid was, verheuge men zich dat die in de volgende alinea tot een ijdel klank gemaakt is.

Maar is het wenschelijk dat men bij de *wet* aanneme wat sommigen in de *Grondwet* zelve bepaald hadden willen zien , dat namelijk de werking van den regel, alleen voor bepaalden tijd en in buitengewone omstandigheden , geschorst zal kunnen worden. Ik geloof niet dat zoodanige *alien-bill* verkieslijk is. In Engeland kan veel plaats hebben wat niet geschikt is om hier, om op het vasteland, nagevolgd te worden. Bovendien is het geheele karakter van den tijd waarin wij leven buitengewoon. Het onderwerp der tegenwoordige beraadslaging , de voorwaardelijke toelating van vreemdelingen , waaromtrent men vroeger misschien volstaan kon met eene voorziening in buitengewone omstandigheden , schijnt thans eene duurzame voorziening te eischen. En mogt dit later blijken niet zoo te zijn , mogt zich binnen weinige jaren eene aanmerkelijke verbetering in den toestand van Europa voordoen , dan zal men altijd op deze wet kunnen terugkomen.

Nog omtrent drie punten wensch ik een enkel woord in het midden te brengen. De Vergadering zal bemerken dat ik mij met de wet vereenig. Bij deze verklaring behoud ik evenwel de vrijheid om zoodanige amendementen als mij nader wenschelijk zullen voorkomen , te helpen goedkeuren.

Omtrent het eerste punt , de verplichting van den Staat

tot *gastvrijheid*, zal ik zeer kort zijn. Ik ben, evenmin als zoovele sprekers die mij zijn voorafgegaan, een vriend en voorstander eener algemeene en onvoorwaardelijke *gastvrijheid* van den Staat. Een lid¹, die zich ten spreuk schijnt gemaakt te hebben: *ridendo dicere verum, quid vetat?* heeft de *gastvrijheid* onzer voorouders niet zoo breed uitgemeten als door andere sprekers geschied is. Het resultaat der discussiën over dit punt trek ik aldus te zamen en meen daarmede aan onze voorouders niet te veel en niet te weinig eer te geven. Zij hebben den roem van *gastvrijheid* inderdaad verdiend; zij hebben, in verband met de belangen van den handel en vooral ook met hunne godsdienstige en politieke sympathiën, eene *gastvrijheid* uitgeoefend, die, in sommige opzigten, tot de schoonste herinneringen onzer geschiedenis behoort; zij hebben de *gastvrijheid* uitgestrekt tot zoodanigen waarvoor zij geene sympathie hadden, en jegens dezen eene voor die tijden zeldzame verdraagzaamheid aan den dag gelegd; maar zij hebben ook getoond zeer wel bekend te zijn met de middelen en met het regt om zich van vreemdelingen te ontslaan, gevaarlijk voor de rust van den Staat en de veiligheid der burgers. Inderdaad, *gastvrijheid* onderstelt het regt om zijn huis te sluiten. Zoodra *gastvrijheid* een regt en niet eene gunst wordt, is zij als deugd niet meer denkbaar.

Mijn tweede punt betreft de niet-uitlevering van vreemdelingen, wegens een *zuiver politiek misdrijf*. Het is zeer moeilijk zich een juist denkbeeld te maken van een *zuiver politiek misdrijf*. Ik heb bij deze gelegenheid hooren

¹ De Heer COSTERUS.

afkeuren de handelwijs van onze voorouders, die de moordenaars van Karel I van Engeland uitgeleverd hebben. Ik zeg niet dat ik die handelwijs goedkeur, maar zij toont dat de uitdrukking *politiek misdrijf* voor zeer ruime uitlegging vatbaar is, en het zuiver politieke had zich althans in eene vreesselijke daad geopenbaard. Men maakt zich nu zeer zonderlinge denkbèelden van zuiver politieke misdrijven. Als iemand roof, moord of diefstal begaan heeft, ja dan zal hij uitgeleverd kunnen worden; maar, als iemand, door het prediken van verderfelijke leerstellingen, duizenden aanzet tot het begaan van zeer onzuivere politieke misdrijven, tot daden die op het onheil van ontelbaar velen moeten uitloopen, wordt hij, indien hij slechts de sluwheid heeft om, terwijl hij anderen opzet, zich zelf van alle deelneming te onthouden, voor een eerbiedwaardig persoon gehouden, door wiens uitlevering bijkans heiligschennis zou worden gepleegd. Ofschoon er een tijd zal komen, waarin men daaromtrent andere denkbèelden zal hebben, is, in den tegenwoordigen stand van zaken, dergelijke vrijheid om niet uit te leveren volstrekt noodig. Nu in het volkenregt van Europa de politieke misdadigers van heden morgen als wettig Gouvernement erkend worden, nu is het goed dat men niet tot uitlevering der wettige Gouvernemen ten van gisteren, die men heden officieel onder de politieke misdadigers telt, verplicht zij. — Aan den anderen kant is het wenschelijk dat het Gouvernement de magt in handen hebbe om hen uit het land *te weeren*, die leerstellingen verkondigen gevaarlijk voor de rust van den Staat. En hier moet ik opnemen eene door een voorgaand spreker¹ geopperde aanmerking, die welligt indruk gemaakt

¹ De Heer van ZUIJLEN VAN NYEVELT.

heeft. Hij zeide veel minder bevreesd te zijn voor lieden als Ledru-Rollin, Proudhon, Louis Blanc, die Socialistische en Communistische leerstellingen komen verkondigen, dan voor benden van zoodanige lieden, die, in blaauw-linnen kielien gekleed, zelven het Communisme in praktijk komen brengen. Ik ben van een tegenovergesteld gevoelen. Zij die het Communisme dadelijk komen uitoefenen, zullen bij de geheele Natie tegenstand vinden; zij die het slechts komen verkondigen, zullen door fraaije woorden misschien zeer velen verleiden. — Nog een woord over artikel 13, waarbij aan de Regering de bevoegdheid gegeven wordt om aan den vreemdeling, wegens redenen van staat, eene bepaalde plaats in het Rijk tot verblijf aan te wijzen. Ik acht dit eene zeer nuttige bepaling. De Regering heeft zich, te regt, beroepen op de ondervinding van vroegere jaren. Tijdens de vereeniging met België heeft ons Gouvernement met oogluiking en welgevallen geduld, dat in de nabijheid van het gebied eener bevriende Mogendheid door herwaarts geweken vreemdelingen tegen haar zamengespannen werd. Men heeft daarvoor leergeld betaald. Men heeft ondervonden dat, door lijdelijk op Nederlandsch grondgebied de ondermijning van een ander Gouvernement te aanschouwen, men aan zijn eigen val bevorderlijk was.

In de laatste plaats, en dit is mijn derde punt, moet ik eene uitdrukking opnemen, in de Memorie van Beantwoording door den Minister van Justitie gebezigd.

« De Kamer heeft, in de 3de alinea harer aantekeningen op art. 8 van het eerste ontwerp, aanmerking gemaakt op de daarin voorkomende woorden: « *op Onzen last* » en den wensch te kennen gegeven,

dat men voor goed mogt afzien van het gebruik om in de Nederlandsche wetten op die wijze den Koning aan te duiden. »

Ik verlang niet dat aan dien wensch gehoor gegeven worde en ik kom op tegen de voorstelling alsof het hier een gevoelen van *de Kamer* gold. De Minister heeft niet in het oog gehouden dat het Verslag der Commissie van Rapporteurs thans, gelijk het geachte lid uit Leiden zich vroeger uitdrukte, enkel is eene compilatie van individuele opiniën, die in de afdeelingen geuit zijn. Ik protesteer dus, wanneer men zegt dat het bedoelde gevoelen de meening der Kamer is en verklaar met de Regering te hechten aan de uitdrukking die thans gebezigd wordt. Zij, die op deze uitdrukking aanmerking gemaakt hebben, beroepen zich op art. 104 der Grondwet. Het onderscheid is schijnbaar gering, daar de wet nooit tot stand gebragt kan worden dan door overleg van den Koning met de Staten-Generaal; maar inderdaad is het van groot gewigt, want het geldt een beginsel, namelijk dat de Koning « *bepaalt* wat regt zal zijn, na overleg met de Staten Generaal. » Wat betreft het argumenteren uit de uitdrukking *wetgevende magt*, zoo als die in het bedoelde artikel der Grondwet voorkomt; in alle Constitutiën zijn uitdrukkingen ingeslopen, waarmêe, zoo men ze isoleert, de geheele Constitutie weggeredeneerd wordt. Art. 104 moet in verband worden beschouwd met art. 11: zoo het op zich zelf genomen in liberalen zin wordt uitgelegd, is er, in den zin van art. 11, geen Koningschap meer. De eene bepaling der Grondwet moet in verband beschouwd worden met de andere; de uitdrukkingen der Grondwet moeten, zoo als de Minister van Justitie hier

gedaan heeft, opgevat worden in den zinen dengeest van den Staat waarin wij leven. Het is mijne bedoeling niet eene discussie over dit punt uit te lokken; maar alleen te protesteren daartegen, dat men het door mij bestreden gevoelen heeft voorgesteld als dat *der Kamer*.

Ik eindig met eene personele aanmerking niet tegen, maar over den Minister, die dit wets-ontwerp heeft ingeleverd. Over het algemeen betreur ik dat de periodieke drukpers zooveel berigten mededeelt, die later blijken onnaauwkeurig te zijn geweest; nu verheugt het mij dat menige door de nieuwsbladen verspreide tijding onwaar is. Het zou mij hoogst aangenaam zijn omtrent den Minister van Justitie te vernemen, dat hetgeen de dagbladen onlangs gemeld hebben onjuist is, en dat het *potius ostensus quam datus* op hem niet van toepassing zal zijn.¹

In de zitting van 21 Julij werd beraadslaagd over een amendement van den Heer ТЮРБЕККЕ; strekkende om in Art. 12, voor « de uitzetting op Onzen last heeft alleen plaats om redenen van staat en niet in enig bijzonder belang » te lezen : « de vreemdeling, gevaarlijk voor de publieke rust kan op last des Konings worden uitgezet. »

Hieromtrent voerde ik het woord.

Ik heb voor een enkel oogenblik het woord gevraagd, niet om mij te verzetten tegen het amendement in het algemeen; integendeel ik zal gaarne den loop der discussie

¹ Weinige dagen later nam de Minister, tot leedwezen van velen, zijn ontslag.

afwachten, om nader te worden ingelicht. Ik heb eenig welgevalen in het amendement, omdat ik geene bijzondere voorliefde gevoel voor de uitdrukking « redenen van staat, » « staatsbelang. » Ik houd dergelijke uitdrukkingen voor gevaarlijk. De woorden van Louis XIV « l'État c'est moi » zijn thans, in den grond der zaak, de leus bijna van iedereen, wanneer het op eene definitie van den Staat aankomt. Wat mij minder bevalt, is de bijvoeging « *op last des Konings,* » in plaats van « *op Onzen last.* » Ik beschouw deze verandering eenigzins als een vreemd element in onze wetgeving; als een element dat hier te lande zich niet heeft gevestigd en nog niet is gelegitimeerd — het is van Belgischen oorsprong — dat nog niet is toegelaten en dat, indien het toegelaten was, naar mijn inzien, weder spoedig over de grenzen zou behooren te worden gezet. — Ik zal hier niets meer van zeggen, om drie redenen. De eerste, omdat ik mijne denkbeelden daarover reeds eergisteren uiteengezet heb. De tweede, omdat ik thans liever den Minister van Justitie zou willen hooren, die zeker het gevoelen der Regering omtrent dit punt zal openleggen. De derde reden is, dat de zaak reeds door deze Vergadering is beslist, want in artikelen 10 en 11 heeft zij haar zegel aan de uitdrukking gehecht. Het verwondert mij dat aan het geachte lid uit Leiden deze bijzonderheid is ontgaan. Wanneer zijn amendement werd aangenomen, zou men in de wet twee strijdige beginselen opnemen. Dit is eene soort van *Vermittlung der Extreme*, die wel eenigzins ligt in den grondtoon van onzen tijd, maar toch niet kan vallen in de bedoeling van het lid uit Leiden, die altijd eenheid van redactie en beginsel gewild heeft.

Intusschen doet het mij leed dat ik mij op dit *pre-*

judicium beroepen moet. Ik wenschte dat deze quaestie zuiver wierd uitgemaakt. Wanneer het amendement niet wordt aangenomen, zal er altijd twijfel bestaan waarom het is afgekeurd. Indien de voorsteller mogt goedvinden het te wijzigen, zou ik hem verzoeken te wachten, tot dat de Minister van Justitie zich omtrent de woorden: « op Onzen last » zal hebben uitgesproken.

De Heer SLOET TOT OLDHUIS stelde een subamendement voor, om op *last des Konings* te veranderen op *Onzen last*.

Na den Heer THORBECKE en den Minister van Justitie te hebben gehoord, rekende ik mij tot eene enkele aanmerking verplicht.

Ik heb het woord gevraagd om even de door het lid uit Leiden en den Minister van Justitie gemaakte aanmerkingen te beantwoorden; in het geheel niet om over het hier in behandeling zijnde punt te twisten. In de discussie zelve wil ik niet treden en deze teedere quaestie niet compliceren. Mijne bedoeling is alleen geweest te protesteren tegen de in de Memorie van beantwoording voorkomende uitdrukking, alsof het de wensch *der Kamer* was geweest, dat men voor goed mogt afzien van het gebruik om in de Nederlandsche wetten op de wijze als in de hier bedoelde artikelen plaats vond, den Koning aan te duiden. Uit de zoo even gehouden redevoering is wederom op te maken hoe belangrijk dergelijke discussiën zijn, daar zij dienen om langzamerhand kennis te erlangen waarin men met elkander overeenkomt, en waarin men van elkander verschilt. Bijv. de redenaar uit Leiden heeft bij eene vroegere gelegenheid ontkend dat de in de Grondwet voorkomende uitdrukking: « De

Kroon der Nederlanden » gelijk staat met die van « Souvereiniteit », en nu ontkent hij dat de Koning bepaalt wat regt zijn zal, na gemeenschappelijk overleg met de Staten-Generaal. Dit laatste is eene door het Gouvernement gebezigde uitdrukking. Het systema, dat de Koning in Nederland Souverein is en bepaalt wat regt is, na gemeenschappelijk overleg met de Staten-Generaal, noemt de redenaar uit Leiden een individuëel gevoelen, en hij zou zich verwonderen, indien nog een ander lid in deze Vergadering dit gevoelen beaënde. Indien geen enkel lid der Vergadering het bewerken van dien redenaar afkeurt; indien ik alleen met den Minister overeenstem, ik zal het mij getroosten, met het oog op de Natie en met de Grondwet in de hand. — Ten slotte wil ik nog een enkel woord tot den Minister rigten. Deze zag niet in dat de behandeling dezer quaestie op dit oogenblik noodig was, en meende dat dit tijdverspillen zou zijn. Tegen die uitdrukking moet ik opkomen. Mijns inziens moet de Regering, wanneer zij meent dat eene gewigtige bepaling der Grondwet in de Kamer aangevallen wordt, zich ten allen tijde tegen dergelijken aanval verzetten. Dit is geen tijdverspilling. Men heeft in vorige tijden te dikwerf gezien welke droevige gevolgen het stilzwijgen der Regering, wanneer de gronden van het Staatsregt aangerand werden, gehad heeft.

Het subamendement werd met 38 tegen 24 stemmen aangenomen ;
daarna het amendement zelf met 50 tegen 12.

De geheele wet met 51 tegen 12.

XII.

INTERPELLATIE

OVER

**HET AL DAN NIET BESTAAN VAN EEN
MINISTERIE.**

A.

ZITTING VAN 17 JULIJ 1849.

AANVRAAG OM VERLOF.

* * Sedert 1829, (*Ned. Gedachten* I. 100, II. 16, III. 7 en *passim*) heb ik telkens de onmisbaarheid betoogd van een homogeen Ministerie; van zamenstemming en zamenwerking der hoogste ambtenaren op eenheid van beginselen en inzichten gegrond. Een Ministerie uit eensgezinde personen gevormd die, onmiddellijk onder den Koning werkzaam, zijne handelwijze toelichten en ontvouwen, met de kracht die alleen innige overtuiging verleent (*Adviezen in de Dubbele Kamer van 1840*, blz. 116). Na eene Grondwetherziening waarbij zooveel beloofd was, mogt op de aanvankelijke vervulling althans van de beloften hieromtrent rekening worden gemaakt. Eene interpellatie desaangaande kwam mij pligtmatig voor, toen, meer dan ooit, eenheid en leiding gemist werd.

In deze Zitting werd het vereischte verlof aldus door mij gevraagd.

Een geacht lid dezer Vergadering heeft gisteren verlof gevraagd en bekomen om over een zeer belangrijk punt eene vraag tot de Ministers te rigten. Ik hoop heden even gelukkig te zijn, ten aanzien eener vraag die mij en, naar ik geloof, een aantal leden der Vergadering, zeer ter harte gaat. Ik wenschte verlof te bekomen om, op een nader te bepalen dag, aan de Ministers inlichtingen te vragen omtrent de beteekenis in hun oog en de toepassing van de artt. 53 en 73 der Grondwet, of, om mij terstond duidelijker en bepaalden uit te drukken: ik wenschte inlichtingen te vragen omtrent het *al dan niet bestaan van een homogeen Ministerie hier te lande, in verband met de werkzaamheden der Kamer.*

Ik vind daartoe aanleiding in hetgeen bij de afgelopen discussie in de verleden week is voorgevallen; in de wederkeerige beschuldigingen, ik geloof geen zachter woord te kunnen gebruiken, in de wederkeerige verwijten van eenige leden dezer Kamer en een Minister, omtrent de traagheid, die oorzaak zou zijn dat er in de Kamer zoo weinig afgedaan werd. Ik geloof dat het feit als zoodanig aan geen wederpraak onderhevig is. Dater weinig verrigt is, dat er weinig verrigt wordt, is een historisch feit, dat geconstateerd is, en ik ben het volkomen eens met hetgeen in den loop der discussiën gezegd is dat het niet lang kan of zal duren of er zal bij de Natie eene zeer ernstige klagte deswege ontstaan. Nu versta ik door de Natie, niet degenen die in den laatsten tijd zeer ongeroepen zich tot organen der Natie op den voorgrond geplaatst hebben, maar die kern der bevolking, welke de kracht der maatschappij uitmaakt en waarvan ik wenschelijk acht, en hoop en verwacht, dat zij eindelijk haar aandacht zal vestigen op de wezenlijke belangen en

regten van het Volk. De vraag, die in de afgelopen discussie aangeroerd werd was deze: welke is de oorzaak van dit weinig verrigten, en is die te vinden in de traagheid van de Ministers of in de traagheid van de Kamer?

Is die te vinden in de traagheid van de Ministers? Ik moet erkennen, — daargelaten of in het een of ander bijzonder geval de ontwerpen of antwoorden te laat ontvangen zijn, — maar wat de zaak in het algemeen betreft, dat ik geen dergelijk verwijt aan een der Ministers kan doen. Ik meen niet in twijfel te kunnen trekken den ijver, dien zij gestadig aan den dag gelegd hebben. Ik zou waarlijk niet wenschen hun een verwijt van traagheid te doen. Ik kan zeer goed begrijpen de gevoeligheid van den Minister van Binnenlandsche Zaken over dergelijk verwijt; ik beaëm gaarne wat onlangs door hem gezegd werd, dat van niemand het onmogelijke mag worden gevergd. Het komt niet te pas van een Gouvernement te vorderen dat het in onderwerpen van wetgeving werke op de klok. Een Ministerie behoeft niet zijne zoo gewigtige en moeilijke taak af te werken als een kind op school, dat, ter afdoening in een dag of in eene week, een *pensum* ontvangt.

Ligt dan de schuld bij de Kamer, is aan ons de traagheid te wijten? Ik betuig niet te weten wat van de Kamer meer verlangd wordt. Wij zijn, onmiddelijk toen er ontwerpen van wet inkwamen, bij elkander gekomen. Met den meesten spoed, die vereenigbaar is met eene overweging geëvenredigd aan het belang van het ontwerp, zijn de wets-ontwerpen in de sectiën behandeld.

Er wordt tegenwoordig veel gesproken van een *negatief* vermogen door deze Kamer aan den dag gelegd; men zegt dat zij niets positiefs heeft verrigt. Ik acht eene beschuldi-

ging ~~hierover~~ onverdiend. Wij bewijzen even groote dienst aan het land, wanneer wij een slecht wets-ontwerp verwerpen, als wanneer een goed wets-ontwerp aangenomen wordt. Trekt men de opregtheid van onze overtuiging in twijfel? of verlangt men dat wij slechte wetten aannemen, om den schijn te hebben van werkzaam te zijn?

Dikwijls heeft men zich over de vorige Kamer beklagd, dat menigeen wetten aannam, waarvan hij de afkeurenswaardigheid betoogd had. Dit voorbeeld behoeft door ons niet te worden gevolgd. Maar zou men dan begeeren dat wij ter bespoediging gebruik maakten van het regt van initiatief? Ik wensch dat regt niet ter zijde te stellen. Bij zoodanige behandeling of niet-behandeling van zaken zal de Kamer zich welligt gedrongen zien het te gebruiken. Maar wanneer wij dit reeds nu gedaan hadden, en wanneer dan menigvuldige bezwaren geopperd waren, die eene afstemming ten gevolge hadden, of wanneer het voorstel door de Eerste Kamer verworpen werd, en wanneer het bleek dat wij na veel omslag niets tot stand gebragt hadden, ook dan zouden wij beschuldigd worden, ofschoon ook ten onregte, dat wij van het initiatief gebruik hadden gemaakt, in plaats van de ontwerpen af te wachten die de Regering ons zou voorgelegd hebben.

Ik acht dat die verwijten ongegrond zijn, weinig nut hebben, en veeleer nadeel kunnen stichten. Groot nadeel, ook omdat zij doen voorbijzien de *ware* oorzaak van het kwaad.

Naar die oorzaken onderzoek te doen is pligt. Ik vind ze in den aard en de samenstelling van het Ministerie. In de samenstelling, in zoover die niet overeenkomt met den aard van een homogeen Ministerie. Aldus stel ik terstond alle personele quaestiën ter zijde. Ik vraag zelfs niet of de

beginselen der Ministers overeenkomen met de beginselen die ik verdedig.

Evenmin is er quaestie van het opdringen van een Ministerie of van Ministers aan de Kroon. De vraag die ik wensch te doen geldt enkel en alleen *den aard en het wezen van een homogeen ministerie*. Daarop wensch ik dat de aandacht dezer Kamer worde gerigt.

En nu wensch ik te handelen geheel in den geest van art. 97 van het Reglement van Orde. Het is een nieuw punt, wij hebben daaromtrent nog geen ervaring, maar het schijnt dat men in geen uitvoerige ontwikkeling moet treden bij het vragen van verlof. Ik zeg in geene *uitvoerige* ontwikkeling; want dan zou men op eene indirecte en slinksche wijze reeds datgene doen, waarvan het twijfelachtig is of het door de Kamer zal worden vergund. Maar art. 97 verlangt toch *eenige* ontwikkeling, als ware het eene schets der redenering waaruit de vraag ontleend wordt; want anders zouden de ministers onvoorbereid moeten antwoorden, waartegen men juist een waarborg begeert. Ik bepaal mij dus enkel en alleen bij eene korte opgave van hoofddenkbeelden. — Een homogeen ministerie is naar mijn inzien *onmisbaar* in een constitutionelen Staat. Door een homogeen ministerie versta ik een bewind hetwelk, op grond van *eenheid van beginselen*, naar een vast beraamd *plan* te werk gaat, en daardoor den invloed verkrijgt en behoudt, die met de roeping en waardigheid van een Gouvernement overeenkomt. Zoodanig homogeen Ministerie is onmisbaar en wel in verband vooreerst met de *regten der Kroon*, ten andere met de werkzaamheden der *Staten-Generaal*, ten derde met de beloften bij de *Grondwetherziening* gedaan, en

eindelijk met de duidelijke bepalingen en den onmiskenbaren geest der *Grondwet*. Zoodanig homogeen ministerie, in ieder Constitutioneel Bewind en bepaaldelijk hier te lande onmisbaar, bestaat thans in Nederland *niet*. Ook dit is een historisch feit. Althans de homogeneïteit is niet kenbaar geworden, indien ze bestaat; en er zijn een aantal verschijnselen waaruit het tegendeel schijnt te kunnen worden ontleend. Opheldering is voor de Kamer niet overtollig. Ten gevolge van het gemis van zoodanig onmisbaar homogeen Ministerie, zijn wij in groote ongelegenheid geraakt. Daaromtrent behoef ik in geen lang betoog te treden: het geldt de zwarigheden waarvan ik gewag maakte; dat er geen voortgang, geene behoorlijke afdoening van zaken plaats heeft. — Hier zie ik op hetgeen tot dusver in de zitting der Kamer verrigt is, en vraag: wat *zal* er nog worden verrigt? Wij staan reeds digt genoeg bij het einde der zitting, om te kunnen inzien dat waarschijnlijk niet ééne der groote aangelegenheden die aan deze Kamer zouden voorgelegd worden, zal afgedaan zijn.

Als bijna zeker, kunnen wij aannemen dat noch de kieswet, noch de provinciale wet, noch de gemeente-wet, noch de wet op het onderwijs, zullen tot stand komen. Als ons gevraagd zal worden wat wij eigenlijk gedaan hebben; zullen wij moeten antwoorden: *niets, niets, niets!* Aldus zullen wij met weinig aangename en inderdaad onaangename herinneringen van deze zitting huiswaarts keeren. Napoleon zeide, toen hij, na den eersten glansrijken veldtogt, het leger van Italie ontbond: «Soldats! vous pourrez dire un jour: et moi aussi, j'étais à l'armée d'Italie.» Wij zullen moeten zeggen dat wij tot de vergadering behoord hebben die eene wet gemaakt heeft voor de *vermi-*

celli- en macaroni-fabrieken, en over de *Pharmacopoea Neerlandica* of *Nederlandsche Apotheek*.

Deze zaak heeft eene belagchelijke zijde, maar, naar gelang van die belagchelijkheid, ook een meer ernstigen kant. De verantwoordelijkheid rust niet enkel op het Ministerie, ook op ons. Het is niet genoeg, zoo wij met ijver en getrouwheid de wets-ontwerpen hebben nagegaan. Wanneer iemand ons gemoedelijk rekenschap afvraagt, en wij zeggen: ik ben trouw in de sectiën geweest, ik heb geene vergadering gemist, ik heb menigwerf het woord gevoerd, ik heb het Constitutioneel geduld tot vervelens toe in beoefening gebragt, — hij zal ons te gemoet kunnen voeren: Ik vraag naar geene bijzonderheden, maar naar den gang der zaken, wat de groote belangen van het Vaderland betreft. Wist gij dan niet dat in den Staat de springveër van het Bewind ontbrak? Ik neem voor dit intellectueel onderwerp een materiële vergelijking. Wist gij niet dat de spoortrein niet in beweging gebragt wordt, als ze niet aan een locomotief gehecht is?

Het is meer dan tijd dat de aandacht van deze Kamer, van het Ministerie en van de Natie op deze aangelegenheid worde gevestigd. Ik wensch daarom verlof te erlangen om, op een nader te bepalen dag, aan de Ministers inlichtingen te vragen omtrent *de beteekenis en toepassing van artt. 53 en 73 der Grondwet, nopens het bestaan van een homogeen Ministerie, in verband vooral tot de werkzaamheden dezer Kamer*.

Daar niemand eenige bedenkingen in het midden bragt, werd het gevraagde verlof toegestaan.

INTERPELLATIE

OVER

HET AL DAN NIET BESTAAN VAN EEN
MINISTERIE.

B.

ZITTING VAN 27 JULIJ 1849.

* * * *Ministerie* kan alleen een *homogeen* Ministerie worden genoemd. Anders zijn er *Ministers*, maar geen *Ministerie*.

Ik moet op dit oogenblik wel een zeer levendig besef hebben van de uitgestrektheid der pligten en regten van den vertegenwoordiger van het volk; ik moet wel zeer doordrongen zijn van het gewigt dat een met algemeene stemmen en onmiddelijk door de Kamer verleend verlof aan mijne interpellatie bijzet, om niet eenigermate verlegen te zijn, nu ik, niet aan den Minister van Binnenlandse Zaken, maar aan het Ministerie, eene vraag rigt, die de teederste en gewigtigste belangen van het Vaderland omvat. Ik wil gaarne erkennen dat, indien de keuze aan

mij stond, ik, veel liever dan die vraag in den plegtigen vorm van eene constitutionele interpellatie te formuleren, aan de leden van het Ministerie als bijzondere personen eene aanvraag, eene bescheidene aanvraag om inlichtingen en om teregtwijzing zoude rigten. Dit gevoel zal voor mij eene dubbele reden zijn om bij het spreken den eerbied in acht te nemen, welke mij tegenover de vertegenwoordigers der Kroon betaamt, en ik verheug mij er reeds terstond te mogen bijvoegen dat ik alles, wat eenigzins, in een minder gunstigen zin, personaliteit mag worden genoemd; ter zijde zal stellen, en dat het, naar mijne bedoeling — indien ik mij met juistheid zal uitdrukken — niet, zoo als men dit gewoonlijk opvat, om een levensquaestie voor het Ministerie, maar veeleer om verlevendiging te doen is. Het geldt eene levensquaestie voor den Nederlandschen constitutionelen Staat.

Om aan de bedoeling van art. 97 van ons Reglement van Orde en aan hetgeen bij dergelijke interpellatie over zulk een gewichtig onderwerp in andere landen geschiedt, te voldoen, zal ik nader ontwikkeling moeten geven aan de denkbeelden die ik in eene vorige zitting op den voorgrond heb gesteld. Ik heb het voornemen mij met de meeste getrouwheid aan die denkbeelden te houden en, indien er tusschen mij en het Ministerie strijd is, zal er van mijne zijde, op eene loyale wijze strijd worden gevoerd. Ik heb, daargelaten het kaliber van mijn geschut, geene enkele gemaskeerde batterij.

Een van onze medeleden, voor wien ik bijzondere hoogachting gevoel, en die de gaaf bezit om dikwijls in eene zeer eenvoudige vraag een zeer behartigenswaardigen wijk naar te leggen, heeft mij gevraagd, onmiddellijk na-

dat ik in eene vorige zitting de gronden voor mijne interpellatie had aangegeven, of ik, ter ontwikkeling, niet wel een uur zoude noodig hebben. Ik heb toen geantwoord: het is mij ten eenen male onbekend. Nu antwoord ik er dit bij: ik zal trachten zoo kort, zoo beknopt mogelijk te zijn, ik zal alle quaestiën die tot het onderwerp in geen onmiddelijk verband staan, afsnijden, en, aan den anderen kant, zal ik trachten te doen blijken dat ik gedaan heb wat van mij kan worden gevergd; dat ik heb gepoogd mij te stellen op de hoogte van het onderwerp, en, met het oog op de waardigheid van de Kamer en het Ministerie, de vraag opzettelijk en naar vermogen heb bestudeerd.

Ik begin met de definitie van een *homogeen Ministerie*. Ik meen alsnog dat de definitie die ik heb gegeven juist is. Een homogeen ministerie is een bewind gegrond op eenheid van politieke denkwijze. Ziedaar het levensbeginsel. Van die eenheid uitgaande, heeft het een vast plan, een stelselmatig ontwerp in de maatregelen die het voordraagt. Ziedaar de openbaarwording. En eindelijk, dit eensgezind Ministerie, hetwelk te werk gaat naar een vast en welbehaamd plan, verkrijgt aldus en behoudt den invloed die met de roeping en de waardigheid van elk Gouvernement overeenkomt. Ziedaar de vrucht.

Nu begin ik met af te scheiden hetgeen niet tot het onderwerp behoort. Vooreerst, de zeer belangrijke vraag of het voor een homogeen Ministerie noodig, althans wenschelijk is aan het hoofd daarvan geplaatst te zien één persoon, een *minister-president*. Ik laat dit punt geheel ter zijde. In de *Bijdrage* van het hooggeachte lid uit

Leiden leert men dat het bestaan van een minister-president tot een aantal moeilijke vraagpunten aanleiding geeft. — Er is eene andere quaestie die ik ook afsnijd, en die evenwel op velerlei wijze met mijn onderwerp in verband is; de vraag namelijk of wij tot dusverre in den constitutionelen zin *Ministers* gehad hebben, en of de aanmerking niet juist is dat onze Ministers te veel geweest zijn administrateurs, te weinig staatslieden, te veel — indien ik mij zoo mag uitdrukken, — *chefs de bureau*? Ik wil daarmede niet in het minst ongelijk doen aan zoovele bekwame mannen die bij ons in het Ministerie geweest zijn; maar zij zouden zelf moeten erkennen dat de wijze van inrigting hier te lande, de routine waarin men is vervallen, hun dikwijls het ontwikkelen der talenten van Staatsman belet heeft. Deze quaestie stel ik veilig ter zijde en vraag alleen: is het noodig dat in Nederland besta een homogeen Ministerie, dat is, een bewind dat, door eenheid van beginselen, naar een vast welberaamd plan te werk gaande, den invloed verkrijgt en uitoefent, die met de waardigheid en de roeping eener Regering overeenkomt?

En nu kom ik al dadelijk tot het tweede punt. Ik heb gezegd zulk een homogeen Ministerie is *onmisbaar*. En wel vooreerst om *de regten van de Kroon*.

Ik wil hier weder eene zeer moeilijke, zeer teedere vraag afsnijden, de betrekking namelijk van een homogeen Ministerie tot den *persoon* des Konings. Indien ik daarom trent, met openhartigheid en met bescheidenheid, mijne denkbeelden in het midden brengen mag, geheel en al theoretisch, geheel en al volgens den aard van het Constitutioneel Bewind, dan is, dunkt mij, de voortreffelijkheid van een ho-

mogeen Ministerie in zijne betrekking tot den persoon des Konings juist hierin gelegen, dat, indien de Vorst niet wenscht zich persoonlijk met de Regering bezig te houden, het Ministerie den persoon des Konings eenigermate vervangt; indien hij verder mogt gaan dan zijne Constitutionele bevoegdheid, het Ministerie tegen die overschrijding een dam vormt, en dat eindelijk, wanneer een land zoo gelukkig is eenen Koning te bezitten die kracht en talenten heeft om de hooge aangelegenheden naar eisch te behartigen, en de Regering persoonlijk uit te oefenen, het Ministerie dergelijken Koning in staat stelt om zijne roeping te volbrengen, en een uitnemend orgaan is voor den regtmatigen invloed van de Kroon. Ook deze vraag laat ik geheel ter zijde, en, om nu te toonen hoe ik mij beijver om beknopt te zijn, wil ik nog eene vraag afsnijden, die, indien ik ze aanroerde, tot vele en strijdige beschouwingen aanleiding zoude kunnen geven. Ik wil niet in het allerminst treden in de vraag omtrent den aard en de uitgestrektheid van het Koninklijk gezag, omtrent de beteekenis van art. 11 der Grondwet, en wat dies meer zij. Het geachte lid uit Leiden heeft in eene vorige vergadering de goedheid gehad mij te berigten dat mijne denkbelden over Souvereiniteit die waren welke in de Duitsche Monarchiën vòòr het jaar 1848 bestonden. Ik zal dit in het midden laten; intusschen ben ik dank schuldig aan deze Kamer voor de moeite die zij aan mijne constitutionele vorming heeft te koste gelegd. Zes weken geleden heeft het geëerd lid uit Almelo beweerd dat ik zestig jaren ten achteren was; en nu ben ik maar één jaar ten achteren; er is derhalve voor mij nog mogelijkheid om te geraken op de hoogte van den tijd. Maar, Mijne Heeren, al die quaestiën omtrent de

uitgestrektheid van het Koninklijk gezag laat ik daar. Ik spreek immers tot eene Vergadering waarin geen enkel lid niet de instandhouding verlangt der koninklijke magt. Ieder een eerbiedigt het Monarchaal gezag. Ieder een wil, bij het toezigt en *veto* der Staten-Generaal, ten minste eenige leiding, eenigen invloed, eenige magt ook van de Kroon. Ieder lid verlangt ten minste eene *uitvoerende magt*; eene uitdrukking waardoor het denkbeeld van ondergeschiktheid vervalst. Eene magt zonder zelfstandige werking, eene magt die een werktuig is geworden, is eigenlijk geene magt meer. Wij willen dus eene uitvoerende magt, hoedanig ook; wij willen dat er bij de Kroon eenige invloed, eenig gewigt, eenige magt zij.

Nu vraag ik, hoe zal de Kroon invloed uitoefenen op de Kamer, indien er geen homogeen ministerie bestaat? Dit is het eenig orgaan, het eenig intermediair waardoor de Kroon dien invloed uitoefenen kan. Ik spreek niet van materiëlen invloed, van het indienen van voorstellen van wet; ik spreek van morelen invloed, en dan vraag ik: is het mogelijk, is het denkbaar dat het Koningschap zedelijke kracht uitoefene op de Kamer en de Natie, wanneer het eenig werktuig, het eenig orgaan, het eenig intermediair van kracht beroofd is? Wij hebben dezer dagen aangenomen — en ik verheug mij daarover — zeer belangrijke wetten, maar ik mag met bescheidenheid zeggen, laat ons niet vergeten dat, indien wij spreken van *prestige* van de Kroon in een goeden en redelijken zin, de uiterlijke luister nooit mag strekken om magteloosheid te verbergen, maar enkel ter verhooging van zedelijke kracht. Laat ons niet vergeten — ook de laatste jaren hebben het ons geleerd — dat de vastheid der troonen niet ligt in het goud, ook niet

in het staal, maar alleen in zedelijke kracht. En nu kan de Koning, ik spreek niet van den Koning als individu, maar de Koning als vertegenwoordiger van het Koningschap, de Koning als *persona moralis*, als hoofd van het constitutioneel Bewind, kan geen zedelijke kracht uitoefenen zonder een homogeen ministerie. Het niet bestaan van een homogeen ministerie is derhalve aan de wegcijfering van het Koningschap gelijk.

Ik kom tot de tweede reden der onmisbaarheid van een homogeen ministerie, ontleend uit het verband dezer instelling tot de *werkzaamheden en roeping der Kamer*.

Hier stel ik alweder eene zeer belangrijke quaestie ter zijde; de vraag namelijk of een Ministerie altijd de meerderheid in de Kamer moet hebben; of, naar het constitutioneel beginsel, een ministerie, *zoodra* het geen afdoende meerderheid heeft, *afreden moet*? Ik zou dit zoo onbepaald niet aannemen, doch laat die quaestie in het midden. Hetgeen ik aan een niet homogeen ministerie verwijt, is niet dat het de meerderheid niet heeft, maar dat het zich in de onmogelijkheid stelt de meerderheid te verkrijgen. Ik spreek niet van de meerderheid voor deze of gene wet, maar van den zedijken invloed waardoor het Ministerie eene meerderheid heeft in de Kamers, ter behoorlijke regeling en afdoening van de groote aangelegenheden des lands.

Ziedaar het kenmerk van een homogeen Ministerie; niet dat het altijd de meerderheid heeft, maar dat het naar de meerderheid streeft; naar die meerderheid, welke den boventoon, de overhand, het overwigt in de Kamers aan het Bewind geeft. Om te regeren, moet het Ministerie in de Kamers hebben eene meerderheid die het regelma-

tig ondersteunt; eene meerderheid die, met de beginselen van het Ministerie bekend en eensgezind, aan dit Ministerie kracht en bijstand verleent; eene partij die, in zaken van mindere aangelegenheid, somtijds individuele begrippen en meeningen (nooit beginselen), die hare eigenliefde of bedilzucht althans, ten offer brengt aan de instandhouding en waardigheid van het Gouvernement. Nu weet ik zeer goed — en de ondervinding heeft het in menig land geleerd — dat die meerderheid door slechte middelen kan worden verkregen, maar geen lid dezer Vergadering zal mij het onregt doen te denken dat ik dergelijke middelen goedkeur; ik zeg alleen dat het ondenkbaar is op den duur de aangelegenheden van een land naar de eischen van een Constitutioneel Gouvernement te bestieren, wanneer het Bewind den boventoon en het overwigt in de Kamers niet bezit. — Ziedaar juist de uitnemendheid van het Constitutioneel Gouvernement. Er is eene meerderheid en eene minderheid; de minderheid bepleit en de meerderheid beslist, en als de minderheid zich over de meerderheid beklagt, dan zeg ik: zie wederom de uitnemendheid der Constitutionele Monarchie, in hare publiciteit; want, zoo de meerderheid beslist, zij doet het ten aanhoore der Natie, en de minderheid van heden kan morgen de meerderheid zijn.

Maar wanneer geen meerderheid in de Kamer het bewind ondersteunt, wat gebeurt er dan? Wanneer, door het gemis van een homogeen ministerie, ook eene ministeriële partij gemist wordt, welke is dan de toestand van het Gouvernement en van de Kamer? hoedanig de houding van den minister die in deze Kamer verschijnt om ontwerpen van wet te verdedigen? Dan is

~~hij niet meer~~ het hoofd van eene ministeriële partij, ~~— in~~
~~goeden zin~~ genomen — maar dan is hij daar als individu.
En verbeeldt u nu eene vergadering van 68 leden, — toe-
v~~allig~~ neem ik dit getal, want ik beschouw nu de zaak in
het algemeen, — verbeeldt u eene vergadering van 68
leden, waar de minister de ontwerpen van wet als individu
voorbrenkt, en bedenkt de moeilijkheid van zijne posi-
tie. Nu is de Kamer veranderd in eene soort van dispuut-
collegie, waar alle 68 personen gelijk zijn, geen middel-
punt hebben, en de Minister is een 69ste buitengewoon
lid, zelfs niet aan de anderen gelijk. Zijne positie is veel
moeijelijker; hij komt als ontwerper en de 68 leden staan
tegen hem over als zoovele recensenten. Hij is bovendien
de man der Regering en dat geeft, waar geene ministeriële
partij aanwezig is, eene soort van wantrouwen tegen
hetgeen door hem in het midden gebragt wordt. Verbeeldt
u dan eene dergelijke vergadering; dat aantal leden zonder
vereenigingspunt, zonder eenheid over de moeilijks~~te~~
aangelegenheden beraadslagende; houdt in het oog de
eigenliefde die ieder in mindere of meerdere mate bezit;
voegt daarbij voor allen de gelijkheid der kansen voor den
triumf zijner eigen meening. Vergeet niet dat het *variis*
modis bene fit, waar men in de keus niet geleid wordt, de
onzekerheid en weifeling verdubbelt. Berekent, zoo gij
kunt, hoe nadeelig ook dit zal werken; want, als eene
zienswijze door de meerderheid ondersteund wordt, gaat
het w~~el~~; maar alle die zienswijzen, op zich zelve welligt
goed, worden in beraadslaging gebragt, en het gebeurt
ligt, wanneer wij tusschen vele zaken te kiezen hebben,
dat de keus zich, na langdurig overleg, juist op het minst
goede bepaalt. Verbeeldt u nu de verwarring die op den

duur uit dit een en ander ontstaat. Er is geen Bewind; geen Bewind in den eigenlijk Gouvernementeelzen zin van het woord, en, omdat men geen vat op het Bewind heeft; is er ook geene oppositie. En wat zal nu het gevolg zijn, wat zal de Kamer doen? Eindelijk misschien, vandergelijke telkens meer verwarde beraadslagingen afgemat, zal zij, *de guerre lasse*, tot een tegenovergesteld uiterste vervallen, en, in plaats van alle wetten te verwerpen, alle wetten aannemen om tot eene uitkomst te geraken. Maar, zoolang men zoo diep niet is gevallen, zoolang er nog leven, nog energie is, wat zal de Kamer dan doen? Zij zal wijziging brengen in haar Reglement van Orde; zij zal trachten zelfstandige Rapporteurs te hebben; zij zal het regt van amendement gebruiken om geheel nieuwe wetten daar te stellen; zij zal het wapen van haar initiatief laten blinken; en, als ze nog verder wil gaan, zal ze het gemis van een homogeen Ministerie aanvullen; zij zal streven om een homogeen Ministerie te hebben, niet door de Kroon gegeven, maar door de Kamer opgelegd. Zoo vereenigt mijne tweede aanmerking zich met de eerste; want ook aldus is er volkomen ter zijdestelling van den invloed en van de regten der Kroon.

Eene derde door mij gegeven reden voor de onmisbaarheid van een homogeen Ministerie was: dat, alleen door het bestaan daarvan, voldaan zou worden aan *de bij de Grondwetherziening gedane beloften*.

Ik geef de verzekering, niet te behooren tot hen die streng eischen zullen dat alle de in de Grondwet gedane beloften vervuld worden: maar onder al die beloften zijn er eenige zeer goede, en op de vervulling daarvan dring ik aan; te meer, omdat we leven in een tijd waarin alle

eventualiteiten mogelijk zijn ; het zou kunnen gebeuren dat men , in weerwil van de geheele Grondwetherziening , weder geheel andere gevoelens omhelsde dan bij de vrijgezinden (met vrijzinnigen niet te verwarren !) op den voorgrond hebben gestaan. En nu wil ik van te voren daartegen waken. In de Grondwet komen zeer wenschelijke veranderingen voor , en daaronder vind ik er geen uitnemender dan de belofte omtrent de instelling van een homogeen Ministerie. Vooreerst , omdat zoodanige instelling overeenkomt met den aard van een Constitutioneel Bewind. Ten tweede , omdat wij de zaak zelve hier altijd gemist hebben , en alzoo niet bezaten wat in eene constitutionele regering behoort te bestaan. Ik zal niet lang spreken over de regering van Willem I. Het is eene erkende zaak , dat de Ministers onder zijne regering niet anders waren dan commiesen en advocaten des Konings. De wil des Konings was de eenige grond der homogeneiteit. Zal ik spreken over de Regering van Willem II ? Ik wil liefst vermijden te dien aanzien veel te zeggen ; alleen met een enkel woord opmerken dat er in dien tijd veel gesproken is van het bestaan van een homogeen Ministerie : maar het is mij niet mogelijk geweest homogeneiteit , in den dóór mij opgegeven zin , te ontdekken. Ik heb hoogstens gezien overeenstemming in een negatief beginsel : wil men nu karakterloosheid òòk karakter , kleurloosheid òòk eene kleur , beginselloosheid òòk een beginsel noemen , dan , ja , is er homogeneiteit geweest , maar het is niet degene welke ik bedoel , als voorwaarde van eenheid en kracht. Ik heb die belofte in de Grondwet , ten derde , uitnemend gevonden , omdat de droevige gevolgen van het gemis , onder de regering van de vorige Koningen , bepaaldelijk in de

moeijelijke tijden van 1830, 1840 en 1848, zichtbaar geweest zijn. Ten vierde, acht ik die belofte noodig en goed, omdat het gemis van zulk een Ministerie zoo zeer is gevoeld, dat de wensch daarnaar telkens met nadruk op den voorgrond is gesteld. Behalve door de gewone periodieke drukpers, is dit vooral met kracht gedaan door twee welbekende tijdschriften, *de Noordstar* en *de Tijdgenoot*. Zoolang deze hebben bestaan, hebben zij op de verwezenlijking van zoodanig Ministerie altijd gedrongen. En, indien men zich beroepen wilde op hetgeen te dien aanzien in deze Kamer is gezegd, zou het gemakkelijk vallen uit de redevoeringen een boekdeel zamen te stellen van klagten over het niet bestaan van een homogeen Ministerie, en van wenken over hetgeen in dit opzigt verlangd werd en nu nog gemist wordt.

Daarom, bij de belangrijke discussiën over het ontwerp regelende de ministeriële verantwoordelijkheid, vroeg ik mij dikwijls: indien het den Minister van Justitie mogt gelukken, ondersteund door de amendementen der Kamer, de wet tot stand te brengen, zou hij daardoor aan de beloften der Grondwetherziening voldaan hebben? Mijn antwoord was: volstrekt niet; want het groote punt dat te regelen valt, is niet de betrekbaarheid in regten der Ministers, maar de vorming van een Constitutioneel bewind; met andere woorden, een Ministerie, handelende naar éénheid van beginselen en naar een vast beraamd plan.

Eene vierde en laatste reden voor de onmisbaarheid van een homogeen Ministerie vond ik in de uitdrukkelijke bepalingen der *Grondwet*.

Ik zal zeer kort kunnen zijn. Ik ben het eens met hen die

meenen dat een homogeen Ministerie in eene Grondwet minder beschreven wordt dan ondersteld. Dit is zoo : maar ik voeg er echter bij , dat de Grondwet in 1848 , in verband met de noodzakelijkheid van zoodanig Ministerie , wijziging ondergaan heeft. Art. 73 , alinea 2 der Grondwet luidt : « De hoofden der ministeriële departementen zorgen voor de uitvoering der Grondwet en der andere wetten , voor zooverre die van de Kroon afhangt. » Die alinea is nieuw. Nu stellen men daarnaast de woorden¹ van het geëerde lid uit Leiden , die een zoo groot en onmiskenbaar aandeel heeft gehad in het werk der Grondwetherziening en men zal opmerken dat die alinea daarmede volkomen overeenkomt. De geëerde schrijver beklagt zich dat in art. 75 der Grondwet van 1840 niet geschreven stond : « de Ministers zijn verantwoordelijk voor de uitvoering der Grondwet en andere wetten. » « Want , zegt hij , de uitvoering der Grondwet en andere wetten eischt een geheel systeem van instellingen , gestadige ontwikkeling , toezigt en handhaving , waarin geen schakel mag ontbreken , of de uitvoering is onvolledig. Het is over dit gansche verband , zoowel als over elk deel , zooverre het van de Kroon afhangt , dat de ministeriële verantwoordelijkheid zich moet uitstrekken. » De voorgestelde bijvoeging wordt in de tegenwoordige Grondwet aangetroffen , en nu mag ik mij , ook op grond hiervan , over dit Ministerie beklagen ; niet omdat het aan de Grondwet op sommige punten niet getrouw is , maar omdat het zich , door gemis aan homogeneiteit in de onmogelijkheid bevindt de Grondwet in haar

¹ Voorkomende in zijne « *Aanteekening op de Grondwet* » 2de druk , blz. 197.

wezenlijke kracht en verband, volgens art. 75, ten uitvoer te leggen.

Ik ben aan het moeilijkste punt mijner rede genaderd. Tot dus ver heb ik geredeneerd in de onderstelling dat er geen homogeen Ministerie bestaat. Nu zullen de Ministers zeggen: als ge die onderstelling niet kunt bewijzen, is uwe geheele rede nutteloos. Eigenlijk geloof ik het reeds betoogd te hebben, want de toepasselijkheid mijner redenering over het beginsel, de kracht, den invloed van een Ministerie was onmiskenbaar. Ik vraag het den Ministers: hebt ge het gemis van eenheid en kracht niet in uwe positie tegenover de Staten-Generaal gevoeld? hebt ge inderdaad het bewustzijn dat ge in deze Kamer door uwen zedelijken invloed gedaan hebt, wat met uwe roeping overeenkomt? Maar ik wil den schijn niet hebben een dieper onderzoek te ontduiken, en daarom zal ik nader in de quaestie dringen. Ik zeg dan: het Ministerie dat nog bestaat is het *Ministerie van Mei 1848*; na het Ministerie SCHIMMELPENNINCK, dat zich te veel in Engelsche atmosfeer bewoog, opgetreden, als de meer zuivere uitdrukking van den Maartschen dampkring, van de Maartsche buijen. Eerst tijdelijk, naderhand definitief, heeft het, tot op den huidigen dag, ten minste eene historische eenheid, gehad. En nu moet ik, bij de verdere behandeling, de welwillendheid der Vergadering inroepen; daar ik, zonder in personaliteiten te vallen, evenwel van personen moet gewag maken. Persoonlijke beleediging ligt voorzeker niet in mijne bedoeling; en ik verzoek den Voorzitter, die zooveel bewijzen geeft van groote naauwgezetheid omtrent de handhaving van orde en het niet overschrijden van parlementaire vormen, mij te waarschuwen, zoodra

ik, tegen mijn oogmerk, den schijn mogt hebben van iemand te kwetsen. Daarenboven, ik toon slechts dat er in het tegenwoordig Ministerie verscheidenheid is van elementen; ik spreek over het verschil der bestanddeelen, en niet over hun waardij. Er is goud, zilver, ijzer, en zoo voorts; ik vermeet mij niet te bepalen wat als goud, zilver of ijzer moet worden beschouwd; ik beoordeel niet de soorten, ik zeg slechts dat de bestanddeelen heterogeen zijn. Ik begin met den Minister van Binnenlandsche Zaken. Die taak valt mij zeer ligt. Het is overbekend dat die Minister, jaren achtereen, met een buitengewoon talent verdedigd heeft, wat men noemt de milde en vrijzinnige begrippen, en wel in eene tamelijk geprononceerde kleur. Nu moet ik verder gaan en eene kleine noodzakelijke uitweiding maken over den afgetreden Minister van Justitie. Deze was een der meest invloedrijke leden van het Ministerie, en met hem heb ik een punt te veroffenen. Ons medelid heeft mij ten kwade geduid, als of ik hem, omdat hij voor de gevolgen zijner eigen vroeger geliefkoosde denkbeelden terugtreedt, van onopregtheid beschuldigen zou; hij duidt mij niet ten kwade, dat ik uitkom voor mijne beginsels, maar dat ik dubbelhartigheid in hem onderstel. Dit is de zin niet van mijn verwijt: laat de Kamer oordeelen. Als iemand klatergoud gevonden heeft, en meent dat het goud is, en hij maakt ophef van zijn vondst, is dat onopregtheid? Als iemand die licht heeft willen opsteken, wanneer de vlam in het huis slaat, ontstelt, is dat onopregtheid? Als iemand te laat erkent dat een rietstaf, die hij als een stevig steunsel beschouwde, hem de hand doorboord heeft, is dat onopregtheid? Zeer merkwaardig zijn de woorden door

THIERS aan het einde van eene zijner laatste redevoeringen uitgesproken: « Vous pouvez arriver au gouvernement: eh bien, ce jour-là, vous seriez dans la plus cruelle des situations; car, impuissans, vous seriez accusés d'avoir été des imposteurs, en promettant ce que vous n'aviez pas. » Ziedaar het lot van al degenen, die, vooringenomen met milde en vrijzinnige beginselen, vroeger daarvan grooten ophef maakten, maar, ze naderhand moe-tende realiseren, zelven terugdeinzen voor de baan die ze openden. Dan worden ze beschuldigd, en zeer ten onregte en zeer lasterlijk, van kwade trouw en onopregtheid, waar enkel *zelfbedrog* was. Zoodanige beschuldiging kan in mij niet opkomen, omdat ik hier niet in de personen, maar in de wanbegrippen de oorzaak eener onvermijdelijke weifeling en palinodie vind, en ik zoo veel mogelijk hulde breng aan iemands karakter, al keur ik zijne beginselen af. Neen, op het terrein van opregtheid kunnen het lid uit Almelo en ik wederkeerig elkander de hand reiken. Ik zal voortgaan met zijne talenten hoog te schatten, maar beoordeeling of veroordeeling van beginselen moet vrij blijven. Zoo hij dit niet met mij eens is, zal ik moeten zeggen dat hij aan anderen de vrijheid niet gunt, waarvan hij zelf zoo dikwerf en ruimschoots ten opzichte van anderen gebruik heeft gemaakt.

Omtrent de overige leden van het Ministerie zal ik in geen ontwikkeling treden. Ik heb voor mij personen; wien ik alle achting toedraag, die met uitnemende talenten voorzien zijn, maar . . . welke is de band die hen *zamenhoudt*, welke is de *pensée politique* van hun *Bewind*? Ik zal mij niet in bijzonderheden verdiepen, mij slechts enkele opmerkingen veroorloven. Een homogeen *Mini-*

sterie spreekt zich niet tegen. En dat dit hier het geval is geweest, zou ik met voorbeelden kunnen bewijzen. Ik herinner aan het gebeurde in 1848 bij de behandeling van de wets-voordragt over de verstrekkingen; in 1849, toen van de Commissie voor het hooger onderwijs gewag werd gemaakt. Doch ik behoef naar geen bewijzen van tegenspraak te zoeken, want het is gemakkelijk zich niet tegen te spreken, wanneer men zwijgt. Een homogeen Ministerie spreekt en dit Ministerie zwijgt. Dat gebrek is bij de allerbelangrijkste aangelegenheden duidelijk uitgekomen. Bij de opening der Kamers wachtte ik in gespannen verwachting, wat door een homogeen Ministerie (omtrent welks bestaan ik nog in eenige illusie verkeerde) in de troonrede zou gezegd worden. Ik heb al veel teleurstellingen, vooral bij het tegemoet zien van troonredenen, gehad; nooit was ze grooter dan toen. Ik had gemeend dat het Ministerie althans op eenige punten zijne hoofdenkbeelden in groote trekken zou hebben bekend gemaakt aan de eerste na de Grondwetherziening opgekomen vergadering; maar de rede behelsde niets dienaangaande, en ik geloof zelden een staatsstuk zoo kleurloos als dit gezien te hebben. Bij de beraadslagingen over het Adres van Antwoord heeft zich hetzelfde verschijnsel opgedaan. Ik had mij geveleid dat bij die gelegenheid het Ministerie zich omtrent het een en ander zou verklaard hebben. Dit is niet geschied, evenmin als bij de verdediging van wetten, en ik weet mij niet te herinneren dat men omtrent gouvernementale quaestien enigzins heeft mogen te weten komen de meeningen, het doel en de uitzigten van het Gouvernement. — Wat erger is: een homogeen Ministerie moet spreken, vooral dan, wanneer de grond-

slagen van het Staatsregt worden aangerand : dit Ministerie heeft altijd het stilzwijgen bewaard. Ik wil de quaestie met het geachte lid uit Leiden , omtrent de Souvereiniteit van het Huis van Oranje niet ophalen , maar te dien aanzien slechts dit zeggen. De gewezen Minister van Justitie heeft in zijn programma , en bij andere gelegenheden , die Souvereiniteit den hoeksteen van ons Staatsgebouw , onafscheidelijk van ons volksbestaan , genoemd. Ik zeg hem daarvoor dank ; maar toen deze hoeksteen werd aangevalen , dacht ik dat het gansche Ministerie als één man zou zijn opgestaan , om tegen dien aanval te protesteren. Dit is evenwel niet gebeurd ; het Ministerie zwijgt dus bij de meest vitale quaestiën , ook wanneer het de grondslagen van ons Staatsgebouw betreft. Meer voorbeelden van dien aard wil ik uit vroegeren tijd niet bijbrengen ; nog heden hebben wij gezien hoe weinig de Ministers , ook in gewichtige zaken , met elkanders gevoelen bekend zijn. Men heeft uit de antwoorden van den Minister van Binnenlandsche Zaken kunnen ontwaren dat er bij hem volkomen onzekerheid bestond ten aanzien van het gevoelen van het Ministerie omtrent de afkoopbaarheid der tienden. Ik meende dat , bij het gewigt van het onderwerp in de tegenwoordige omstandigheden , vooral na de hierover angekondigde interpellatie , ook dit eene quaestie was , welke bij het Ministerie had moeten worden ter sprake gebracht.

Ik meen mijnerzijds dit gedeelte mijner taak met de meeste eenvoudigheid afgehandeld te hebben ; nu moet ik ook van de Ministers verzoeken dat zij , bij de beantwoording mijner interpellatie , geen gebruik maken van dien overvloed van oratorische wendingen , waardoor de aandacht der Kamer wel geboeid , maar de Vergadering

eigenlijk wordt afgeleid van het punt dat in behandeling is, en waar het vooral op aan komt. Zoo zouden ze kunnen zeggen: « Wat wilt ge nu toch? Wij zijn immers vrienden van Oranje en Nederland; wij staan den gematigden vooruitgang voor; wij zijn vijanden van revolutie en reactie, verdedigers der constitutionele monarchie: wat verlangt ge meer, wat kunt ge bovendien eischen? » Mij dunkt dat we hierdoor niet veel verder worden gebracht. We zijn allen *vrienden van Oranje en Nederland*; wij beminnen allen de vrijheid en de verlichting, en ik geloof met dankbaarheid te mogen zeggen dat de geheele Natie in dit opzicht homogeen is. Zou het iets meer beteekenen, dat men den *gematigden vooruitgang* bemint? Die uitdrukking is zeer relatief; ieder zal verkondigen dat hij zulk een vooruitgang voorstaat en overdreven vooruitgang afkeurt. Hetzelfde geldt van de uitdrukking dat men, noch *revolutionnair*, noch *reactionnair* is; juist dit heeft de gewezen Minister van Justitie in zijn programma van 13 Mei 1848 gezegd: het heeft hem weinig gebaat; sommigen althans beweerden desniettemin staande dat hij, tegen wil en dank, het een en het ander geweest is. Niet minder algemeen is het gezegde, dat men de *constitutionele* monarchie wil. Ieder verklaart zich daarvoor gestemd; het blijft de vraag wat men daaronder verstaat. Wat is Monarchie? wat is Constitutie? Wat is van beide de aard niet slechts, maar het verband? Men zal mij mogelijk toevoegen dat ik ons voorregt misken; dat nu, na de Grondwetherziening, alle onderscheid van gevoelens in de gewijzigde Grondwet te niet gaat. Ik herinner aan hetgeen, voor en na 1830, in Frankrijk is gebeurd. Daar zeide, daar riep men luidkeels: « la charte, toute la

charte , rien que la charte ; » en welke zijn de gevolgen van die zoogenaamde eenstemmigheid geweest ? Ook in Nederland zal men , welke kleur men ook voorsta , zich algemeen op de herziene Grondwet beroepen . Maar die Grondwet is slechts een stuk papier , dat ieder op zijne wijze kan verstaan en uitleggen . Ik blijf dus vragen ; waar is de homogeneïteit van het Ministerie ? Indien men de zaak tot de groote quaestie terugbrengt , waar is de leiding welke gij , Ministers ! in de voorname aangelegenheden , aan de Kamers en aan de Natie gaaf ? waar is uw grondslag en waar zijn uwe beginselen ? waarin werden zij geopenbaard ? Het is mogelijk dat er homogeneïteit bestaat , maar zeker niet in een constitutionelen zin . Die homogeneïteit is dan wel een goed bewaard geheim , want niemand in het land , en zelfs niemand in deze Kamer , weet het . Dit blijkt vooral uit de eenstemmigheid waarmede het doen dezer interpellatie vergund is . Indien een enkel lid in deze Vergadering van dat geheim kennis had gedragen , dan zou hij het mij hebben geopenbaard , op het oogenblik dat ik het verlof tot het doen der vragen verzocht . En indien die homogeneïteit werkelijk bestond , dan zou de gewezen Minister van Justitie mij op dat oogenblik te dien aanzien genoegzaam hebben ingelicht . Hij toch zou daarvan wel kennis hebben moeten dragen . Indien er een homogeen Ministerie bestaat , dan bestaat het alsof het niet bestond ; het leeft , als of het dood was . Men zegt misschien « beoordeel mij naar mijne daden ; » daar ligt juist de klagt : de daden worden niet gezien , en om die reden ontstaat er onzekerheid . Het is genoeg op te staan , ten blijke dat men zich kan bewegen en leeft . Wanneer het homogeen Ministerie in werking geraakt , zal zijn bestaan niet in twijfel worden

getrokken. Het behoort een stelsel te openbaren , een gouvernementaal systeem te ontwikkelen , en de resultaten daarvan te kunnen aantonen.

Daar ik noch zoodanig stelsel , noch de uitkomsten daarvan ken , zal ik mij veroorloven de *resultaten van de niet-homogeneïteit* na te gaan.

Ik kom aan een zeer moeilijk gedeelte van mijne taak. Ik zal zoo beknopt mogelijk zijn en mij vooral voor overdrijving wachten. Men heeft mij dikwerf daarvan beschuldigd , ofschoon ik altijd getracht heb binnen de grenzen der gematigdheid te blijven. Ik zal de zaak zoo eenvoudig mogelijk voorstellen. Door de niet-homogeneïteit zijn wij in groote ongelegenheid geraakt. Ik meen met grond te mogen zeggen dat ons land in ongelegenheid is , wanneer aldaar geen Regering in den eigenlijken zin des woords bestaat ; te meer , wanneer men op de eigenlijke gesteldheid zoowel van Europa als van Nederland let. Gebeurtenissen , als in de twee en drie laatste jaren , beleeft men niet zonder dat de toestand bedenkelijk blijft. Wanneer wij het oog slaan op ons vaderland , zien wij veel waarover wij ons mogen verblijden : reden tot onbezorgdheid hebben wij niet. Zien wij op Europa , dan ontwaren wij veel dat vergelijkenderwijze eenigzins geruststelt , doch het gevaar is niet voorbij. Met reden heeft dezer dagen DE MONTALEMBERT gezegd : « la société elle-même , la société entière , est à la merci d'un coup de main. » Die woorden karakteriseren den toestand niet van Frankrijk alleen. Is het nu , in dergelijken staat van zaken , niet van het hoogste gewigt zich af te vragen , of ook bij ons een Gouvernement in constitutionelen zin bestaat ? En indien het niet aanwezig is , zou het dan geen pligt zijn voor het bestaan daarvan zorg te dra-

gen, opdat wij ten gevolge van buitenlandsche schokken niet weder verder gesleept worden dan wij begeeren, even als in Maart 1848? — Doch ik wil mij thans bepalen bij de ongelegenheid waarin *de Kamer* door het niet bestaan van een homogeen Ministerie geraakt is? Ik zal niet wijzen op hetgeen men zich bij den aanvang der tegenwoordige zitting voorgesteld had. Men had de grootste verwachtingen van de nieuwe, voor het eerst regtstreeks gekozene Kamers. Alle de leden kwamen bijeen met de loffelijkste zucht tot verbetering van de zaken des Lands. Maar tref fend zou de schildering kunnen zijn van het contrast tus schen hetgeen men zich voorgespiegeld heeft en hetgeen verrigt is. Men lette slechts op het Adres dat de Tweede Kamer den Koning aanbood, waarin gesproken werd van de onverwijldte ontwikkeling der vrijheden en regten, de regeling van het bestuur, herziening van het stelsel van uitgaven en van belastingen, enz. En men herinnere zich, dat het de eerste regtstreeks gekozene Kamer was, die aldus sprak, en optrad na de herziening der Grondwet. Wij allen gevoelden dit; we hebben daarover veel gespro ken; wij stelden ons voor veel in behoorlijke orde te bren gen, en niet terug te treden voor de moeilijkheden op onzen weg. Doch ik laat dit alles daar: ik gewaag niet van hetgeen men had kunnen doen, maar van hetgeen volgens de bepalingen der Grondwet had moeten worden verrigt. De voorstellen der wet, regelende het kiesregt en de benoeming van afgevaardigden ter Eerste en Tweede Ka mer, en van provinciale en gemeente-wet worden voor gedragen in de eerste zitting der Staten-Generaal, volgende op de afkondiging der veranderingen in de Grondwet. Er staat in dat artikel: *worden voorgedragen*. De Regering

zou kunnen zeggen: wel, deze zitting zal niet worden gesloten, of ze zullen zijn voorgedragen. Ik geloof het gaarne, doch vraag: moet het woord opgevat worden enkel in letterlijken zin? werd niet een zoodanig voordragen bedoeld dat afdøening door de Kamers mogelijk ware geweest en de tot stand bringing dier wetten nog in den loop dezer zitting had kunnen plaats hebben? Het kan nooit de bedoeling van den grondwetgever geweest zijn, dat de Regering op den laatsten dag der tegenwoordige zitting zou kunnen voordragen de ontwerpen van wet, die in de allereerste plaats dienden te worden vastgesteld en waarmede de Kamer zich onverwijld had behooren bezig te houden. De slotsom blijft, dat de Kamer gedurende deze zitting, door gebrek aan leiding, niets van dit alles heeft tot stand gebragt, en dat daarvan ook nu niets zal worden verrigt.

Maar, en dit is eene tweede opmerking, er is niet alleen niets *afgedaan*, er is nopens de belangrijke aangelegenheden des lands ook niets *voorbereid*. — Zoodanige voorbereiding moet plaats hebben, lang vóór dat dergelijke wetten worden ter tafel gebragt. Een homogeen ministerie moet in de hoofdtrekken weten wat het wil; dan kan het met vrucht voorbereidend werken. Dit denkbeeld is treffend uitgedrukt door het geachte lid uit Leiden, in zijne *Bijdrage*, waar hij zegt: «het *initiatief der schepping* moet zijn bij het Gouvernement.» Onder de vele krachtige wenken van den geleerden schrijver in zijne veelvuldige geschriften, is er geene meer behartigenswaard. Men vergunne mij een voorbeeld. Eene der belangrijkste wetten die zullen worden voorgedragen, is zeker die op het onderwijs, ter voldoening aan art. 194 der Grondwet. Ik klaag,

niet dat die wet nog niet ter tafel is gebragt, maar dat wij ten aanzien van de beginselen der Regering omtrent het regelen van dit onderwerp onbekend zijn. Wij weten niet of bij de voor te dragen wet de vrijheid van *bijzonder* onderwijs, na zoo menige teleurstelling, thans in waarheid zal verleend worden; wij weten omtrent het *openbaar* schoolwezen niet wat het Gouvernement verstaat onder *eerbiediging van ieders godsdienstige begrippen*: wij weten in 't algemeen niet hoe de regten van den Staat met die der ouders en der gezindheden zullen overeen gebragt worden. Men behoorde, reeds lang vòòr het inbrengen der ontwerpen, het nopens die punten, in algemeene trekken, eens te zijn, en die algemeene trekken moesten reeds vòòr lang zijn bekend gemaakt. Die openbaarmaking zou aanleiding geven tot het overwegen, onder den indruk van het voorloopig resultaat der Gouvernements beschouwing. Daardoor zou men zich den weg banen om het overwigt te verkrijgen. Dan zou men den regel volgen die bij een waarlijk constitutionelen regeringsvorm behoort in acht genomen te worden. De heilzame invloed hiervan zou in de verlevendiging der periodieke drukpers worden gevoeld. Met grond mag men vragen of onze dagbladen over het algemeen zijn, wat ze behoorden te wezen? Ik wil in geen deele te kort doen aan belangrijke hoofdartikelen, die men nu en dan in sommige dagbladen aantreft; maar worden daarin, gelijk elders, uit onderscheidene gezigtpunten, met kennis van zaken, de aangelegenheden vooraf onderzocht, die aan de overwegingen der Kamers zullen worden aangeboden? Met regt mag men dit betwijfelen. Ook ten dezen opzichte zou de leiding kunnen en moeten komen van boven af; ook hier moest het Ministe-

rie rigting aan de denkbeelden geven: daardoor alleen zou met voordeel wat men *public spirit* noemt, kunnen worden gewekt. Dan zou de overweging der ontwerpen van wet op goede gronden voorbereid zijn. En wat gebeurt er nu? Ieder ontwerp komt eensklaps in de Vergadering: zoodat het, in de plaats van de uitkomst eener reeds langdurige en algemeene en veelzijdige beschouwing te zijn, een twistappel en het begin van eindelooze discussiën wordt.

Vergun mij nog een derde treurig historisch feit te vermelden. Deze Kamer heeft niet alleen niets afgedaan en niets voorbereid, maar de aandacht werd zelfs *afgeleid* van hetgeen haar te doen stond. — Men heeft ons bezig gehouden met zaken, die vergelijkenderwijs onbeduidend waren. Men heeft den regelmatigigen gang van zaken verbroken; onderwerpen ter tafel gebracht, die niet noodwendig in deze zitting hadden moeten behandeld worden, en die men, indien de meest belangrijke ontwerpen het eerst waren voorgedragen, wel tot eene volgende zitting had kunnen verschuiven. Ik bedoel de ontwerpen regelende het regt van vereeniging en vergadering, en dat omtrent de ministeriële verantwoordelijkheid. Voegt daarbij dat de voorgedragen wetten somtijds behandeld werden op eene wijze die de zaak op eene lange baan schuift. Voorts heeft men niet zelden verzuimd wat zeer wel doenlijk ware geweest. Bijv. het zal nog langen tijd schier onmogelijk zijn een volledige wet op het onderwijs tot stand te brengen. Ten einde alzoo te voorkomen dat omtrent dit punt niets uitgerigt worde, ware het mijns inziens doeltreffend geweest aan te vangen met een *transitoiren* maatregel, waardoor vele moeilijkheden zouden weggevallen zijn.

Ik wil betrekkelijk dit gedeelte mijner rede nog slechts één trek mededeelen, dien ik verder niet behoef te ontwikkelen. Zou het, bij de overweging van dit een en ander, niet mogelijk zijn dat deze Kamer, door gebrek aan leiding, *onbekwaam* wierd ter behartiging van de groote belangen des Lands? — Het zij mij vergund het oog op de volgende zitting te slaan. Alles wat in deze had behooren te worden afgedaan, zal dan nog moeten worden behandeld. Voorts al de overige in art. 5 der additionele artikelen voorkomende wetten, over de verantwoordelijkheid der Ministers, de nieuwe regterlijke inrigting, het onderwijs en armbestuur, en tot uitoefening van het regt van vereeniging en vergadering. Daarbij komt dan de begrooting. Nog lette men op het mogelijke gebruik van drie regten waarvan de uitoefening aan de Kamer verleend of toegezegd is, het regt van *initiatief*, het regt van *interpellatie*, het regt, waaraan men ons dezer dagen heeft herinnerd, van *enquête*. Bij dit alles komt de behandeling van het adres in antwoord op de troonrede, welligt van andere adressen enz., enz. En wanneer we nu dit alles bijeen nemen, dan mogen wij met regt vragen, wat zal er gebeuren? Vooral wanneer wij die opeenstapeling van werkzaamheden in verband brengen met de wijze waarop in deze zitting door de Kamer gearbeid is. Wij hebben in de laatste dagen aan de behandeling van het wets-ontwerp omtrent de invoering eener nieuwe pharmacopoea *drie* zittingen, aan dat nopens de heffing van opcenten in Noordbrabant *twee* zittingen, aan dat omtrent de regeling van toelating en uitzetting van vreemdelingen *vijf* zittingen gewijd. Stelt men nu daartegenover dat de begrootingswetten, de finantiële aangele-

genheden des lands , en alle de organieke wetten die straks opgesomd zijn , zullen moeten behandeld worden , dan zal het inderdaad moeite kosten te berekenen hoeveel tijds er wel noodig zal zijn om de behandeling ten einde te brengen. Trouwens , dat er in ons land veel tijd gevorderd wordt om wetten daar te stellen , is niet onbekend. *Drie en twintig* jaren had men noodig om de nieuwe wetgeving tot stand te brengen , en *vier en dertig* zijn niet voldoende geweest tot het invoeren van een nieuw Wetboek van Strafrecht. Wij kennen de aanmerking der Engelschen , toen het van stapel loopen van onze stoomboot *de Atlas* eerst acht dagen na de eerste proefneming gelukt was. Zij zeiden dat de Nederlanders zulke lange stoombooten maakten , dat zij acht dagen behoefden om te water te komen. Met meer recht , vrees ik , zullen zij eenmaal kunnen zeggen dat wij zulke volmaakte organieke wetten trachten te maken , dat zij altijd in de maak zijn. Ik heb in het vorige jaar geschreven , bij de behandeling der Grondwetherziening , dat ik aan de gewijzigde Grondwet geene levensverzekering durfde geven van één jaar. De uitdrukking kwam sommigen gewaagd voor. Nu ducht ik veeleer , althans zoo de organieke wetten moeten aantoonen dat de Grondwet in het leven is gebracht , dat mijn uitdrukking niet stout genoeg was , en dat , bij zoodanige wijze van werken , aan de gewijzigde Grondwet nimmer het leven zal worden vergund. Die toestand laadt , naar mij voorkomt , eene zware verantwoordelijkheid op de Kamer ; want ofschoon zij van den aanvang af ijverig haar taak opvatte , heeft zij zich welligt te weinig in oppositie gesteld tegen de handelwijze die ik hier doe uitkomen ; alhoewel ik als een begin van zoodanige oppositie mag beschouwen de eenstemmigheid ,

waarmede de Kamer mij het verlot tot het rigten dezer interpellatie verleend heeft.

Ten slotte blijft mij over mijne apologie aan het Ministerie te maken.

1.º Ik heb met mijne interpellatie volstrekt geen persoon of iets persoonlijks op het oog; ik heb eene algemeene quaestie van ons Constitutioneel Staatsregt ter sprake gebracht.

2.º De behandeling van het vraagstuk is op dit oogenblik van dubbel gewigt, onder het eerste Ministerie dat, na de herziening der Grondwet opgetreden, geroepen is de Grondwet in toepassing en ten uitvoer te brengen. Gewigtig is daarom het feit, dat noch de Regering, noch de Kamer eenige belangrijke werkzaamheid hebben volbragt. Juist om het deel dat dit voortgezette Ministerie van Mei of Maart 1848 aan de Grondwetherziening heeft genomen, rust dienaangaande, vooral op sommige der Ministers, eene groote persoonlijke verantwoordelijkheid. Ik doe door deze herinnering en waarschuwing hun geen ondiens. Al hun bedrijvigheid, zonder eenheid van plan en beginsel, beteekent niets. Zeker is het dat het Vaderland in groote ongelegenheid is geraakt; de wonden, die daarvan het gevolg kunnen zijn, worden niet altijd door de aftreding van een Ministerie of van dezen en genen Minister geheeld.

3.º Het is mijne bedoeling niet de Ministers met werk te overladen, en hun geen rust te gunnen. Neen, ik acht veeleer, dat zij, door eene verbeterde inrigting der Departementen van algemeen bestuur, door meer zelfstandigheid der ambtenaren, van vele werkzaamheden moesten wor-

den bevrijd. Ik verlang van hen niet dat ze zwoegen van des morgens vroeg tot des avonds laat. Dit is in alle opzigten voor hen nadeelig. Ik wensch dat zij, gelijk ieder ander, behoorlijk tijd hebben tot rust, tot uitspanning; ik ben overtuigd dat ook voor hen, al is het onder koeler luchtstreek, het *dolce far niente* somtijds als voorwaarde van rigtige werkzaamheid te pas komt. Die overlading met werkzaamheden strekt mij tot een bewijs dat de Staat in een anormalen toestand verkeert.

4.º Ik verlang aan het Ministerie te geven wat het in de troonrede gevraagd heeft. Ik verlang dat er eene *krachtige Regering* besta. Maar, om haar krachtig te doen worden, moet er eerst eene Regering, een Gouvernement zijn. Het tegendeel is waar. Ik wil niet zeggen dat er bij de Ministers geene kiem ligt voor een constitutioneel Gouvernement; mijn betoog strekt integendeel om te bewijzen dat er bij het Ministerie bestanddeelen voor meer dan één Gouvernement zijn: doch wij hebben er slechts één noodig.

Indien ik nu de vragen, die ik aan het Gouvernement rigt, moet formuleren, valt dit mij gemakkelijk, want ik volg slechts de punten mijner rede, en vraag:

- 1.º is een homogeen Ministerie onmisbaar?
- 2.º Zijt ge een homogeen Ministerie?
- 3.º Zoo ge het zijt, welke zijn uwe beginselen?
- 4.º Zoo ge beginselen hebt, waar is uw plan, uw programma?
- 5.º Zoo ge een plan hebt, hoe zult ge het in werking brengen, om daardoor kracht te verkrijgen, overeenkomstig de roeping van een Gouvernement?

Maar ik zal niet onbescheiden zijn, en liever aan de

Ministers de meest mogelijke vrijheid geven. Ik laat daarom mijne interpellatie gelijk zij oorspronkelijk was, en herhaal de vraag :

« welke beteekenis hecht gij aan artt. 53 en 73 der Grondwet, in het bijzonder nopens het bestaan van een homogeen Ministerie, in verband tot de werkzaamheden der Kamer? »

De gewezen Minister van Justitie, de Heer **DONKER CURTIUS** vatte terstond het woord op (*Bijblad* blz. 723). Na zijne redenering, verzocht de Minister van Binnenlandsche Zaken dat de beantwoording der Interpellatie zou worden uitgesteld tot 30 Julij.

INTERPELLATIE

OVER

HET AL DAN NIET BESTAAN VAN EEN MINISTERIE.

C.

ZITTING VAN 30 JULIJ 1849.

REPLIEK.

* * In de rede van den Minister van Binnenlandsche Zaken, namens het Ministerie (*Bijblad* blz. 724) werd geen ander beginsel van homogeneïteit dan de door niemand in twijfel getrokken wensch van naleving der Grondwet kenbaar gemaakt. Ik meende gehouden te zijn tot eenige repliek; vooral omdat de Minister, bijkans in den vorm eener plegtige sommatie, beweerd had dat de Kamer door mij tot het indienen van een Adres aan den Koning moest worden geprovoceerd.

Ik heb éene zware taak op mij genomen, welligt te zwaar voor mijne krachten. Gaarne zoude ik niet alleen twee dagen, maar, kon het zijn, acht dagen uitstel vragen om op de uitgestrekte rede van den Minister van Binnen-

landsche Zaken te antwoorden. Daar dit evenwel niet mogelijk is, zoo zal ik de Vergadering verlof vragen om, met beknoptheid en echter toch ook met eenige uitvoerigheid, te mogen antwoorden, vooreerst op hetgeen de Minister van Binnenlandsche Zaken heden gezegd heeft; in de tweede plaats op hetgeen in de vorige zitting door ons geëerde medelid uit Almelo te berde gebragt is. Daarna zal ik aan de Vergadering voorstellen wat naar mijn inzien het gevolg van deze geheele interpellatie behoort te zijn. Ik zeg, naar mijn inzien; niet naar het inzien dergenen, die mij, naar het schijnt, willen voorschrijven wat ik, ten gevolge van mijne interpellatie, zou behooren te verrigten.

Ik geloof allereerst te mogen herinneren dat ik, in mijne vorige rede, den eerbied in allen opzichte bewaard heb, welke mij tegenover de vertegenwoordigers van de Kroon voegt. Indien er eenige schijn van onbescheidenheid kon hebben bestaan, dan zou die zijn oorsprong hebben in den aard van de interpellatie zelve; in het betwisten, in het betwijfelen althans van het bestaan van een homogeen Ministerie. Het blijk van gebrek aan eerbied zou dus niet liggen in de wijze waarop de interpellatie is gedaan, maar in het onderwerp zelf, en dan komt de schuld op de Kamer, die tot zoodanige interpellatie verlof verleend heeft. Ik heb tevens blijk gegeven van persoonlijke hoogachting voor de Ministers: het kan bij mij niet opkomen hunne talenten, hunne bedoelingen, hunne wezenlijke verdiensten, in vele opzichten, te willen in twijfel trekken. Het zij althans verre van mij, dat ik mij tot een ~~weérklank~~ zoude maken van de onbetamelijke aanvallen, welke of tegen de Ministers in het algemeen, of tegen een Minister, tot leedwezen van

ons allen, buiten de Kamer geschieden. Ook heb ik in mijne geheele rede, mijne afkeuring niet gerigt tegen de daden en maatregelen van het Ministerie; de eenige vraag is geweest deze: of het Ministerie inderdaad den naam kan dragen van homogeen Ministerie? Eindelijk, deze geheele interpellatie en de wijze waarop ik haar in het midden gebragt heb, is voor dengene, die onpartijdig oordeelt, het duidelijk bewijs dat ik tusschen de Vertegenwoordiging en het Ministerie slechts een onderzoek omtrent een zeer gewichtig constitutioneel punt heb willen uitlokken; en dat ik eene bepaalde aanleiding en roeping gehad heb in de verantwoordelijkheid die op ons allen rust, als leden van de Vertegenwoordiging der Natie. Zoo als er, of liever zoo als er *niet* in de laatste maanden gewerkt is, zoo kan het onmogelijk voortduren; en indien ik deze interpellatie thans niet gedaan had, houd ik mij verzekerd, dat binnen kort een aantal leden hetzelfde zouden hebben verrigt wat nu door mij geschied is.

Nu ben ik nog geheel onder den indruk van de welsprekendheid die wederom heeft doorgestraald in de rede van den Minister van Binnenlandsche Zaken. Ik zal de menigvuldige punten daarin vervat niet alle opnemen; ik zal echter zooveel mogelijk die rede kortelijk trachten te wederleggen. Ik moet erkennen, — ik weet niet in hoever de leden dezer Kamer in dat gevoel met mij deelen, — dat, ofschoon onder den indruk van de rede des Ministers, ik aangaande het bestaan en de werking van een homogeen ministerie nog geen volkomene overtuiging erlangd heb.

De Minister heeft gezegd dat hij het bespiegeland gedeelte van mijne rede geheel ter zijde zoude leggen, gelijk ons geachte medelid uit Almelo zeide niet te zullen treden

in al de theoriën waarmede ik deze Vergadering had bezig gehouden. Ik dacht, althans in de behandeling van dit onderwerp, nog al practicaal te zijn geweest; het bespiegeland gedeelte van mijne rede heeft zich bepaald tot eene definitie van een homogeen ministerie. Indien men nu zoodanigen afkeer heeft van theoriën en bij de behandeling van een onderwerp geene definitie wil vooropstellen, en wanneer men met zekere minachting het bespiegeland gedeelte ter zijde stelt, dan wordt de discussie moeilijk, omdat het punt van uitgang ontbreekt. Ik hecht veel aan eene definitie, tot juist begrip van de zaak. Een voornaam punt van mijne rede, namelijk het verwijt dat ik omtrent het stilzwijgen der ministers bij vele gelegenheden gedaan heb, heeft de Minister beantwoord, met te zeggen: dat deze Vergadering niet bestemd was om, gelijk welligt sommige redenaars doen, over alle onderwerpen, ten allen tijde, bij elke gelegenheid, uitvoerig te spreken; maar dat het Ministerie wenschte zich met naauwgezetheid te beperken tot de onderwerpen die aan de orde van den dag zijn, om ze zoo kort mogelijk te behandelen en af te doen. Inderdaad het is zeer wenschelijk zoo kort en beknopt mogelijk de zaken te behandelen, en niet ten allen tijde alle onderwerpen te berde te brengen; maar toch zijn er grondstellingen in een constitutionelen Staat, van zoo groot belang, die zoo zeer ingrijpen in het leven van den Staat zelve, dat ze, wanneer ze in deze Kamer betwist worden, door een homogeen ministerie behooren te worden gehandhaafd.

Ik heb gevraagd: bestaat er een homogeen ministerie? de Minister heeft geantwoord: «er bestaat een ministerie, zoodanig als de Grondwet vordert.» Welke zijn de begin-

selen van dat ministerie? De Minister heeft gezegd: «gij leest ze in uwe Grondwet.» Nu geschiedt juist wat ik zoo gaarne had willen vermijden, wij vallen namelijk in algemeenheden die niets beteekenen, en geene de minste inlichting geven omtrent den aard der beginselen van het Ministerie. De Grondwet, en alweder de Grondwet. Zij is het middelpunt van ons allen. Niemand betwist dit, maar de Grondwet bevat veel dat op velerlei wijze kan uitgelegd worden. Men had dus niet op de Grondwet moeten wijzen, zonder tevens aan te toonen naar welke beginselen de Grondwet door de Regering wordt verklaard. In iederen Staat is het duidelijk dat algemeene verwijzing naar het charter, naar de Grondwet, niets beteekent. De Grondwet wordt het strijdperk van al de partijen; weshalve ik inderdaad eene zeer duidelijke uitvlugt, eene zeer duidelijke ontduiking mijner vraag zie. Gij doet u zelven onregt, moet ik tot de Ministers zeggen, als gij meent dat iemand hier van gevoelen is dat gij willens en wetens de Grondwet ter zijde stelt. Ik geloof niet dat het bij een enkel lid der Vergadering, evenmin als bij het Ministerie, opkomt de Grondwet uit het oog te verliezen, maar wij wenschten te weten hoe de Grondwet wordt opgevat en welk denkbeeld de Ministers daaromtrent hebben.

De Minister heeft een kort overzicht gegeven van historische feiten in het laatste jaar voorgevallen, en zich beroepen op het Ministerie van Maart dat beginselen geformuleerd had. Kon er nu wel ooit een ongelukkiger voorbeeld gekozen zijn dan dit? Het Ministerie van Maart, met den graaf Schimmelpenninck aan het hoofd, heeft zijne beginselen geformuleerd; het is zoo, maar weinige weken later bleek het dat de ministers elkander niet kenden.

en dat er geen homogeneiteit bestond, en wel eenvoudig om de reden dat men zich niet verstaan had omtrent de beginselen; er kwam eene scheuring en het Ministerie ging uiteen. Waarlijk ons geëerd medelid uit Leiden heeft het Ministerie van Maart zeer juist in zijne *Bijdrage* gekarakteriseerd, als hij zegt dat men plaats nam in het Ministerie, even als of men een partijtje ging maken. — De Minister heeft verder gewezen op het programma van 13 Mei. Dit is, van het begin tot het einde, niets anders dan eene zamenvoeging juist van die nietsbeteekenende uitdrukkingen, gehechtheid aan de Grondwet, aan de constitutie, aan de constitutionele monarchie, en dergelijke meer, die ons niet de minste karakterschets van het eigenlijke stelsel der Regering geven. — De Minister heeft ten derde gewezen op het verslag van 13 November 1848. Dat voorwaar is een heerlijk programma geweest: bezuiniging door vereenvoudiging! Maar nu is het algemeen bekend dat juist in dit verslag meer dan ooit doorstraalt gebrek aan beginselen: dat het eenvoudig was eene compilatie van punten waarop zou kunnen bezuinigd worden, zonder eenige eenheid in strekking en doel. Wanneer dan de Minister zegt: er was *derhalve*, toen het tijdelijk Ministerie definitief werd, geene politieke geloofsbelijdenis meer noodig, keer ik het om en zeg: er was *derhalve* wel eene politieke geloofsbelijdenis noodig.

Maar, het plan van het Ministerie dat de Minister heeft opgelegd, wat zegt dit? De Grondwet getrouw ten uitvoer te leggen, de banden tusschen Vorst en Volk naauwer toe te halen, en de stoffelijke en zedelijke belangen des Volks te bevorderen. Is er iemand in het land die zich niet met dit programma vereenigen zou! zijn dit kenmerkende beginse-

len die dit Ministerie aankleeft ? is daaromtrent niet homogeenheid bij alle mogelijke Ministers ? Zal niet ieder onzer het met die punten eens zijn ? de vraag is op welke wijze men dit doel meent te bereiken. Het antwoord van den Minister is , zoo als ik het had verwacht : vague en oratorische wendingen , kunstig en nietsbeduidend , waarvan ik verzocht heb verschoond te mogen blijven.

Nu kom ik aan een gedeelte van de redevoering des Ministers dat ik tot mijn leedwezen heb aangehoord. Men heeft daarbij — en ik meende dat een lid dezer Vergadering daartegen gewaarborgd behoorde te zijn — den spreker allerhande persoonlijke bedoelingen toegeschreven ; bedoelingen waarvan ik dikwerf genoeg , zoo in als buiten de Kamer en ook nog in mijne vorige rede , afkeer en weêrzin betoond heb. Men heeft gezegd , één van beide : er is bij den spreker afkeuring van het stelsel der Regering , door den grondwetgever aangenomen , en derhalve bedekte bestrijding van de Grondwet zelve ; of afkeuring van de tegenwoordige samenstelling van het Ministerie , en dus een meer openlijke strijd tegen alle of sommige der Ministers. Er is gezegd dat men de eerste onderstelling geheel en al ter zijde schoof , maar er is eene wijze van iets te verwerpen die veelbeteekenend is. Ik meen genoeg te hebben getoond dat ik wensch , overeenkomstig mijn eed , getrouw te blijven aan de Grondwet ; dat ik daarvan geene afwijking , hoe ook genaamd , begeer , noch in den zin van reactie , noch in dien van revolutie. Wat het tweede punt aangaat , ik heb mij onthouden de maatregelen en daden van het Ministerie ter toetse te brengen ; ik heb mij enkel en alleen bepaald bij de aanwijzing dat het Ministerie niet was een homogeen bewind , naar den aard der grondwettelijke vormen. — Het

is mij niet mogelijk de onderscheidene punten die de Minister heeft aangeroerd te beantwoorden, maar ik moet vragen, of hij in goeden ernst meent dat de Kamer veel gewigt kan hechten aan algemeene uitdrukkingen, zoo als wanneer hij de leden van het Ministerie van inconsequentie vrijwaart; wanneer hij ontkent dat zij die vroeger milde en vrijzinnige beginselen hebben verkondigd, naderhand, in de uitlegging en toepassing daarvan zijn afgeweken? Gelooft hij dat de Kamer er veel aan gehecht heeft toen hij, antwoordende op mijne vraag nopens eenstemmigheid in beginsels, eenvoudig weder vroeg, of ik kan willen dat negen Ministers in alle mogelijke zaken even bekwaam zullen zijn. Meent hij dat de Kamer niet opgemerkt heeft dat, toen hij sprak over het door mij gedane verwijt betrekkelijk het gebeurde bij de behandeling der wet wegens de verstrekkingen — een punt dat ik ter loops heb aangestipt — hij zeer uitvoerig heeft geantwoord; terwijl hij een ander verwijt, nopens de niet-verdediging der Souvereiniteit van het Huis van Oranje, toen dat beginsel in deze Kamer werd aangerand, in 't geheel niet heeft aangeroerd? Meent hij dat de Kamer er veel aan kan hechten, wanneer hij zegt dat het Ministerie zich verheugt en beroemt over het overleg en de overeenstemming zijner leden? Heb ik inderdaad gezegd, wat hij mij laat zeggen, dat het Ministerie reeds in Februarij de drie wetten die in artikel 5 van de additionele artikelen der Grondwet worden opgenoemd, had behooren in te zenden? Al die bijzonderheden laat ik daar, en blijf zeggen dat mijne rede omtrent de onmisbaarheid van een homogeen Ministerie door den Minister niet is beantwoord.

Het beste bewijs voor gebrek aan homogeneiteit van

het bewind is gelegen in het uitstel hetwelk in de vorige vergadering gevraagd werd om op mijne interpellatie te antwoorden. Ik had bijna kunnen zeggen: *habemus reum confitentem*. Het gold hier een kardinaal punt, een levensbeginsel. Ik heb volstrekt niets anders in het midden gebragt dan hetgeen ik reeds verscheidene dagen te voren (*zitting van 19 Julij*) gezegd had, toen ik de strekking van mijne interpellatie aangeduid heb; en wanneer dan het Ministerie nog moet gaan overleggen, nog moet afspreken, op welke punten het zich zal baseren om staande te houden dat er een homogeen Ministerie is, kan de indruk hiervan niet gunstig zijn.

Ik zal de mij door het Ministerie gedane uitnoodiging nader opnemen, doch wensch vooraf den spreker uit Almelo te beantwoorden; zonder terug te komen op hetgeen hij gezegd heeft, dat hij mij in de ontwikkelde theoriën niet volgen zou. Ik meen, gelijk ik reeds zeide, bij uitnemendheid praktikaal te zijn geweest. Ik duid hem niet ten kwade dat hij optrad als verdediger van het bewind waartoe hij vroeger heeft behoord: maar ik moet bij eene door hem gebezigde uitdrukking stilstaan. Ter verdediging van het voordragen van niet dadelijk gevordeerde wetten, zeide hij tot die aanbieding zich aangespoord te hebben gevoeld, omdat hij *zijn aandeel* zoo spoedig mogelijk wenschte te leveren in de wetten, die het uitvloeisel der Grondwet waren. Zijn aandeel; ziedaar reeds het bewijs van gebrek aan samenwerking. Het ter tafel brengen door een Minister van zijn aandeel, zonder in overleg te zijn getreden of niet andere wets-voorstellen de voorkeur verdienden, komt niet overeen met de homogeniteit. Als reden waarom de hier bedoelde wetten vroeger dan andere

waren ingediend, heeft hij opgegeven dat, ten aanzien van die voorstellen, hij slechts te zoeken had naar een beginsel om het vervolgens uit te werken. Dit zal bij het maken van iedere wet het geval zijn. Het komt er slechts op aan een beginsel te hebben, en dit uit te werken. Dat dit echter niet zoo gemakkelijk is, blijkt uit hetgeen met de door den Minister van Justitie ingediende wets-voordragten is voorgevallen. Hij zeide verder, dat de Regering met werk was overladen, dat zij echter begeerig was *iets* tot stand te brengen, en daarom de bedoelde wetten had voorgedragen, en sprak van een niet edelmoedig beantwoorden van die poging. Doch er kan hier geen sprake zijn van *iets*, maar van *iets goeds* tot stand te brengen; weshalve het van de Kamer niet gevorderd kan worden aan te nemen wat zij niet goedkeurt, maar in gemoede meent te moeten verwerpen. Hij heeft vervolgens over de wet nopens de regeling van het regt van vereeniging en vergadering uitgeweid, als of deze weder in discussie was gebracht. Ik vind mij verplicht iets hierop te antwoorden. Hij is met veel ijver opgekomen tegen het uitgebrachte verslag, of liever tegen den steller. Ik begrijp wie bedoeld wordt, en deze omstandigheid geeft mij aanleiding te vragen of het hem bekend is op welke wijze de woorden *bijkans* en *eenigermate*, waarover hij bepaaldelijk geklaagd heeft, in dat rapport zijn gekomen. Wanneer hij dit tot een punt van nader onderzoek maakte, zou hij ontdekken dat zijn misnoegen tegen den steller onverdiend is. Mijn verwijt, dat hij teruggetreden is voor het ten uitvoer leggen van vroeger voorgestane beginselen, heb ik gestaafd met stukken waaraan hij niet vreemd is; met het rapport van de Commissie van 17 Maart 1848 en het programma

van 13 Mei. Zoo, na het verwerpen van de wet op de vereenigingen door de groote meerderheid der Kamer, de scheiding tusschen de vertegenwoordiging en hem, gelijk hij thans verklaard heeft, was uitgesproken, zou ik medegewerkt hebben om ons medelid uit het Ministerie te doen treden. Ik heb het niet zonder schrik vernomen, maar mij weldra gerustgesteld met de gedachte dat vóór de scheiding, de verstandhouding niet zeer intiem was, en voorts dat het verslag niet de uitdrukking eener individuele opinie was, maar hetgeen door de rapporteurs in de afdeelingen was opgeteekend; de opinie der Kamer. Het is bij de stemming gebleken dat dit zoo was. Heeft nu de Kamer door die voordragt af te stemmen verkeerd gehandeld? Ik geloof het niet. Ik herinner slechts met een woord dat de hoofdreden voor de onaannemelijkheid dier wetsvoordragt daarin was gelegen: dat elke vergadering van politieken aard, ook binnen gebouwen, van Gouvernementswege kon worden geschorst. Dat was een gevaarlijk beginsel; het kon ook bij andere wetten in toepassing worden gebragt; het was het begin van een reactionair systema. . .

De Voorzitter nam hier het woord en verzocht mij de vriendelijkheid te hebben, van het onderwerp der interpellatie, namelijk de vraag over het regt verstand van artt. 53 en 73 der Grondwet, in het bijzonder nopens het bestaan van een homogeen ministerie, in verband tot de werkzaamheden der Kamer, niet te willen afwijken.

Ik gaf te kennen dat ik mij, zooveel mogelijk, daartoe bepalen zou, maar toch vergunning moest vragen, te antwoorden op hetgeen door het lid uit Almelo tegen mijne bedenkingen was aangevoerd.

De Voorzitter verklaarde dat, zijns inziens, dit punt genoegzaam was toegelicht, weshalve hij mij uitnoodigen moest tot het onderwerp in beraadslaging terug te keeren.

Ik ging daarop hoofdzakelijk aldus voort.

Ik wil mij gaarne omtrent dit punt bepalen bij het kenbaar maken mijner meening dat de Kamer terecht de bedoelde wet verworpen heeft, vermits zij eene reactionaire strekking had. Eene uitdrukking moet ik nog opnemen, van het grootste belang. Ik geloof daarbij de orde der discussie niet te buiten te gaan. De spreker uit Almelo heeft onder de verdiensten van het Ministerie geteld, dat de rust in het vaderland bewaard was, zonder eenige wet van bedwang, zonder eenige maatregelen tegen de drukpers. Ik wil aan het Ministerie den lof niet onthouden die het verdient; maar geen lof geven waarmede men te na komt aan de eer der Natie. Men waardeert niet genoeg de eigenaardigheid van het Nederlandsche volk. Men doet het voorkomen, als ware in 1848 veel energie noodig geweest om de rust te handhaven. Neen, die veêrkracht was niet noodig. Handhaving van orde en rust lag minder in de verdienstelijkheid van het Ministerie dan in de geaardheid van het volk. Ik zal over dit punt niet uitweiden; maar alleen zeggen, dat de opgewondenheid in Maart 1848 grootendeels kunstmatig geweest is; eene opgewondenheid niet doorgedrongen tot de kiem der Natie. — Waartoe zouden wetten van dwang gediend hebben? uw eigen partij kwam aan het bewind, en de Natie schaarde zich in die oogenblikken om elk bewind. Zij ondersteunde het Ministerie, in zoover het eene voortzetting was van het conservatief Gouvernement, en een gewijzigd stelsel van behoud voorstond. De eervolle melding welke het Ministerie verlangt, kan ik niet geven, omdat ze voor de Natie beleedigend is. Na de vermaning van den Voorzitter zal ik over dit punt niet

verder spreken : wanneer ik hier een oogenblik van de orden afgeweken en eene excursie heb gemaakt , dan is die excursie gedwongen geweest , omdat ik meende te moeten antwoorden op het gezegde van den spreker uit Almelo nopens de verdiensten van het bewind omtrent de handhaving van orde en rust.

Ik kom tot het onderwerp in behandeling terug , en zeg : wij hebben aan een homogeen Ministerie behoefte , om de leiding te hebben , welke de Natie verlangt. Men moet de Natie niet aan banden leggen , maar ook niet aan zich zelve overlaten. Leiding , of liever opleiding moet er zijn. Een Ministerie moet , om kracht uit te oefenen , weten waar de bron van wezenlijke kracht ligt. Zonder homogeen Ministerie is er geen leiding , en zonder die leiding zal het gevolg zijn , òf dat het volk door verkeerde beginselen afgeleid , dat is verleid wordt , òf dat het tot apathie , onverschilligheid , vervalt ; zoodat bij de eerste crisis het Bewind , niet door de magt zijner vijanden , maar door eigen magteloosheid andermaal bezwijkt.

En nu , wat te doen ? De Minister eischt dat ik de Kamer oproep om aan den Koning te doen kennen dat het Ministerie het vertrouwen van de meerderheid der Kamer niet bezit. Ik zal mij door zoodanige vriendelijke uitnodiging niet van mijn doel laten afbrengen. Men miskent daardoor den zin en geest mijner interpellatie ; ik zal blijven doen wat ik mij , bij eene vroegere gelegenheid , heb voorgesteld , en hetgeen , naar mijn inzien , met mijn plicht en roeping overeenkomt. Ik verlang noch adres aan den Koning , noch *ordre du jour motivé*. Indien een ander zoo iets zou willen voorstellen , ik zou er mij tegen verzetten , omdat het tegen mijn oogmerk strijdt. Mijne bedoeling

was alleen , en ik geloof dat dit ook de bedoeling der Kamer was , toen zij het verlof verleende , dat het gewichtig onderwerp in overweging gebragt wierd. Het was tevens om te doen uitkomen dat alle verantwoordelijkheid voor de plaats gehad hebbende vertraging in de werkzaamheden van haar moest worden afgeworpen , en om aan het Ministerie den noodigen tijd van beraad te geven wat in de gegeven omstandigheden te doen.

Ik heb mij gevraagd , of mijne interpellatie aanleiding tot eene algemeene discussie zal geven ? Daarom trent bestaat bij mij , ik wil het gaarne bekennen , tweestrijd. In sommige opzigten zou ik het gaarne willen , maar aan den anderen kant vind ik het raadzamer , en in het belang der zaak beter , de discussie te sluiten. Ik ben voorzeker niet voldaan over het door het Ministerie gegeven antwoord , maar ik heb reden om te vreden te zijn over den afloop der zaak. In het openen eener algemeene beraadslaging zie ik tweederlei bezwaar : vooreerst zal men welligt het karakter eener interpellatie uit het oog verliezen , en alzoo tot de omslagtigste beraadslagingen komen. Het lid uit Almelo zal gereedelijk veel kunnen antwoorden op hetgeen door mij is aangevoerd , en ik zou weder daarop moeten antwoorden. En wanneer zich nu vele leden in de discussie mengen , en doen wat het lid uit Almelo heeft gedaan , die eene interpellatie in de mijne mengde , dan voorwaar zie ik geen einde aan de discussie. Zoodanige behandeling zou , ten tweede , ligtelijk tot hartstogtelijkheid aanleiding geven , die ik gaarne vermijd. Mijn oogmerk met de interpellatie is bereikt. Het is duidelijk geworden welke de oorsprong der stagnatie in de werkzaamheden der Kamer is , en deze is ontheven van verantwoordelijkheid. De

Kamer heeft, door het verleen van verlof, genoeg van haar gevoelen doen blijken, en ik houd mij overtuigd dat wanneer de leden op het door den Minister aangevoerde zwijgen, dit stilzwijgen door niemand als goedkeuring aangemerkt wordt. De beslissing kan nu gerustelijk aan de Natie overgelaten worden. Het Ministerie heeft van deze Kamer eene waarschuwing ontvangen. Er is tijd van beraad. Het Ministerie is *en demeure* gesteld, en zoo er omtrent dit onderwerp niets is *afgedaan*, ik acht dat er ten minste iets *voorbereid* is.

Daar niemand meer het woord verlangt, wordt, op voorstel van den Voorzitter, deze zaak als *afgedaan* beschouwd.

XIII.

ONTWERP VAN WET OVER DE NEDER- LANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ.

ZITTING VAN 8 SEPTEMBER 1849.

* * Onder de langdurige discussie over een vijf- en twintigjarige verlenging van de betrekkingen tusschen de Regering en de Handelsmaatschappij, waren de gemoederen zeer gespannen. Om het gewigt van de zaak zelve en de bedenkelijke gevolgen eener afstemming. Om het gevaar, ook voor het vervolg, der ongunst waarin bij verscheidene leden de Maatschappij scheen te staan. Om de vrij algemeene verwachting *in de Kamer* dat de wet zou worden verworpen. In de handelsteden was men naauwelijks op de mogelijkheid eener zoodanige uitkomst bedacht.

Er bestaan twee redenen, die mij heden met meer dan gewone huivering het woord doen opvatten. Ik moet al terstond bekennen dat ik niet met vorige sprekers kan be-

tuigen geheel belangeloos te zijn , omdat ik niet tot de aandeelhouders der maatschappij behoor. De openhartigheid gebiedt mij te belijden dat ik eigenaar van *drie* aandeelen ben. Ik hoop echter dat ik uit dien hoofde niet voor al te partijdig in deze zaak zal gehouden worden , en ik zal alle krachten van mijnen geest inspannen om mij , zoo mogelijk, boven partijdigheid te verheffen. Wat mij betreft, ik beschouw al mijne medeleden , aandeelhouders of niet, bewoners van handelsteden of land-gewesten , gaarne als geheel onpartijdig , ook bij de beoordeeling van dit onderwerp.

Een tweede reden van huivering is gelegen in de uitnemendheid der heden en gisteren van weërszijde uitgebragte adviezen , zoodat ik wel aarzelen moet , om , bij de geringe kennis van Staathuishoudkunde die ik bezit , over dit gewichtig onderwerp uit te weiden. Evenwel juist uit dien hoofde heb ik eenige roeping gevoeld om , in den tegenwoordigen stand der discussiën , het woord te vragen. Ik geloof dat vele leden in hetzelfde geval verkeerden als ik. Van beide zijden is de zaak met ernst en nadruk behandeld door de specialiteiten in handel , staathuishoudkunde en finantie-wezen. Voor ons niet-deskundigen , in den onaangenamen toestand geraakt van telkens heen en weder geslingerd te zijn , is het oogenblik dààr zich af te vragen , of deze langdurige beraadslagingen de zaak niet in sommige punten ook voor ons tot genoegzame klaarheid hebben gebragt. Ik zal uit dit oogpunt een blik op de discussiën slaan.

Het *eerste* punt , naar mijn oordeel tot genoegzame zekerheid gekomen , is dat de Kamer , ten aanzien van het contract met de Nederlandsche Handel-maatschappij ver-

keert in exceptionelen toestand. De geëerde spreker uit Kampen heeft ons gisteren avond op het hart gedrukt dat we ten dezen aanzien volkomen vrij waren. Dit kan ik niet toegeven. Immers de indruk der gehouden redevoeringen en overgelegde overeenkomsten op mij, is dat de Kamer niet in zoodanige zedelijke vrijheid verkeert, als wensche-lijk ware. Er zijn gevallen waarin men regt heeft iets te verrigten, en waarin toch de zedelijke vrijheid ontbreekt tot gebruikmaking van dat regt.

Een *tweede* punt, dat mij toeschijnt uitgemaakt te zijn, is dat de Vergadering, ten aanzien van het vraagstuk der bevoegdheid van de Regering tot sluiting van het consignatie-contract geheel ongeprejudicieerd blijft. Ik verheug mij over de ondubbelzinnige verklaring des Ministers, en kan mij niet vereenigen met het amendement van het lid uit de Residentie, wel met het gevoelen van den spreker uit Rotterdam, die verlangt dat elk lid der Vergadering te dien opzigte in zijn geheel zij. Als ik de wet aanneem, geschiedt dit onder bepaalde *réserve*, dat ik mij te dien aanzien volstrekt niet prejudiciere. Ik zou gaarne dit voorbehoud zelfs tot vele andere punten uitstrekken, na de lezing van een geschrift, dat dezer dagen het licht gezien heeft.¹ Ik maak van deze gelegenheid gebruik, om te verklaren dat het veel indruk op mij gemaakt heeft, maar ik wil deze gelegenheid te baat nemen, om te verklaren dat er in deze brochure het een en ander wordt aangetroffen, naar mijn inzien niet overeen te brengen met het onderling vertrouwen, ten allen tijde tusschen een Minister en zijne onderhoorigen onmisbaar.

¹ Van den Heer van SWIETEN, vroeger Secretaris bij het Ministerie van Koloniën.

Ten derde, is het tot klaarheid gekomen, dat het agentschap van de Nederlandsche Handel-maatschappij niet op zich zelf mag of moet worden beschouwd; dat het niet kan of mag geïsoleerd worden van het geheele stelsel, hetwelk onze koloniën beheerscht, en waardoor het moederland zoo krachtig is ondersteund. Het agentschap is een integreerend deel van een koloniaal stelsel, dat uitmuntende vruchten heeft opgeleverd. De Nederlandsche Handel-maatschappij, als agent van het Gouvernement, is een der noodzakelijke raderen van dat koloniaal stelsel. Ik durf dit woord *raderen* bijkans niet meer gebruiken, nadat de redenaar uit Zwolle het eenigzins in discrediet gebragt heeft, door te zeggen dat het rad *te veel gesmeerd was*. Het geëerde lid heeft waarschijnlijk niet opgemerkt dat die vergelijking ook tegen hem kan worden gewend. Een rad kan ook *te weinig* worden gesmeerd. Men loopt dan gevaar dat het werktuig stoot, stilstaat, of, nog erger, dat de machine breekt. Dit zou eene bezuiniging niet door vereenvoudiging, maar door vernietiging, zijn.

De Nederlandsche Handel-maatschappij nu is een levend lid van het organisme, een der edele deelen van het koloniaal ligchaam; zij is vereenzelvigd met een stelsel, dat goede vruchten afgeworpen heeft. Na al hetgeen door de sprekers uit de koopsteden reeds is aangemerkt, zal ik dit in geene ondergeschikte punten nagaan. Alleen moet ik mij verzetten, wanneer hunne treffende tafereelen, kort weg, met een « *post hoc, non propter hoc* » ter zijde worden gesteld. Wanneer men erkent dat er in een Staat in vele opzigten welvaart wordt verspreid en men beweert dat niets hiervan te danken is aan Staatsvorm of Gouvernement, dan moet ten minste waaraan dit te danken is, wor-

den getoond. Evenzoo hier. Indien handel en nijverheid, onder een stelsel waartoe de Nederlandsche Handel-maatschappij behoort, hebben gebloeid en deze bloei ganschelijk niet aan de Nederlandsche Handel-maatschappij is toe te schrijven, dan bewijze men althans door welke andere oorzaken die bloei verspreid werd. Men zou zich anders ligtelijk aan verregaande ondankbaarheid schuldig maken.

Het zou ook kunnen gebeuren dat men, door het benadeelen van de Handel-maatschappij, hoogstnadeelige gevolgen voor het vaderland te weeg bragt. Immers, zij is een integrerend deel van een *goed* stelsel. Ik noem het een *goed* systema. Ik meen dat het niet als slecht kan worden beschouwd, wanneer ik let op het cijfer van 157 millioenen, van Gouvernementswege, niet ten onregte, met zeker welgevallen vermeld. Het is zoo, de geachte spreker uit Overijssel heeft gezegd, dat is nog geen tien millioen in het jaar, en de koloniën zouden, zoo een ander systema gevolgd wierd, nog veel meer kunnen opleveren. Maar als ik nu heb, aan den eenen kant de realiteit en aan den anderen kant eene belofte, een uitzigt, eene veronderstelling, dan zeg ik: ja, tien millioen is misschien niet veel, maar het is toch *wat*; die tien millioen zijn dan toch ook nog altijd tien millioen, en die koloniale bijdrage is mogelijk voor uitbreiding vatbaar. Men denke toch, *que le mieux est l'ennemi du bien; un tiens vaut mieux que deux tu l'auras*. Ik verzoek dan ook aan die sprekers, die veel hebben gewaagd van de eischen en regelen der staats-huishoudkunde, om die spreekwoorden onder de onveranderlijke waarheden der Staathuishoudkunde op te nemen. Ik besluit dit punt met de aanbeveling, om geen *zeker*

kwaad toe te brengen voor een *onzeker* goed. Mogten die tien millioen bij het jagen naar een hooger bedrag, ons ontvallen, dan zou toch eene zeer merkbare schade worden toegebracht. Men vergete het niet; men heeft hier *realiteit* aan de eene zijde, slechts *belofte* aan den anderen kant.

Ten *vierde*, moet ik verklaren dat ik mij niet vereenigen kan met een der amendementen, omdat daardoor, naar mij voorkomt, aan het bedoelde systema een gevoelig na-deel, en dus aan het vaderland onberekenbare en onherstelbare schade, zou *kunnen* worden toegebracht. Ik moet hier met nadruk doen opmerken dat de *mogelijkheid* eener onberekenbare schade voor geheel het vaderland, ten aanzien van *alle* de amendementen, waarbij de zaak *en suspens* blijft, toepasselijk is, en dus, naar mij voorkomt, tot de verwerping van alle verplicht. Ik heb hier aan den eenen kant eene moeilijke taak, daar ik optreed tegen leden, wier ervaringheid in de staathuishoudkunde overbekend is; doch aan den anderen kant is mijne taak door hen zelve zeer gemakkelijk gemaakt. Immers, de sprekers uit Kampen en uit de hoofdstad hebben elk met blijkbare huisvering hun amendement voorgedragen en de *mogelijkheid* te kennen gegeven dat de Handel-maatschappij zich aan de in hunne amendementen vervatte bepalingen niet zou onderwerpen. De laatste spreker, die in het voordragen van zijn amendement met meer stoutmoedigheid is te werk gegaan, heeft gezegd, niet te *gelooven* dat de Handel-maatschappij de toetreding zou weigeren tot eene gewijzigde overeenkomst. Maar *gelooven* dat de Handel-maatschappij zich de wijziging zal laten gevallen is niet genoeg; men moet het *zeker* weten. En tegen dat *geloof*, tegen

die *mogelijkheid*, tegen die *waarschijnlijkheid*, zoo men wil, staat eene andere mogelijkheid over, dat door de aanneming der amendementen de groote belangen van den Staat op het spel zouden worden gezet.

Mijne *viijfde* opmerking betreft de grieven welke het lid uit Kampen tegen de Nederlandsche Handel-maatschappij heeft in het midden gebragt. Al de grieven die opgesomd worden, beteekenen niets hoegenaamd tegen de zoo even door mij op den voorgrond gestelde *mogelijkheid* der nadeelen, die uit eene aanneming der amendementen kunnen ontstaan. Ik zal de bijgebragte grieven niet opzettelijk wederleggen : van weêrskanten is de zaak met talent en waardigheid behandeld ; ik meen slechts , naar aanleiding daarvan, eenige weinige opmerkingen aan de Vergadering te mogen onderwerpen.

a. De spreker uit Kampen heeft verklaard dat hij geen vijand is der Handel-maatschappij. Ik beschouw hem gaarne als een vriend, die haar welmeenend harde waarheden verlangt te zeggen. Hij heeft, vrees ik, veel van een geneesheer, die door de *soort* zijner geneesmiddelen den patient in levensgevaar brengt. Die spreker heeft gewag gemaakt van de aanzienlijke voorschotten ; die de Handel-maatschappij weleer aan de Regering heeft gegeven en waardoor deze in hare schadelijke handelingen is blijven volharden. Hij heeft te regt gewraakt, wat hij noemde de intimiteit, die er tusschen de Regering en de Handel-maatschappij bestond. Ik ben dat met hem eens ; ik heb dikwerf genoeg het noodlottig stelsel eener zoodanige volharding, als jaren achtereen plaats had en die op uitputting en magteloosheid moest uitloopen, bestreden ; maar ik meen dat men op het verledene niet te zeer moet terug-

komen, dat liever deswege eene volledige amnestie moet worden verleend. Er zijn zoo vele medepligtigen in den Staat aan al die handelingen, dat het inderdaad beter is het stilzwijgen te bewaren en het in alle gevalle niet billijk is alleen de Handel-maatschappij te beschuldigen.

b. Men heeft in de Handel-maatschappij gezien de voortzetting van het monopolie-stelsel, de voortzetting der oude Oost-Indische Compagnie. Men heeft, zich over die Compagnie uitlatende, er het woord bijgevoegd: *zaliger gedachtenis*, waarmeê eigenlijk, naar ik vermoed, *onzaliger gedachtenis* bedoeld werd. Men heeft monopolie en privilegie gelijk gesteld met eene vreeselijke krankheid. Maar het zij mij nu ook geoorloofd te doen opmerken dat, tijdens het bestaan van het zoogenaamde monopolie-stelsel, het vaderland heeft gebloeid en eene uitmuntende gezondheid genoot. Men beweert dat de Oost-Indische Compagnie in de 18de eeuw niet op de hoogte des tijds was. Ik acht integendeel dat zij op de hoogte of liever op de laagte van dien tijd was. Zij deelde in de algemeene kwaal van verslapping en ijverloosheid, en er schijnt geen reden te zijn waarom aan haar bij voorkeur het verwijt zou worden gerigt. — Met betrekking tot den finantiëlen toestand heeft Nederland drie tijdperken gehad, in welke men: 1.º met onbeschrijflijken ijver grooten rijkdom te zamen gebragt heeft; 2.º met veel minder inspanning, interest van interest heeft getrokken, en eindelijk 3.º door het najagen van den meest voortreffelijken regeringsvorm, die misschien in 1848 te voorschijn is gekomen, interest en kapitaal grootendeels te loor heeft laten gaan. En wat het monopolie betreft, vergete men niet dat vele staatshuis-

houdkundigen thans van oordeel zijn dat het *laissez faire* tot het ergste monopolie kan aanleiding geven.

c. Wat nu betreft de protectie, ik ben zoozeer als iemand tegen kunstmatige opvoering van de nijverheid. Ook deze werd aan de Handel-maatschappij verweten, en ik heb tevens hooren aanvoeren, ook als verwijt, dat de handel, de scheepvaart, de nijverheid, de assurantie-maatschappijen, de makelaars en zoovele andere inrigtingen en personen, dat schier alles in den lande van de Nederlandsche Handel-maatschappij protectie genoot. Maar als ik nu zie hoe diep het opgenoemde ingrijpt in ons geheele volksleven, dan zou ik bijkans vermoeden dat die verwijten, nog een weinig uitgebreid, straks eene lofrede bij uitnemendheid zouden kunnen zijn; want, als zoo velen voordeel getrokken en winsten behaald hebben, kan het aan de Handel-maatschappij niet zeer ten kwade worden geduid dat zij bijkans het geheele Vaderland, in zijne deelen en onderdeelen, bevoordeeld en beschermd heeft.

d. Maar, al konden er nog veel meer grieven worden aangevoerd, zij zouden geen invloed uitoefenen op de beoordeeling van dit ontwerp, als het *mogelijk* is dat, door tweespalt met de Maatschappij, zeer groote en gevaarlijke financiële schokken aan het Vaderland worden toegebracht.

Bij dit alles moet men nog een ander punt niet uit het oog verliezen, van grooten invloed op de beschouwing der Oost-Indische aangelegenheden. Zij die de amendementen hebben voorgedragen, mogen daarop wel hunne aandacht vestigen; om niet, tegen hunne bedoeling, aan veranderingen in ons koloniaal stelsel, die ook zij niet wenschelijk achten, bevorderlijk te zijn. Namelijk, ten aanzien der koloniale aangelegenheden, moet men met de *uiterste* be-

hoedzaamheid te werk gaan ; niet alleen om den aard der zaak , maar ook omdat de ervaring van de laatste tijden in treffende proeven getoond heeft , dat overvloed van theoretische kennis , niet genoeg door de practijk ondersteund , zeer ligt de grootste nadeelen en rampen aan het vaderland berokkent.

Drie voorbeelden zijn daar , om dit te bewijzen :

1.º In 1826, nadat de oorlog op Java was uitgebarsten , werd er veel over de koloniën gesproken ; werden de Oost-Indische bezittingen door een aantal onzer landgenooten als lastposten beschouwd , die welligt alleen in het belang van Holland of van Amsterdam werden gehandhaafd en behouden. Velen dier landgenooten , die zeker de zaken *in het groot* overzagen , oordeelden dat men zich van die bezittingen moest ontdoen. Men begreep dat de algemeene belangen van het Vaderland dit eischten. Men opperde de belangrijke vraag of men met Engeland deswege geene onderhandelingen zou aanknoopen , in de hoop dat deze Mogendheid zich tegen de overdracht in vollen eigendom de moeite van het beheer zou willen getroosten. Het was in 1826 , toen dit gevoelen bij de zuidelijke vertegenwoordigers veld won , dat onze waardige landgenoot Van Alphen , door zijne bekende ook thans nog zeer lezenswaardige redevoering , verandering van denkwijze te weeg bracht ; zoodat de eerste leening ten behoeve van de Oost met algemeene stemmen in de Tweede Kamer aangenomen werd.

Tweede voorbeeld. — Men heeft dikwerf gesproken van den oorlog op Java in den jare 1825. Maar is u allen de oorzaak bekend van dien oorlog ? Ik erken gaarne dat ik daaromtrent dezer dagen bijzonderheden vernam die mij

althans niet zòò bekend waren. Een onzer meest geachte officieren , in wiens opstellen naauwkeurigheid van onderzoek evenmin als buitengemeene bekwaamheid kan worden miskend , deelt dienaangaande in een onlangs uitgekomen tijdschrift¹ opmerkingen mede, wier juistheid ik niet voor mijne rekening neem , maar ten gevolge waarvan onze voorzigtigheid in de behandeling van dit onderwerp moet worden verdubbeld.

* Een man , die zich door zijnen werkzamen , ondernemenden geest en door zijne bekwaamheden in Indië en in Europa , een naam gemaakt heeft , die zijne voorstanders heeft , maar ook zijne heftige bestrijders , poogde aan de landverhuringen in de vorstenlanden meer uitbreiding te geven en ze dienstbaar te maken aan de behoeften van den Nederlandschen handel. De Heer NAHULS , in 1818 resident van Djokjokarta , ondernam het om landerijen van meer aanbelang in huur te doen afstaan , en daarop die voortbrengselen te verbouwen , welke , zoo als koffij , peper , enz. voor de Europesche markt gebezigd worden. Het gelukte dien ambtenaar om van den Sultan verschillende aanzienlijke landerijen aan Europeanen in huurte doen afstaan , enkele dier verhuringen hadden plaats aan den resident zelf , andere op zijn verzoek. Door die landverhuringen , door dien bouw van koffij , zouden de productie van Java en de handel van Nederland eene aanmerkelijke uitbreiding verkrijgen : de kapitalen van Europa zouden naar het Oosten toestroomen en daar met voordeel aangewend worden , de algemeene rijkdom zou toenemen , de inboorling zich aan arbeid gewennen en het geld , dat als huurprijs betaald werd , zou verreweg overtreffen , wat wij anders door de bebouwing van zijn grond zoude winnen. — Dat alles was waar ; maar men vergat daarbij , dat die huurprijs door den Javaan spoedig verkwist zoude worden en armoede dan zijn deel zoude zijn ; dat hij moeilijk de gewoonte zoude verkrijgen van eenigzins aanhoudenden arbeid ; dat zulk een

¹ De Heer W. J. KNOOP in *de Gids*.

toestand in strijd zoude zijn met zijne zeden, denkwijze, overoude gewoonten en instellingen; dat misnoegen en onlusten als natuurlijke gevolgen daarvan te verwachten waren. Laat het zijn, dat die landverhuringen, op groote schaal, werkelijk voor Nederland hare voordeelige zijde konden hebben, dan had men toch de vraag moeten stellen: of hare invoering in de vorstenlanden van Java mogelijk was, zonder opstand en oorlog te veroorzaken? Of men sterk genoeg was, om zoo iets niet te duchten te hebben, of dit dadelijk te kunnen onderdrukken, en of het kwade dat uit zulk eenen toestand voorsproot, niet ruimschoots de voordeelen opwoog, welke die landverhuringen konden opleveren? De voorzigtigheid schreef voor, om dit eerst te onderzoeken, want het is niet voldoende, dat een regeerder iets goeds voorschrijft: dat goede moet ook *uitvoerbaar* zijn. Daaraan dacht men niet, en *onbekommerd zag men een storm van misnoegen zich samenpakken, waaruit weldra een vijfjarige krijg zoude losbarsten; een krijg, die onze heerschappij op Java op den rand des ondergangs bragt, schatten verslond en duizenden Nederlanders door vuur en staal en ziekten en vermoeijenissen deed vallen.* »

Als deskundigen zòò spreken, dan zeg ik, niet dat aan hun oordeel onvoorwaardelijk geloof moet worden gehecht, maar dat er, bij het vernemen van zoodanige verklaringen, in zaken die onze koloniën betreffen, groote bedachtzaamheid vereischt wordt.

Mijn *derde* voorbeeld is uit den allerlaatsten tijd.— Is niet de verkoop van landen op Java ook als een redmiddel aangegeven? Herdenkt het lagchend verschiet dat een onzer geëerde medeleden, in zijne bekende nota, ons deswege heeft voorgespiegeld. Ik erken gaarne dat die kleuren ook mij hebben bekoord. Maar de inlichtingen der Regering bleven niet achter. De beantwoording stelde vele punten in een helder licht en de redenering sloot met de huiveringwekkende *climax*, dat de tien millioenen inlanders

de Europeanen op Java tot den laatsten toe zouden vermoorden. Wat daarvan nu ook zij, ik moet bekennen dat dit antwoord grooten indruk op mij gemaakt heeft, en, zoo ik geloof, op velen onzer medeleden; naar het schijnt, ook eenigen indruk op den schrijver der bedoelde nota; want hij blijft tot hiertoe het antwoord aan de Regering schuldig; men heeft van de zaak niets meer vernomen. Indien nu met de beste bedoelingen veelbelovende voorstellen gedaan worden, die evenwel zulke ontzettende uitkomsten kunnen hebben, dan is het voorzigtig onze stem niet te geven aan amendementen, waardoor men aan wijziging van stelsel en aan gewaagde proefnemingen voet geven zou.

Geen enkel der voorgedragen amendementen kan worden aangenomen, zoolang de kans, het gevaar, bestaat, dat daaruit zulke onberekenbare nadeelen kunnen voortvloeijen.

Wanneer de amendementen worden aangenomen, zal de ontbinding der Handel-maatschappij daarvan het gevolg *kunnen* wezen. Men is van de niet-ontbinding ver van zeker. De actiehouders zullen voorzeker door de directie worden opgeroepen. Op die algemeene vergaderingen zullen personen verschijnen die rekenen kunnen. Men zal daarbij berekenen dat de voordeelen voortaan tot een gering bedrag zullen gereduceerd worden, en tevens dat de voortduring der betrekking met de Handel-maatschappij binnen een klein getal jaren afhankelijk zal worden gesteld van eene goedkeuring die, bij de min gunstige stemming die zich in de Kamer zal hebben geopenbaard, als hoogst twijfelachtig zou worden beschouwd.

Er is nog een ander punt. Het komt mij voor dat juist de tegenwoordige beraadslagingen tot de aanneming van

dit ontwerp moeten doen besluiten. Zij hebben de zaak in zeker opzicht bedorven. Zoo men in goeden ernst aan wijziging van het contract dacht, had men welgedaan de geheele zaak in comité te behandelen en het geheim op te leggen, en zich, opdat er geen woord door onbedachtzaamheid zou uitlekken, permanent te verklaren, tot na den afloop; want de aandeelhouders der Handel-maatschappij zijn rekenaars, niet met cijfers alleen. Als zij nu bekend worden met de gehoudene redevoeringen, waarin telkens en door ieder, door heele en door halve vrienden der maatschappij is gezegd: « de Handel-maatschappij is een *onmisbaar* agent, » is het dan niet te denken dat dit woord *onmisbaar* hoog zal worden berekend en ons duur zal te staan komen? is dit de weg om betere schikkingen te treffen? Het noodlottig gevolg van ieder amendement is, dat de geheele zaak wederom gesteld wordt in handen der Handel-maatschappij, die de vrijheid heeft om, indien er geene wettelijke bekrachtiging der geslotene overeenkomst volgt, terug te treden, en die nu in de meest voordeelige positie geplaatst is, omdat zij weet, dat zelfs hare tegenstanders haar voor *onmisbaar* houden. Die overtuiging zou zeer nadeelig werken op de sluiting van het nieuwe contract.

Ik vraag het bovendien aan de voorstellers van de amendementen met allen ernst, of zij de voor- en nadeelen tegen elkander hebben gewikt en gewogen? De voordeelen zijn opgesomd; zij hebben betrekking tot den minder langen duur van het contract, en als in éénen adem voegt men er bij, dat men de Handel-maatschappij als agent wil houden en daartoe geene particulieren kan bezigen, gelijken waarborg opleverende van soliditeit en krachtsontwikkeling.

Maar nu de nadeelen , die er tegenover staan ! Ik vraag aan de tegenstanders van deze wet , of zij de uitgestrektheid der nadeelen hebben berekend die uit eene verwerping kunnen voortvloeijen ? Ook zelfs wanneer er geene ontbinding mogt plaats hebben , heeft men berekend den staat van onzekerheid , die zou kunnen geboren worden , wanneer het ontwerp gewijzigd wierd , en hoe schadelijk en gevaarlijk die toestand worden kan ! Hebt ge berekend het misnoegen en de spanning , die in den lande kunnen ontstaan ? Hoe vele inrigtingen , hoe vele personen en belangen staan met de Handel-maatschappij in verband ? Indien de actiehouders tot eene ontbinding mogten besluiten , en zelfs indien gij niet spoedig uit de onzekerheid geraakt of uw *onmisbare* agent zal willen toetreden tot uwe conditiën , hebt ge dan berekend den invloed , dien dit op den politieken toestand van het Vaderland kan uitoefenen ? Bedenkt dat het Ministerie zich met nadruk heeft verklaard omtrent het groot gewigt der zaak , en de noodzakelijkheid der aanneming. Bedenkt , indien de Kamer een maatregel verwerpt die volgens het Ministerie van zulk een onberekenbaar belang voor het Vaderland is , waartoe het Ministerie zou verplicht zijn. Bestaat er in ons Vaderland nog niet genoeg onzekerheid ? Hoe vele moeilijkheden , hoe veel arbeid , hoe vele onderhandelingen zullen er niet geboren worden , bijaldien we dit ontwerp afkeuren ? Hebt ge al die kansen in de weegschaal gelegd ? — Maar zegt ge , wij stellen de amendementen voor , uit vrees dat anders de wet zal worden verworpen. Dit is eene , mijns inziens , jammerlijke taktiek : een minder kwaad te verrigten om een grooter dat onzeker is , te ontgaan. Ik wil het niet op mijne verantwoordelijkheid nemen. Ik ben voor

de meerderheid, welke men ducht, zoo bevreesd niet. Welaan, verwerpt deze wet, zoo ge den moed hebt; verwerpt ze, indien gij ze verwerpen durft, met het oog op den finantiëlen, op den commerciëlen, op den politieken toestand waarin het Vaderland verkeert. Indien men aan het Ministerie een machiavelistischen raad wilde geven, het zou deze zijn: bekommer u niet, stoor u niet aan de verwerping van deze voordragt; uit de nederlaag zelve, indien gij ze weet te gebruiken, kan voor u de zege ontstaan. Ge zult welligt hierdoor, wanneer ge op een der meest gewichtige wijzigingen van de herziene Grondwet acht geeft, het vertrouwen winnen, dat ge in de laatste maanden, naar het oordeel van sommigen, niet gewonnen hebt.

Wat mij het meest in de geheele zaak verontrust, is dat dergelijke vraagstukken, zonder tot genoegzame rijpheid te zijn gekomen, in deze Vergadering behandeld en afhankelijk gemaakt kunnen worden van haar votum. Ik kan mij voorstellen dat deze Kamer over zoodanig onderwerp beslist, wanneer dit door langdurig onderzoek van deskundigen, na het houden eener *enquête*, of op eenige andere wijze, voor haar tot rijpheid gebragt is. Maar ik beef voor de toekomst van het Vaderland, als de meerderheid der Vergadering, niet behoorlijk toegerust en niet voldoende ingelicht omtrent een zoo gewichtig vraagstuk (na eene discussie waarin van weërskanten zoo veel gezegd is dat de meesten onzer niet in staat zijn te beoordeelen), eene beslissing zou kunnen nemen, waarvan het lot der Koloniën en van het Vaderland kan afhangen.

Dat is inderdaad een schrikverwekkend denkbeeld. Men

heeft dikwerf de vrees te kennen gegeven voor eene te groote inmenging van de wetgeving in het koloniaal huishouden. Thans zou het veel erger zijn; hier toch geldt het geen maatregel van beheer of van huishoudelijken aard, maar een maatregel die de vernietiging van een der hoofdbestanddeelen van het koloniaal huishouden ten gevolge zou kunnen hebben. Als dit de eerste vrucht zou moeten zijn der wijziging van art. 59 der vorige Grondwet, het zou eene bittere vrucht wezen. Ik behoor tot degenen, die van oordeel zijn dat er in deze zitting veel *te weinig* is gedaan; nu zouden wij gevaar loopen een ander verwijt op ons te laden, dat wij namelijk *te veel* zouden verrigten, wanneer door onze stemming de eerste slag toegebracht werd aan eene instelling die Willem I tot eere verstrekt; wier verbindtenis met het cultuurstelsel een bewijs der schranderheid en geniale inzichten van den graaf Van den Bosch geweest is; eene instelling die heerlijke vruchten droeg en meerdere belooft; bijkans onafscheidelijk geworden van een systeem onder welks invloed thans het finantiëel te kort op verwonderlijke wijze versmelt; eene instelling die, welk oordeel over haar geveld worde, zoozeer met den gang der koloniale aangelegenheden is vereenzelvigd, dat zij, niet zonder de grondslagen van den Staat te doen schud- den, ten val zou kunnen worden gebragt.

De wet werd met 32 tegen 26 stemmen aangenomen.

XIV.

OPENBAARMAKING VAN HET VERHANDELDE IN DE STATEN-GENERAAL.

ZITTING VAN 12 SEPTEMBER 1849.

* * Eene uitgaaf; voor Constitutionele openbaarheid onmishaar, vond bij sommigen bezwaar, als of het voornamelijk om de bevrediging der eigenliefde van de Kamer te doen was.

Ik zal, om het reeds ver verlopen uur, bij hetgeen ik wensch te zeggen alleen door de welwillende aandacht der Kamer, indien ze mij te beurt valt, gerust worden gesteld. Ik zal mij niet mengen in den hagchelijken strijd tusschen tachygraphen en stenographen. Op beider welwillendheid stel ik hoogen prijs; met beider bekwaamheid ben ik bekend, en ten aanzien van eene behandeling van dit onderwerp, zou een lid, die daarover met veel kennis van zaken gesproken heeft, mij reeds het stilzwijgen opleggen.

In het voorbijgaan moet ik opmerken, dat, daar men zich hier over de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* heeft beklagd, ik van mijnen kant moet zeggen, dat ik alle reden heb te vreden te zijn over de getrouwheid en bekwaamheid, waarmede juist die Courant heeft wedergegeven, wat ik hier gesproken heb.

Ik zal ook in andere opzigten niet in *détails* treden; ik wensch alleen te beproeven, of het mogelijk is de beraadslaging terug te brengen van het min juiste standpunt, waarop de Regering, ook thans in de redenering van den Minister van Binnenlandsche Zaken, de behandeling van dit onderwerp gebragt heeft. De geachte spreker uit Friesland heeft, hetgeen door den Minister van Binnenlandsche Zaken in de memorie van beantwoording is gezegd, meer gepast gerekend voor iemand, die er naar jaagt om eene parlementaire loopbaan in te treden, dan voor een Minister, die onder den Koning aan het hoofd van het bestuur is. Ik integendeel, wel verre van, in de bedoelde woorden, het werk te zien van iemand die aan het begin staat der parlementaire loopbaan, zie daarin de bedrevenheid van iemand, die, met uitnemende talenten begaafd, reeds sedert lang onder de sieraden van ons parlement behoort. Éene zinsnede was erin het verslag der Commissie van Rapporteurs, waarop de Minister bijzonder heeft gedrukt: « het doorden druk gemeen maken van een *volledig* verslag van het verhandelde in iedere zitting der Kamers, uiterlijk binnen vier- en twintig uren na den afloop van zoodanige zitting. » Ik wil niet onderzoeken in hoeverre die eisch kan geregvaardigd worden. In de afdeelingen is met veel aandrang opgemerkt dat de zaak in andere landen plaats had, en dat in elk geval de wensch niet zoo overdreven, zoo onmogelijk te

vervullen, zoo ongerijmd was. Ik vind in dezen wensch wel eenige overdrijving. Maar wat heeft de Regering, of liever, wat heeft de Minister gedaan? Hij heeft met uitnemende behendigheid van die zinsnede partij getrokken, hij heeft die tot geen prijs willen loslaten. Hij heeft gezegd, niet: « ik zal u iets anders geven, daar het gevraagde te veel is, maar ik kan u geen ideaal, geen *nec plus ultra* leveren; » neen, de Minister heeft gezegd: « dat is eenmaal gevraagd, en nu moet men alleen onderzoeken of dat kan worden geleverd, en nu zult ge, of niets, of uwe 17 stenographen ontvangen en uwe snelpers, en uw lokaal voor de snelpers. » Daarop is van den kant der Regering er bijgevoegd: « welke overdreven eischen! de Kamer verlangt dergelijke ongerijmdheden; de Kamer is ook hier wederom lastig en verlangt van de Regering het onmogelijke; welnu, aan den geuiten wensch gehoor gevende, en het initiatief aan de Kamer latende, dragen wij (voor den vorm) dit wets-ontwerp voor, en de natie moge uitspraak doen tusschen de eigenliefde der Kamer en den wensch naar bezuiniging van de Regering! »

De Minister, door aldus te handelen, ziet den aard van het wets-ontwerp voorbij. De uitgave in het algemeen (als ik dit zeg; neem ik den wensch der Commissie in zijne gansche uitgestrektheid niet in bescherming) is noodig. Verbetering van het bestaande is onmisbaar; de zaak behoort tot de openbaarheid, tot de publiciteit in constitutionelen zin, gelijk zij door de Grondwet bij het bestaan van een constitutioneel gouvernement wordt geëischt. In het verslag der Kamer zijn de volgende woorden merkwaardig en juist:

« De leden der Kamers zien zich aan de verkeerde oordeelvelling

gen blootgesteld, zonder in den regel bij magte te zijn die te keer te gaan; de beslissingen van de beide takken der wetgevende magt worden door de natie niet in haren waren geest en strekking begrepen; en de Eerste Kamer ontvangt wets-voorstellen van de Tweede, zonder tot de kennis te geraken van al de overwegingen, die tot het doen aannemen daarvan, zoodanig als zij daarliggen, geleid hebben. »

Ik moet er bijvoegen dat somtijds in de Kamers verklaringen door de Ministers worden afgelegd, die op de stemming eenen beslissenden invloed uitoefenen. Het is van het uiterste belang dat die verklaringen met de meeste naauwgezetheid worden opgeteekend, opdat niet welligt later eene dubbele opvatting van de woorden plaats hebbe; opdat niet blijke dat de Kamer iets aangenomen heeft, waarmede zij zich niet zou hebben vereenigd, indien zij de ministeriële verklaring, in den zin der latere opgaaft of omschrijving, verstaan had.

Er is nog meer. Ieder zal het met mij eens zijn dat er een wederkeerige invloed behoort te bestaan bij de doorgaande behandeling van zaken, tusschen de Vertegenwoordiging en de Natie (ik zeg bij de *doorgaande* behandeling van zaken); in die wederkeerige werking ligt het groote nut van eene spoedige en naauwkeurige mededeeling van het gesprokene. De Natie moet niet alleen bekend zijn met onze discussiën, maar tot op zekere hoogte daaraan deelnemen, en ik bedoel hier niet de behandeling van deze of gene wet, maar, zoo als ik zeide, de doorgaande behandeling van zaken, van de algemeene aangelegenheden van den Staat.

Ik herinner mij ergens gelezen te hebben (het heeft onder de merkwaardigheden van het jaar 1848 behoord) dat er kunde en wijsheid moet ondersteld worden te be-

staan bij het Ministerie, meer kunde en wijsheid bij de Kamers, en (den kring steeds uitbreidende) nog meer bij de gansche Natie. Dit is mijn denkbeeld niet. Ik vorm mij juist eene omgekeerde voorstelling. Ik meen dat, over 't algemeen, de leiding der Kamers bij het Ministerie, de leiding der Natie bij de Vertegenwoordiging moet zijn. Doch ik wensch mij tevens voor een ander uiterste te wachten. Ik voeg mij niet bij hen, volgens wie in de Vertegenwoordiging, als ware het, de wijsheid van het volk geconcentreerd is; zoodat nevens haar oordeel dat van anderen naauwelijks te pas komt. Het oordeel van deskundigen buiten haar moet ook invloed hebben op den gang der discussiën, en daarom vooral is spoedige mededeeling van het gesprokene allezins wenschelijk.

We moeten hebben eene ware en bovendien eene *onmiddelijke* publiciteit; geen openbaarmaking *après coup*. Een allezins naauwkeurig verhaal van het verhandelde, na langen tijd, is niet genoeg. Als wij konden volstaan met *historische* publiciteit, dan zou het welligt (ook om te bezuinigen op de kosten van het lokaal) beter zijn, op den duur, de zaken in *comité-generaal* te behandelen, namelijk zonder oplegging van het geheim. Althans als wij de zekerheid hadden dat alles wat daar voorviel met die juistheid en volledigheid werd opgeteekend, waardoor het verslag van ons laatst gehouden *comité-generaal*, gelijk ieder opstel van den verslaggever¹, uitgemuut heeft.

Het geldt hier eene allerbelangrijkste wet. Indien het om een zonderlingen en, in de tegenwoordige omstandig-

¹ Den Griffier VEEGENS.

heden, niet te pas komenden eisch van de Kamer te doen ware, dan had de Minister van Binnenlandsche Zaken volkomen gelijk op haar het initiatief te schuiven. Behoort daarentegen de uitgaaf tot hetgeen de Grondwet verlangt, dan is de zaak niet op de regte wijze in deliberatie gebragt; dan mag de houding der Regering niet neutraal zijn; dan hebben wij regt op een stellig praeadvies van het Gouvernement, in verband met hetgeen de Grondwet voorschrijft en bedoelt.

Deze redenering zou eerst dan vervallen, wanneer het *Bijblad der Staats-Courant* aan de publiciteit, in den echt-constitutionelen zin eener niet enkel historische publiciteit voldeed. Wat de niet-officiële couranten leveren, doet niets ter zake, omdat in de gewisselde stukken, en te regt, het denkbeeld niet is opgeworpen om de geheele zaak aan de particuliere ondernemingen over te laten. De vraag is of er voor eene *grondwettige* publiciteit *van regeeringswege* behoorlijk gezorgd wordt?

Is hiervoor het *Bijblad*, gelijk het nu uitgegeven wordt, genoegzaam? Ik herinner mij in het begin dezer zitting te hebben geklaagd over de min juiste wijze, waarop een dagblad het door mij gezegde had weêrgegeven. Iemand, wien de eer van het *Bijblad* zeer ter harte gaat, heeft, na den afloop der Vergadering, mij zijne ergernis over die woorden betuigd. Ik heb toen alweêr geleerd dat men zoo voorzigtig mogelijk moet zijn in zijne uitdrukkingen, en dat ook de meeste voorzigtigheid ter beveiliging tegen misverstand niet genoeg is. Ik meende, daar ik van *dagbladen* had gesproken, dat er van het *Bijblad* geen quaestie kon zijn. Ik zou voor het *Bijblad* de benaming zelfs van *maandwerk* niet juist hebben gekeurd.

~~Doch~~ hetgeen, naar de bedoeling der Grondwet, in het voorschrift van openbaarheid verlangd wordt, is dat het hier gesprokene in een *dagblad* worde medegedeeld. Deze behoefte staat met twee gebreken, het eene van onzen tijd, het andere van ons volk, in verband.

Nooit welligt zoo als in onze dagen, was men, bij voorkeur en schier bij uitsluiting, begeerig naar hetgeen nieuw is. Wat gisteren plaats had, is oud. Daarom moet het gesprokene onder de dagelijksche nieuwstijdingen worden opgenomen, of wij loopen gevaar dat het in het geheel niet ter kennis van het algemeen komt. Zoolang het verslag niet geëncloveerd is in de nieuwstijdingen, wordt de ware publiciteit niet bereikt. De noodzakelijkheid daarvan vloeit voort uit een gebrek onzer natie, dat aan eene van haar deugden gehecht is; ook wij hebben *les défauts de nos qualités*. De Nederlandsche natie (ik reken niet de exceptiën; ik ontken niet dat er onrustige geesten ook in Nederland zijn, maar ik spreek in den regel) is eene bij uitstek rustige natie, en ik zeg dit tot haar lof; maar daarmee is een gebrek zeer naauw verwant, het gebrek van te veel te *berusten*, van al ligt te zeggen: « de heeren moeten het weten. »

Daarom, indien wij willen dat de beraadslagingen der Kamer gelezen worden, moet er aan het volk alle mogelijke faciliteit worden verleend, wordt er bijkans eene soort van opdringen aan de Natie vereischt. De deelneming der Natie, voor zoo ver zij tot zoodanige deelneming bevoegd kan worden gerekend, is van het grootste gewigt. Ik geloof dat de Natie, in een goeden zin genomen (en de geschiedenis levert daarvan vele treffende voorbeelden op) veel te weinig invloed op de openbare aangelegenheden uit-

oefent. Ik bedoel een groot gedeelte ook der zoogenaamde welgezinden, ook van hen die buiten eenigen twijfel, door stand en kunde en betrekking bevoegd en, in een constitutionelen staatsvorm, geroepen en verplicht zijn om door werkzame belangstelling den zijdelingschen en zedelijken invloed te doen gelden, welke tot het wezen der representatieve regeringen behoort. Ook zij wenschen liever de zaken over te laten en zich van alle verantwoordelijkheid te ontslaan. Naderhand, als de Regering, als de Kamers gedwaald hebben, zijn zij bereid om zulks af te keuren op hoogen toon en te gewagen van de ellende, waarin de Vertegenwoordiging en het Gouvernement het Volk gebragt hebben, en zij vergeten dat, toen het tijd was om te spreken, zij een, in menig opzigt, schandelijk en schadelijk stilzwijgen bewaard hebben.

Ik geloof uit dit alles te mogen afleiden: zoo als het nu is, kan het niet blijven. Het kan zoo niet blijven zonder eene inbreuk op de Grondwet van de allerschadelijkste soort, welke niet kan worden gepreciseerd en niet een of ander artikel ter zijde stelt, maar betrekking heeft op den geheelen gang van zaken, op het gansche parlementaire leven, op de deugdelijke gehalte van een constitutioneel Gouvernement.

Nu is de moeilijke vraag: hoe komen we aan een geneesmiddel? hoe zullen we in dat alles voorzien? Daarop heb ik één antwoord. De zorg hiervoor is opgelegd aan den Minister van Binnenlandsche Zaken. Ik reken ons bijkans onbevoegd. Door in de bijzonderheden der executie ons te begeven, geraken wij op het gebied der uitvoerende magt.

Ik wil, onderdit voorbehoud, een enkel woord er over zeg-

gen. De vereeniging van officiële en spoedige uitgave heeft groot bezwaar. Ik ben het eens met den Minister, dat het onmiddellijk leveren van een verslag bijkans ondoenlijk zal zijn, zonder reclamatiën, tallooze reclamatiën. Het denkbeeld is geopperd of het *Bijblad* niet zou kunnen blijven de officiële uitgave, met zorg bewerkt, ofschoon niet zoo langzaam als nu, en of niet, door aan de gewone dagbladen meer facilité te verschaffen, in de behoefte aan onmiddelijke mededeeling zou worden voorzien. Maar dan zou eene meer ernstige beantwoording van de zijde der Regering moeten worden gegeven, dan nu is geschied; want het schijnt dat, als er niet meer te gemoetkoming verleend wordt dan men thans belooft, het gewenschte doel niet zal worden bereikt.

Het *Bijblad*, ofschoon ik gaarne hulde doe aan de wijze waarop het reeds nu, bij de bestaande middelen, wordt tot stand gebracht, is, niet enkel wat den spoed betreft, voor verbetering vatbaar. Drie punten wil ik vooral onder de aandacht brengen, het *papier*, den *druk*, en den *prijs*. Het is mij dikwijls voorgekomen dat, als men het *Bijblad* wat veel gebruikt, de onbruikbaarheid weldra het bewijs geeft dat, bij de keus van het papier, er op het gebruik door een waarlijk belangstellend lezer geen rekening gemaakt is. Wat den druk aangaat, zoo is mij wel gebeurd dat ik redevoeringen naauwelijks kon lezen. Ik zoek hier geen *arrière-pensée*, al brengt het mij te binnen dat men in zeker land, in vroeger tijd — vindingrijk is het menschelijk vernuft! — op het denkbeeld was gekomen om aan de oppositie een doodelijken slag toe te brengen, door al de redevoeringen vòòr eene wet met groote, en al de redevoeringen tegen met kleine, naauwelijks zichtbare,

letters te doen drukken. — Wat den prijs betreft, elke jaargang van het *Bijblad* kost *f* 24, omdat het met de *Staats-Courant* vereenigd wordt uitgegeven en niet afzonderlijk verkrijgbaar is. En daarvoor bestaat eene zeer eenvoudige reden. Het *Bijblad* moet dienen om te gelijk eenige exemplaren meer van de *Staats-Courant* te slijten. Ik geloof echter dat de werking omgekeerd zal zijn. Als beide te gelijk moeten genomen worden, zal men er zeer gemakkelijk toe over gaan geen van beide te nemen. Zoo als thans de zaak geregeld is, voldoet het *Bijblad* niet alleen niet aan, maar levert uitnemende waarborgen — tegen de publiciteit.

Dit punt zij hiermede afgehandeld. Wij mogen ons met al die *détails* niet inlaten, als behoorende tot het gebied der uitvoerende magt. Ik heb de zaak alleen hier gebragt, omdat de Minister zich ten aanzien van dit ontwerp op een geheel exceptioneel standpunt heeft geplaatst. Vervalt de exceptie, dan geldt de algemeene regel, die ons het nagaan van al die bijzonderheden ontraadt en welligt verbiedt. Waar zou het heen, als bij de aanstaande begroting wij ieder punt zoo naauwkeurig wilden nagaan als dit! er zou voorzeker geen einde aan de beraadslagingen komen.

Ik wensch de aanneming der wet, om van het gevoelen der Kamer te doen blijken dat eene verbetering moet plaats hebben; doch slechts voor zoo ver noodig is, op de meest zuinige wijze, onder verantwoording van den Minister van Binnenlandsche Zaken. Wij moeten, ook door de openhartigheid der discussie, zorgen dat er op de Kamer geenerlei verantwoordelijkheid worde gelegd. Er is driederlei gevaar. Als de Kamer de wet

aanneemt zonder voorbehoud, zal de Minister zeggen, ja, de Kamer heeft die snelpers, die stenographen, die uitgave van f 18,300 gewild. Als de Kamer haar verwerpt, zal de Minister niets doen en zich regtvaardigen met te zeggen: ja, de Kamer heeft het onnoodig gekeurd. En als wij een amendement in de wet brengen, zal het heeten: ja, ik had een uitmuntend plan, maar men heeft mij niet genoeg gegeven; ik had noodig al wat ik vroeg.

Ik stel uit dien hoofde mijne stem geheel ter beschikking van den Minister, met dit voorbehoud, dat ik het wets-ontwerp niet in zijn geheel verwerp. Indien hij voor een amendement is, ik ook; is hij er tegen, ik ook. Heden zal niemand stelselmatiger ministeriëel zijn¹ dan ik; terwijl ik vooral te vreden zal zijn, indien de Minister op dit oogenblik de wet intrekt en de verantwoordelijkheid op zich neemt; hetgeen ik het meest zou rekenen overeen te komen met den aard der uitvoerende magt.

AVONDZITTING VAN 12 SEPTEMBER 1849.

* * Het nogmaals vestigen der aandacht op het onmisbare eener *doeltreffende* publiciteit, scheen mij, vooral om de eenigzins zonderlinge houding van het Gouvernement, niet overtollig.

Nog een enkel woord, en wel allereerst om weg te nemen een misverstand, van den geachten spreker uit Sneek, als of ik mij beklagd had over de ambtenaren der *Staats-Courant*. Ik heb veeleer aan den buitengemeenen ijver en de niet gewone bekwaamheid van sommigen hunner hulde gebracht.

Wat de zaak zelve betreft, ben ik verlegen. Ik heb den Minister verzocht zijn gevoelen over de voorgestelde amendementen te doen kennen, ten einde mijne stem daarnaar te regelen. Dit niet geschied zijnde, ben ik verplicht mijn eigen weg te gaan.

Ik heb gemeend met vrijmoedigheid mijne beschouwingen te mogen uiten over de wijze, waarop dit ontwerp in de Kamer is gebracht. Het is ten onregte dat men hiervan eene quaestie van bezuiniging gemaakt heeft. Het geldt eene uitgave volstrekt onmisbaar door den aard van ons grondwettig bestaan.

Ik heb met de meeste aandacht de redevoering des Ministers gevolgd, maar niet anders vernomen dan de eenvoudige verklaring dat mijne beschouwing onjuist is. Ik wensch dat de Minister aan mij en andere leden de overtuiging geve dezer onjuistheid. Tot dusver komt het mij voor dat, in woord en schrift, de strekking duidelijk is geweest, het initiatief, de verantwoordelijkheid, geheel op de Kamer over te brengen. Gedurig is de Kamer door den Minister in een niet voordeelig daglicht geplaatst; de Kamer is in eene zeer moeilijke en delicate positie geraakt, daar de Minister het heeft doen voorkomen, alsof, terwijl bezuiniging zoo zeer gewenscht wordt, de Kamer, alleen uit eene soort van eigenliefde, zeer ruime uitgaven begeert. Tot dus ver — ik wensch van het tegenovergestelde over-

tuigd te worden — meen ik in de geheele reeks der gewis-
selde stukken, en inzonderheid waar van het afdanken van
ambtenaren, het buiten betrekking stellen van verdienste-
lijke personen, enz., enz., wordt gewaagd, die strekking
te hebben opgemerkt. — Doch verwijzing naar stukken is
overtollig, omdat in de redevoering van heden ochtend
dezelfde taktiek openbaar was; met dit onderscheid alleen,
dat het contrast van bezuiniging en uitgaaf met nog meer
kracht en nadruk voorgesteld is. Als ik mij niet bedrieg,
komt de voorstelling hierop neêr: « De Kamer verlangt
aanmerkelijke uitgaven voor de openbaarmaking harer
handelingen. In eenen tijd waarin groote bezuinigingen
tot stand gebragt en vele personen ongelukkig moeten wor-
den gemaakt, durven wij Ministers de verantwoordelijk-
heid niet op ons nemen; wij achten het niet goed, wij
achten het verkeerd. Rekent de Kamer juist deze uit-
gave, de uitgaaf van haar redevoeringen, onmisbaar, zij
toone het door de aanneming van dit wets-ontwerp, maar
zij zal het te verantwoorden hebben, niet *wij*! » — Zie-
daar het eenvoudig resumé van hetgeen wij, van den eer-
sten dag af tot heden toe, gehoord hebben. Als ik mij
bedrieg, ik zal gaarne de eerste zijn om het te erken-
nen; zoo niet, dan zou het Ministerie het gesprokene
moeten terugnemen; want de Kamer heeft regt zich te
beklagen, wanneer zij in een verkeerd daglicht wordt ge-
plaatst. Het is hier te doen, niet om uitgaven waarbij voor
eigenliefde voldoening gezocht wordt, maar om uitgaven
onmisbaar tot uitvoering der Grondwet in constitutionelen
zin. *Onmisbaar*; en daarom is het standpunt van neutra-
liteit, door de Regering gekozen, onjuist.

Men vergunne mij een voorbeeld. Wanneer in deze ver-

gaderzaal een van de leden zeide: « Hier en daar beginnen de kleuren en sieraden dezer zaal te verbleeken, en dit moet verbeterd worden, » en als dan de Regering antwoordde: « we leven in een tijd, waarin zooveel moet bezuinigd worden, zoovele huisgezinnen ongelukkig moeten worden gemaakt, maar welaan! de Kamer verkiest het en wij zullen een ontwerp voordragen, en de Kamer zelve moge beslissen; » ik zou de eerste zijn om aan zoodanig wets-ontwerp mijne stem te weigeren. Maar, als dit gebouw zoo bouwvallig was, dat instorting nabij scheen, of zelfs wanneer wij, behoudens onze gezondheid, hier niet langer konden verblijven en wij genoodzaakt waren onze bijeenkomsten te staken, en als dan de Regering zeide: « er zijn zooveel menschen die ter zijde worden gesteld, zooveel behoeften die bevrediging verlangen, ik herinner u aan de werken van openbaar¹ nut, aan de stoffelijke belangen der Natie, aan den waterstaat, enz., wij zouden uit eigen beweging geen wets-ontwerp voordragen, maar de Kamer verlangt het, wij zullen het doen, en de Kamer beslisse; » ik zou de eerste zijn in het goedkeuren van zoodanig ontwerp.

Hetzelfde is hier het geval. Het geldt hier de publiciteit, niet in een bekrompen, maar in een echt constitutionelen zin . . .¹

Ik zal trachten aan de gedane uitnoodiging te voldoen, maar mijn doel was uit de algemeene beschouwingen af te leiden, waarom ik het voorgestelde amendement denk aan te nemen. Door het verband der algemeene beschouwin-

¹ De Voorzitter, van oordeel dat ik op het terrein der algemeene beschouwingen geraakt was, verzocht mij te blijven bij het artikel.

gen tot het amendement zie ik mij genoodzaakt te antwoorden op hetgeen de Minister gezegd heeft.

Ik heb drie bezwaren gehoord.

1.º Dat wij handelen in onze eigen zaak. Ik hoop dat geen lid in deze Kamer zich niet boven een dergelijk verwijt zal weten te verheffen. Ieder zal begrijpen dat het, in de verkrijging eener noodige publiciteit, de belangen van het geheele vaderland geldt;

2.º Het tweede bezwaar is: zoo sommigen in onze discussiën belang stellen, over 't algemeen is het Nederlandsche volk onverschillig. Dit weten wij zeer wel; als het volk minder onverschillig was, zou er aan de zaak minder behoefte zijn. Juist omdat ons volk zoo weinig belang, zelfs in de meest gewigtige aangelegenheden van het vaderland, stelt, is het wenschelijk alle middelen aan te wenden om het uit zijnen sluimer te wekken.

Een enkel woord aan den geachten spreker uit Zeeland.¹ Ik heb mij over de groote onverschilligheid ook der welgezin- den beklagd: Hij kon die zoo kwalijk niet nemen, omdat het hun, die zich tegen de Regering uitlieten, naderhand, gelijk hij zich uitdrukte, ingepeperd werd. Ik acht de verontschuldiging ongenoegzaam. Men spreekt van het vorige bewind wel eens, als of het een Aziatisch despotisme geweest ware. Ik wil niet betwisten dat het misnoegen der Regering aan andersdenkenden op min aangename wijze kenbaar gemaakt is; doch ik moet er bijvoegen: ik zou aan de veêrkracht van een volk wanhopen, wanneer de oppositie verlamd wierd door de vrees van geen deel te hebben aan de ambten en bedie-

¹ De Heer BACHENE.

ningen die ter beschikking van het Gouvernement staan.

3.º Het derde bezwaar is dat de hier verlangde uitgaven te hoog zijn. Hieromtrent gedraag ik mij aan hetgeen ik heden morgen gezegd heb. De zaak kan en moet overgelaten worden aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, in overleg misschien met diegenen mijner medeleden, die met de zaak bekend zijn. De geachte spreker uit Kampen heeft onze onbevoegdheid om in deze te handelen ontkend. Als ik van hem verschil, is altijd mijne eerste gedachte dat ik ongelijk heb. Evenwel het *systema* om zich met de bijzonderheden eener uitgaaf in te laten, kan ons ook te ver voeren, en aldus zouden wij, hetgeen de uitvoerende magt alleen raakt, overbrengen tot de wetgevende magt. Ik ben het geheel met dien spreker eens, dat de aangewezen som met de meeste zuinigheid moet worden besteed.

Ik vereenig mij met het amendement. Ik zal aannemen alle amendementen die strekken tot vermindering der gevraagde som, om te toonen dat ik zuinigheid ook in deze zaak verlang.

Één punt stel ik op den voorgrond: de wenschelijkheid van de aanneming der wet. Het zou zeer te betreuren zijn indien, door de verwerping, de eerste proefneming belet wierd ter verkrijging eener wezenlijke grondwettige publiciteit.

Met 47 tegen 3 stemmen werd de wet aangenomen.

INHOUD.

	Blz.
I. ADRES VAN ANTWOORD. (Zitting van 23 Februarij 1849)	1.
II. VRIJHEID VAN BIJZONDER ONDERWIJS. (Zitting van 23 Februarij 1849).	5.
III. BESTUUR DER KOLONIËN. (Avondzitting van 24 Februarij 1849)	14.
IV. SOUVEREINITEIT VAN HET HUIS VAN ORANJE. (Avondzitting van 24 Februarij 1849).	21.
V. ZELFSTANDIGHEID DER RAPPORTEURS. (Zitting van 23 April 1849).	32.
VI. REGT VAN VEREENIGING EN VERGADERING. (Zitting van Mei 1849).	58.
VII. EED DER OFFICIEREN. (Zitting van 18 Mei 1849).	91.
VIII. EMANCIPATIE VAN DE SLAVEN. (Zitting van 21 Mei 1849).	95.
IX. MOTIE VOOR EEN GEMOTIVEERDE ORDE VAN DEN DAG. (Zitting van 21 Mei 1849).	102.
X. MINISTERIËLE VERANTWOORDELIJKHEID. (Zitting van 22 Mei 1849).	105.
XI. TOELATING DER VREEMDELINGEN. (Zitting van 18 Julij 1849).	128.

Blz.

XII. INTERPELLATIE OVER HET AL DAN NIET BESTAAN

VAN EEN MINISTERIE.

- a. (Zitting van 17 Julij 1849). 138.
- b. *vervolg.* (Zitting van 27 Julij 1849) . 145.
- c. *vervolg.* (Zitting van 30 Julij 1849) . 175.

XIII. ONTWERP VAN WET OVER DE NEDERLANDSCHE

HANDEL-MAATSCHAPPIJ. (Zitting van 8 Sep-
tember 1849). 190.

XIV. OPENBAARMAKING VAN HET VERHANDELDE IN DE

STATEN-GENERAAL. (Zitting van 12 Septem-
ber 1849). 207.

BLADWIJZER.

	Blz.		Blz.
<i>Adres</i> van Antwoord.	1.	<i>Homogeen Ministerie</i> . 158. is er	
<i>Administreren</i> is niet regeren. 156.		tot dus ver zoodanig <i>M.</i> ge-	
<i>Amendement</i> , regt van <i>a.</i> 37.		weest?	155.
Geïmproviseerde <i>a.</i>	53.	<i>Individuele</i> gevoelens	47, 78.
<i>Anti-revolutionaire</i> beginsels 118.		<i>Initiatief</i> (regt van)	141.
<i>Art.</i> 291 van het Wetboek v.		<i>Interpellatie</i>	158.-189.
Strafregt	88.	<i>Jaar</i> 1813.	29. 125.
<i>Art.</i> 5 Addit. art. van de Grond-		<i>Java</i> . Oorlog op <i>J.</i> in 1825. 199.	
wet	166.	Ontwerpen ómtrent <i>J.</i> in 1826.	
<i>Beginsels</i> . 115. moeten door de		199. Landverkoop op <i>J.</i> . . .	201.
Ministers verdedigd worden 157.		<i>Juste Milieu</i>	45. 50.
<i>Bijblad der N. Staats-Courant</i> 215.		<i>Koloniën</i> . Invloed van de Staten-	
<i>Capaciteiten</i> , invloed der <i>c.</i> in		Generaal op het bestuur der <i>k.</i>	
eene vergadering	39.	17. koloniaal stelsel	195
<i>Communisme</i>	132.	<i>Koning</i> . Onschendbaarheid des	
<i>Conservatieven</i>	79.	<i>K.</i> 117. Wat is de <i>K.</i> ? 120.	
<i>Constitutioneel Gouvernement</i> 152.		Verhouding van het Ministe-	
<i>Dagbladen</i>	163.	rie tot den <i>K.</i>	148.
<i>Eed</i> der Officiëren	90—94.	<i>Kroon</i> . Zelfstandig en onafhan-	
<i>Emancipatie</i> van de slaven 95—101.		kelijk gezag der <i>K.</i> 84. regten	
<i>Engeland</i> . in het navolgen van		der <i>K.</i>	133 150.
<i>E.</i> wordt omzigtigheid ver-		<i>Leiding</i> , geen leiband	54.
eischt	3. 19. 103. 107. 129.	<i>Maart</i> 1848. 77. 83. 158. 179. 186.	
<i>Enquête</i>	205.	<i>Ministerie</i> , roeping van een <i>M.</i>	
<i>Europa</i> (gesteldheid van) . . .	165.	16. behoeft niet te wijken voor	
<i>Financiën</i> van Nederland . . .	197.	de meerderheid. 80. zie <i>homo-</i>	
<i>Grondwetherziening</i> van 1848;		<i>geen</i> .	
drie tijdperken. 75. Wensche-		<i>Ministerie</i> van Mei 1848 . . .	158.
lijke veranderingen	155.	<i>Ministers</i> . Zij moeten niet alles	
<i>Grondwet</i> . Voorschriften ver-		zelf verrigten. 44. Wat zij	
bindend, niet de wanbegrip-		vroeger geweest zijn? 125. 148.	
pen door sommigen daar-		<i>Ministeriële Verantwoordelijk-</i>	
aan gehecht. 118. Algemeene		<i>heid</i>	105—127.
betuiging van getrouwheid aan		<i>Monopolie</i> van fraaije woor-	
de <i>G.</i> weinig beteekenend . 178.		den	48.
<i>Handel-Maatschappij</i> . Ontwerp		<i>Natie</i> . De Nederlandsche <i>N.</i> 28. 85.	
van wet over de <i>H. M.</i> 190—206,		213.	

	Blz.		Blz.
<i>Onderwijs. — Vrijheid van bij-</i>		<i>Sociale quaestiën</i>	51.
<i>zonder O. 5—15. 68.—Begin-</i>		<i>Souvereiniteit in Nederland . .</i>	125.
<i>sels eener wet op het ond. . .</i>	167.	<i>Staatshuishoudkunde</i>	194.
<i>Oost-Indische Compagnie. . .</i>	197.	<i>Terminologie. Vrijheid van t. on-</i>	
<i>Openbaarmaking van het verhan-</i>		<i>misbaar</i>	112.
<i>delde in de Staten-Generaal. 207.</i>		<i>Theoriën</i>	178.
	222.	<i>Transitoire wet op het onderw. 169.</i>	
<i>Oppositie.</i>	60.	<i>Tweede Kamer. betrekking tot</i>	
<i>Oranje. Souvereiniteit van het</i>		<i>de Regering. . . 14. 116. 153.</i>	
<i>Huis van O. 21. 25. 29. 108. 121—</i>		<i>niet geroepen om wetten te</i>	
<i>127. 162. 182.</i>		<i>maken</i>	45.
<i>Orde der discussie.</i>	113.	<i>Uitvoerende Magt</i>	150.
<i>Orde (openbare)</i>	89.	<i>Verantwoordelijkheid, zie minis-</i>	
<i>Ordre du jour motivé</i>	102.	<i>teriële.</i>	
<i>Parlementair Gouvernement. 106.</i>		<i>Vereeniging (regt van) 58-90. 185</i>	
<i>Partijen in een Constitutioneel</i>		<i>Godsdienstige vereenigingen . 64</i>	
<i>Gouvernement . . . 40. 50. 70.</i>		<i>Volkssoevereiniteit</i>	27
<i>Politiek misdrijf</i>	130.	<i>Vrijheid en orde</i>	113
<i>Publiciteit. Ware p.</i>	211.	<i>Vreemdelingen (toel. der) . 128-157</i>	
<i>Reactie</i>	75. 159.	<i>Wetten. Beoordeeling der w. in</i>	
<i>Regering. Eene krachtige R. 26. 175.</i>		<i>verband met de beginsels. 115.</i>	
<i>Reglement van Orde der Tweede</i>		<i>Organieke w. 126. -Voordragt</i>	
<i>K. — Zelfstandigheid der</i>		<i>van de w. volgens Art. 5 der</i>	
<i>Rapporteurs.</i>	32—57.	<i>Addit. art. van de Grondwet.</i>	
<i>Revolutie. In hoe ver die in Maart</i>		<i>166. Voorbereiding van de w.</i>	
<i>1848 hier te lande plaats ge-</i>		<i>167. Langzaamheid in het tot</i>	
<i>had heeft. 22. Revol. en reac-</i>		<i>stand brengen van de w. . 171</i>	
<i>tie</i>	112.	<i>Willem I. (Regering van) . . 155</i>	
<i>Revolutionair absolutisme . . 125.</i>		<i>Willem II. (Regering van) . 155</i>	

